

การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง
ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

AN ANALYTICAL STUDY OF THE RESULT OF UPOSATHASILA
OBSERVING BY THE PEOPLE IN BANNONMUEANG
FOR DEVELOPING THE QUALITY OF LIFE

พระมหาชนพัฒน์ จิตสารโ (สีหนาม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง
ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

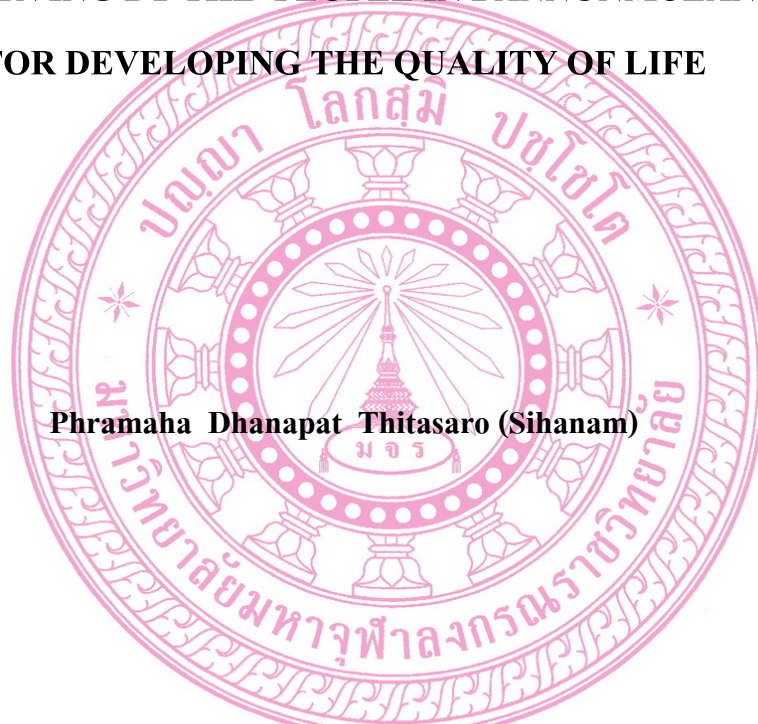
พระมหาชนพัฒน์ ฐิตสารโร (สีหนาม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF THE RESULT OF UPOSATHASILA
OBSERVING BY THE PEOPLE IN BANNONMUEANG
FOR DEVELOPING THE QUALITY OF LIFE**

Phramaha Dhanapat Thitasaro (Sihanam)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Buddhist Studies)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

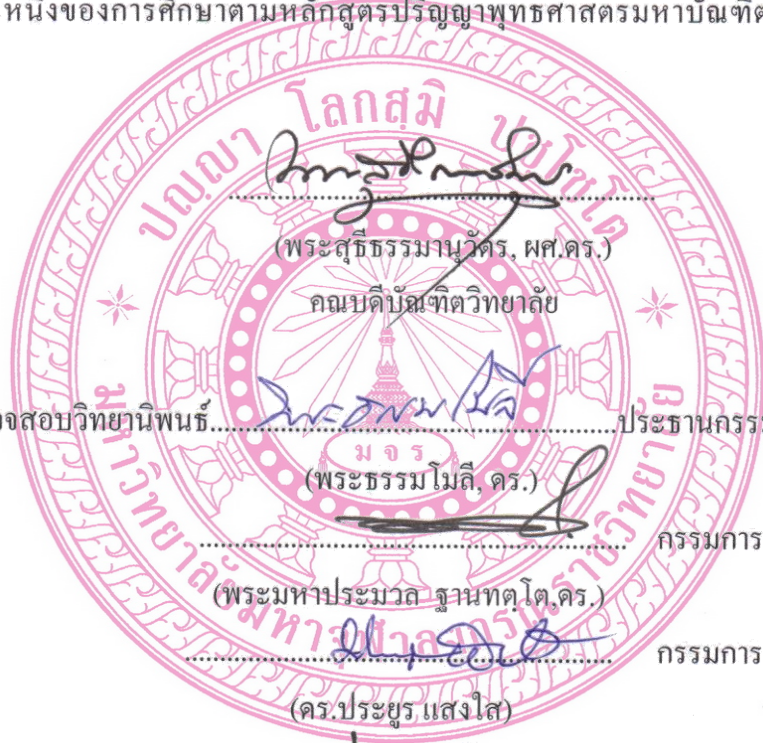
Bangkok, Thailand

C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้าน โนนเมือง ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา

(Signature)

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....

(Signature)

(พระธรรมโมลี, ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาประมวต ฐานทตโต,ดร.)

กรรมการ

(Signature)

(ดร.ประยูร แสงใส)

กรรมการ

(Signature)

กรรมการ

(ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์)

(Signature)

กรรมการ

(ดร.ธีรวิทย์ ภิญญโณณัฐกานต์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาประมวต ฐานทตโต,ดร. ประธานกรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส

กรรมการ

ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(Signature)

(พระมหาชนพัฒน์ จิตสาโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง
ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้วิจัย : พระมหาชนพัฒน์ ฐิตสาโร (สีหนาม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

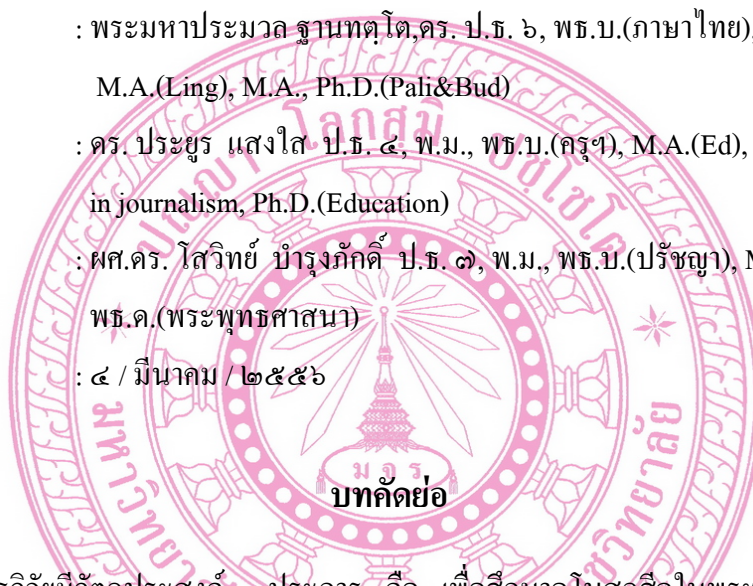
: พระมหาประมวล ฐานทศโต,ดร. ป.ธ. ๖, พธ.บ.(ภาษาไทย),

M.A.(Ling), M.A., Ph.D.(Pali&Bud)

: ดร. ประยูร แสงใส ป.ธ. ๔, พ.ม., พธ.บ.(ครูฯ), M.A.(Ed), P.G. DIP.
in journalism, Ph.D.(Education)

: ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ ป.ธ. ๓, พ.ม., พธ.บ.(ปรัชญา), M.A.(Bud.),
พธ.ด.(พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๔ / มีนาคม / ๒๕๕๖

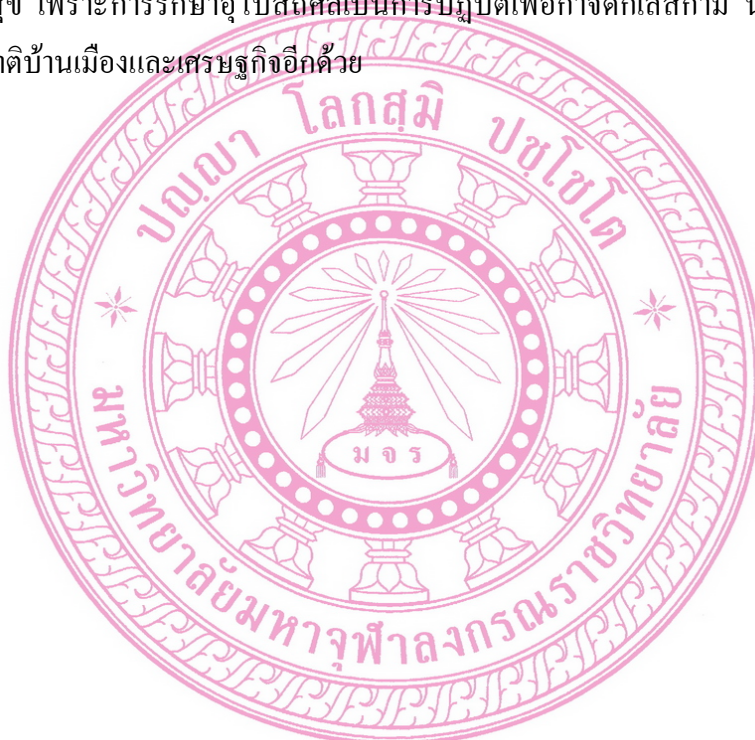
งานการวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา
เถรวาท เพื่อศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธบ้านโนนเมือง และเพื่อวิเคราะห์ผลของ
การรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาภาคสนาม
(Field work) นำบทสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ประกอบวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า อุโบสถศีล เป็นการสมาทานข้อวัตรปฏิบัติในวันอุโบสถ คือวันพระ
ในวันข้างขึ้น - ข้างแรม ๘,๑๔,๑๕ ค่ำ ศีล ๘ ที่รักษาในวันอุโบสถ เรียกว่า อุโบสถศีล ส่วนศีล ๘
ที่รักษาในวันปกติเรียกว่า ศีล ๘ หรืออัฐศีล อุโบสถศีลมีความสำคัญมากในฐานะเป็นเครื่องมือ
กำจัดกิเลสอย่างหยาบ เพราะเป็นศีลที่พุทธศาสนิกชนควรรักษาในวันพระนับเวลาวันหนึ่งและคืน
หนึ่ง เป็นการประพฤติพรหมจรรย์พักชีวิตตามปกติไว้ชั่วคราวมาดำเนินชีวิตในทางธรรม เพื่อ
เสริมสร้างมนุษยให้บรรลุจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ตลอดจนเสริมสร้างสังคมให้สงบสุข

การรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ
รักษาอุโบสถศีล อันเป็นศีลที่พิเศษของฆราวาสผู้ครองเรือน ทั้งในเรื่องของวันที่กำหนดให้เป็น
วันอุโบสถ และข้อวัตรปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน ในปัจจุบันอุบาสกอุบาสิกานิยมมารักษาอุโบสถศีลที่
วัดมากกว่าการรักษาที่บ้าน เพราะการมาที่วัดทำให้ผู้รักษาศีลได้ทำบุญด้วย มีการให้ทาน ฟังธรรม

และปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ดีกว่าทำที่บ้าน อันเป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตตตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ได้รับอานิสงส์จากการปฏิบัติอย่างสูงสุด

ส่วนผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวบ้านโนนเมืองมีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ช่วยลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องคัมและการแต่งตัวหยุดการทำงานที่รับผิดชอบไว้ชั่วคราว ทั้งยังส่งผลดีต่อสุขภาพจิตเป็นการฝึกสติให้รู้เท่าทันความคิด และภาคภูมิใจที่ได้ทำในสิ่งดีงาม มีกำลังใจในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ครอบครัวมีความสุข เพราะการรักษาอุโบสถศีลเป็นการปฏิบัติเพื่อกำจัดกิเลสตาม นอกจากนี้ยังเกิดประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองและเศรษฐกิจอีกด้วย

Thesis Title : An Analytical Study of the Result of Uposathasila Observing by the People in Bannommueang for Developing the Quality of Life

Researcher : Phramaha Dhanapat Thitasaro (Sihanam)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Pramuan Thânadatto, Pali VI, B.A.(Thai),P.G.Dip.in M.A. (Ling.),M.A.(Pali&Bud.),Ph.D.(Pali& Bud.)

: Prayoon Saengsai Pali.IV, B.A., M.A.(Ed),P.G.DIP.in Journalism Ph.D.(Ed)

: Assist.Prof.Dr. Sowit Bamrungphak, Pali VII,B.A.(Phi.), M.A.(Bud.),Ph.D.(Buddhist Studies)

Data of Graduation : 4 / March / 2013

ABSTRACT

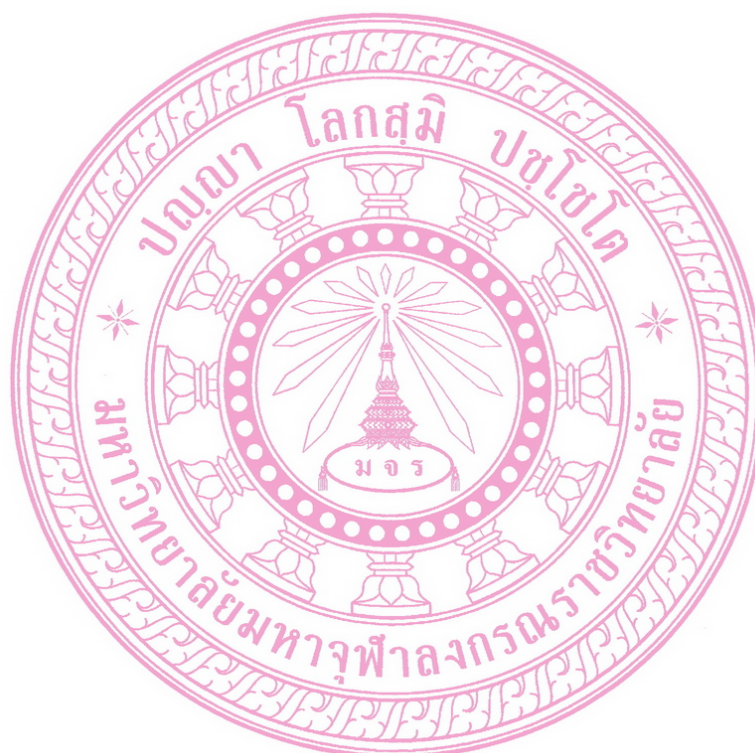
The objectives of this thesis are: to study the Uposathasila in Theravada Buddhism, to study the method of Uposathasila observing of the people in Bannommueang, and to analyse the result of Uposatha observing in developing the quality of life. However, this thesis is conducted based on documentary research, field work approaches, and critical analysis.

The result of the study found that Uposathasila was an intention to observe moral rules in Buddhist holy days. It was the Buddhist practice of preventing oneself from transgressing the Eight precepts during one day and one night. This also was considered as the noble practice for the lay Buddhists.

This study also found that most of the people in Bannommueang had no clear understanding about the practice of Uposathasila observing. However, rather practiced by themselves in the houses, they likely to come to the temple, and observed Uposathasila in the Buddhist holy days; because, to them, in the temple they could do more meritorious actions such as Dhamma listening, offering, practicing insight meditation...ect.

Nevertheless, this study also found that the result of Uposathasila observing of the people in Bannommueang helped a lot in developing the quality of their lives. For instance, they

became healthier, reduced an outcome of the family in drinking and self-decorating, and it was an alternative means to eliminate negative mental formation. Moreover, they became mindful and had positive view in living and ready to dedicate themselves for the benefit of the country.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะไม่สำเร็จล่วงได้ด้วยดีถ้าไม่ได้รับความเมตตาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากอาจารย์ที่ปรึกษาและคณาจารย์ ประธาน คณะกรรมการผู้สอบวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อประกาศขอขอบพระคุณและขอบคุณดังนี้

กราบขอบพระคุณ พระมหาประมวล ฐานตฺโต,ดร. ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์
ขอบคุณ ดร. ประยูร แสงใส และ ผศ.ดร. โสวิทย์ บำรุงศักดิ์ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข จนวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรม โมลี,ดร. ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ
ขอบคุณ ดร. ชีรวิทย์ ภิญญไณฐกานต์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตาตรวจสอบ ให้คำแนะนำชี้แนะ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ขอบคุณ พระอาจารย์ อาจารย์เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายของบัณฑิตวิทยาลัย ที่เมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือให้งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณพระอุปัชฌาย์-อาจารย์ ที่ให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ คุณบิดามารดาพร้อมทั้งคณะญาติ และขอบคุณสารถิ นายพัค
วิเศษคอนหาวย ที่ช่วยให้การสนับสนุนเรื่องพาหนะ และเป็นกำลังใจใ้ถ่ตามถึงความคืบหน้าของ
งานวิจัย จะอย่างไรก็ตามงานวิจัยแม้จะมีชื่อผู้วิจัยเพียงหนึ่ง แต่ในการดำเนินงานต้องอาศัยผู้ให้
ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา และให้กำลังใจจำนวนมาก อีกทั้งขอขอบคุณอุบาสิกอุบาสิกาผู้ให้การ
สัมภาษณ์ ผู้วิจัยขออนุโมทนาขอบคุณ และขอสำนึกในน้ำใจอันงดงามของท่านทั้งหลายไว้ในความ
ทรงจำตลอดไป

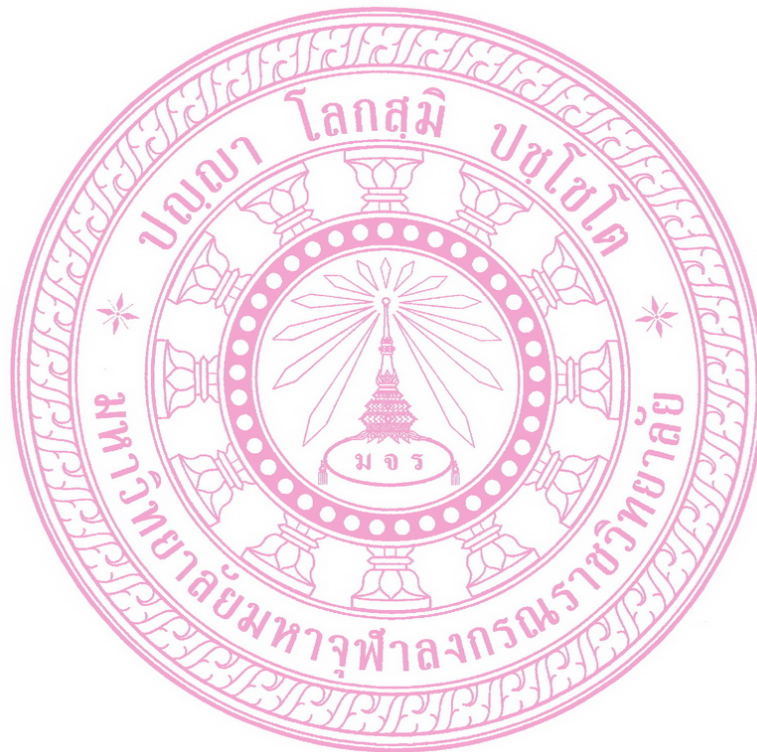
พระมหาชนพัฒน์ จิตสารโร (สีหนาม)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย	๔
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๖
บทที่ ๒ อุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗
๒.๑ ความหมายของอุโบสถศีล	๗
๒.๒ ประวัติของวันอุโบสถศีล	๑๘
๒.๓ ประเภทของอุโบสถศีล	๒๒
๒.๓.๑ อุโบสถศีลที่จัดตามกำหนดเวลาที่รักษา	๒๒
๒.๓.๒ อุโบสถศีลที่จัดตามลักษณะพฤติกรรมของผู้รักษา	๒๖
๒.๔ วิธีการรักษาอุโบสถศีล	๓๐
๒.๕ อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีล	๓๔
สรุป	๔๒

บทที่ ๓ วิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง	๔๓
๓.๑ ประวัติบ้านโนนเมือง	๔๓
๓.๒ วิธีชีวิตชาวบ้าน	๔๔
๓.๒.๑ อาชีพของชาวบ้าน	๔๕
๓.๓ แนวทางการรักษาอุโบสถศีล	๔๘
๓.๔ ลักษณะของการรักษาอุโบสถศีล	๕๑
๓.๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล	๕๔
๓.๕.๑ พฤติกรรมทั่วไป	๕๔
๓.๕.๒ พฤติกรรมตามหลักอุโบสถศีล	๕๖
๓.๖ ขั้นตอนและวิธีการของการรักษาอุโบสถศีล	๖๐
๓.๗ ประโยชน์จากการรักษาอุโบสถศีล	๖๔
๓.๗.๑ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง	๖๔
๓.๗.๒ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม	๖๖
สรุป	๗๐
บทที่ ๔ วิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต	๗๑
๔.๑ ผลที่เกิดแก่ตนเอง	๗๑
๔.๑.๑ ด้านร่างกาย	๗๑
๔.๑.๒ ด้านวาจา	๗๔
๔.๑.๓ ด้านจิตใจ	๗๔
๔.๑.๔ ด้านศีล	๗๕
๔.๑.๕ ด้านสมาธิ	๗๗
๔.๑.๖ ด้านปัญญา	๗๘
๔.๒ ผลทางด้านครอบครัว	๗๙
๔.๓ ผลทางด้านสังคม	๘๔
๔.๔ ผลทางด้านเศรษฐกิจ	๘๖
สรุป	๘๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๙๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๙๒

		๗
	๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๕๒
	๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๕๓
บรรณานุกรม		๕๔
ภาคผนวก		๕๘
	ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๕๕
	ภาคผนวก ข ภาพการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย	๑๐๒
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิ่นฉาสกั	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิ่นฉาสกั	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปิ่นฉาสกั	(ภาษาไทย)
สั.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อจ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนินบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติคนินบาต	(ภาษาไทย)
อจ.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	อฏฐกนินบาต	(ภาษาไทย)
อจ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนินบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	วิมานวัตถุ	(ภาษาไทย)
ขุ.เถร.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
---------	-------	---	-------------	--------------	-----------

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.ม.อ.	(บาลี)	=	วินัยปิฎก	สมนุตปาสาทิกา	มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	(ภาษาบาลี)
---------	--------	---	-----------	---------------	-------------------------	------------

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมจกวลลิตานี	สีลขนฺทวรรค	อรรถกถา (ภาษาบาลี)
ที.สี.อ.	(ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมจกวลลิตานี	สีลขันธวรรค	อรรถกถา (ภาษาไทย)
ม.ม.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	มัชฌิมปิ่นฉาสกั	อรรถกถา (ภาษาไทย)

ม.อุ.อ.	(ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสูทนี	อุปริปัณณาสกั	อรรถกถา(ภาษาไทย)
อง.ทุก.อ.	(บาลี)	=	องคุตตรนิกาย	มโนรตปุรณิ	ทุกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.อ.	(ไทย)	=	องคุตตรนิกาย	มโนรตปุรณิ	ทุกนิปาต	อรรถกถา(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(บาลี)	=	องคุตตรนิกาย	มโนรตปุรณิ	ติกนิปาตอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	องคุตตรนิกาย	มโนรตปุรณิ	ติกนิปาต	อรรถกถา(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลโชติกา	ขุททกปาฐอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลโชติกา	ขุททกปาฐ	อรรถกถา(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลโชติกา	สุตตนิบาต	อรรถกถา(ภาษาไทย)
ขุ.วิ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ปรมตลทีปนี	วิมานวัตถุ	อรรถกถา(ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัยปิฎก

สารตลฎีกา (ไทย)	=	สารัตถทีปนี	ฎีกา	(ภาษาไทย)
กงข.ฎีกา (บาลี)	=	กงขาวิตรณิปุราณฎีกา		(ภาษาบาลี)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

การระบุเลขหมายย่อหน้า

การอ้างอิงพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ใช้ระบุดังต่อไปนี้และระบุถึง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม.(ไทย) ๑๐/๔๐๒/๓๓๕. หมายถึงการอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๔๐๒ หน้าที่ ๓๓๕ ภาษาบาลี เช่น ที.ล.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘. หมายถึงอ้างอิงถึงคัมภีร์ ทีฆนิกาย สุมงกุลวิลาสินี สัตถนทวคคอฏฐกถา เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๒๐๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้ชัดเจนมากที่สุด ได้แก่คำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย และเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่มชนนั้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกเขา หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุด

ศีลในพระพุทธศาสนาเป็นหลักความประพฤติทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพสุจริตโดยมีเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังนั้นจากทวารวดี เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมตนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศีลเมื่อประพฤติตรงตามหลักการสภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากตัณหา คุณธรรมที่มีฐานมาจากศีลย่อมมีคุณค่าที่รักษา และส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศีลคือการควบคุมความประพฤติ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่วจิตใจสงบจากกิเลสเป็นสมาธิที่ส่งคุณค่า สนองปัญญาที่เกื้อกูลแก่การกำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้นศีลจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตามเหตุผล เป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติดีถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบ และเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานอยู่ด้วยการปลูกฝังให้มีศีล ด้วยการเรียนรู้มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้องนำหลักการมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความไม่ประมาท^๑

อย่างไรก็ดี ถ้าเทียบกันในระบบชีวิตที่เรามีพระสงฆ์ฝ่ายหนึ่ง และคฤหัสถ์ฝ่ายหนึ่ง ศีล ๕ เป็นคฤหัสถ์ธรรม หรือธรรมของคฤหัสถ์ คฤหัสถ์มีธรรมคือศีลเป็นเบื้องต้นได้ชื่อว่ามีคุณสมบัติของคฤหัสถ์ที่ดี ถ้าเป็นพระสงฆ์ถือศีล ๕ ไม่พอ ต้องถือศีลให้ยิ่งขึ้นไปกว่าบุคคลธรรมดา ถ้าเป็นพระภิกษุถือศีล ๒๒๗ ข้อ เป็นภิกษุณีถือศีล ๓๑๑ ข้อ เพราะฉะนั้น ศีลก็เลยมี

^๑ พระอุบล กตปุณฺโญ (แก้ววงศ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

เพิ่มเติมนอกเหนือยิ่งขึ้นไปกว่าเพียงศีล ๕ เท่านั้น แต่ศีลที่เพิ่มมากขึ้นไปนั้น โดยมากก็เป็นข้อปฏิบัติเพื่อฝึกฝนตน เช่น ศีล ๘ ของญาติโยมความจริงญาติโยมถือศีล ๕ ก็เพียงพอจะเป็นภุชงค์ที่ดีแล้ว เมื่อต้องการจะปฏิบัติฝึกฝนตนให้ดียิ่งขึ้นไป ก็ควรถือศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ ศีล ๘ นั้นท่านจัดเข้าในจำพวกวัตร วัตร คือ ข้อปฏิบัติพิเศษที่ต้องทำเพื่อฝึกฝนตนเอง ชัดเกล้ากิเลสของตนเอง เพื่อเตรียมจิตให้พร้อมที่จะบำเพ็ญคุณความดีอื่น ๆ ให้มากยิ่งขึ้น ฉะนั้น เมื่อมีศีล ๕ แล้วถ้าต้องการความเจริญในธรรม ก็ไม่ควรหยุดอยู่เพียงศีล ๕ พึงสมทานศีล ๘ แล้วรักษาไว้อย่าให้ห่างพร้อย ประพฤติปฏิบัติมันอยู่ในศีลของตนเพื่อความเจริญองกมลแห่งศีล^๒

อุโบสถศีล เป็นเรื่องของกุศลกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของภุชงค์ ผู้ปรารถนาความเจริญอันเป็นบุญกุศลเฉพาะตน หยุดการงานของฆราวาสมีทำนา ทำไร่เป็นต้น ไว้ชั่วคราวแล้วมาทำกิจกรรมทางศาสนา เป็นการขัดเกล้ากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง เป็นทางแห่งความสงบอันเป็นความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนผู้ครองเรือนควรรหาโอกาสประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่กำลัง

อุโบสถศีลนั้น มีผู้ปฏิบัติกันมาก่อนพุทธกาล และเป็นชื่อของวันที่เจ้าลัทธิตั้งหลายกำหนดไว้ เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมตามลัทธิตองตนมีการงดอาหารเป็นต้น ต่อมาเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก จึงทรงบัญญัติอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ พร้อมทั้งไตรสรณคมน์ เพราะฉะนั้น อุโบสถศีลจึงมี ๒ อย่าง คือ ๑. อุโบสถศีลนอกพุทธกาล ได้แก่ การเข้าจำด้วยการงดอาหารตั้งแต่เที่ยงวัน ไปในวันที่กำหนดไว้ ดังที่พระอรธกถาจารย์กล่าวไว้ในอรธกถาคังคมาลชาดก อัฐกนิบาตว่า บุตรและภรรยาที่ดี บริวารชนที่ดี ของเศรษฐีนั้น โดยที่สุดแม้คนเลี้ยงโคในเรือนนั้น ทั้งหมดล้วนเข้าจำอุโบสถศีลเดือนละ ๖ วัน ๒. อุโบสถศีลในสมัยพุทธกาล ได้แก่ อุโบสถศีลที่เป็นพุทธบัญญัติ อันประกอบด้วยไตรสรณคมน์ และองค์ ๘ ประการ มี ปาณาติบาต เป็นต้น^๓

สังคมบ้านโนนเมืองเป็นหมู่บ้านขนาดปานกลาง ในแต่ละปีมีจำนวนคนที่เข้ามารักษาอุโบสถศีล ซึ่งอยู่ในมัชฌิมวัยและปัจฉิมวัยประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ คน จากประชากรทั้งสิ้น ๓๐๐ คน ในการรักษาศีลอุโบสถเห็นได้ว่ามีคนจำนวนมากยังขาดศรัทธาและความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้ว่าการรักษายังไม่ครบตามกำหนดที่ทางวัดได้วางเอาไว้ ซึ่งยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก คำสอนเรื่องของอุโบสถศีลนั้นยังมีความหมายที่กว้าง ดังนั้น การรักษาอุโบสถศีลมิวัตอุปประสงค์เพื่อการฝึกอบรมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นการกระทำความ

^๒ พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต),เล่าเรื่องให้โยมฟัง,(กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^๓ วิ.ม.อ.(ไทย) ๔/๓๗๗-๔๓๗.

พยายามข่มจิตใจให้สงบระงับจากความโลภ โกรธ หลง ที่เกิดขึ้น ถือเป็นการประพฤติพรหมจรรย์หรือการบวชชั่วคราวก็ได้^๔ อุโบสถศีลเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น (บุรพบท) เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ พระนิพพาน นอกจากนี้การรักษาอุโบสถศีลยังทำให้พระพุทธศาสนาไม่ขาดสูญซึ่งพุทธบริษัท คืออุบาสกและอุบาสิกาผู้นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายคฤหัสถ์^๕ เนื่องจากพระพุทธศาสนาไม่อาจดำรงอยู่ได้นานหากขาดผู้สืบทอดศาสนา และการรักษาอุโบสถศีลยังทำให้เกิดความสงบสุขในส่วนปัจเจกบุคคล และสังคมส่วนรวมด้วย

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านโนนเมือง ก็ยังมีความเข้าใจเรื่องอุโบสถศีลไม่ครบถ้วนทุกประเด็น จึงทำให้การปฏิบัติไม่สมบูรณ์ ผลที่ได้รับจึงไม่เต็มที่ ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องอุโบสถศีล หรือไม่มีความรู้ความเข้าใจเลยว่าคำสอนเรื่องอุโบสถศีลเป็นการสอนเกี่ยวกับอะไร และพอรักษาอุโบสถศีลแล้วก็ละเมิดโดยไม่รู้ในหลักคำสอนที่ถูกต้อง บางคนว่าการรักษาศีลอุโบสถศีลนั้นรักษายาก เพราะกลัวคือกลัวไม่ได้กินอาหารเย็น กลัวหิว กลัวจะเป็น โรคกระเพาะอาหาร กลัวรักษาศีลไม่ได้แล้วจะยิ่งเป็นบาป เป็นต้น ทำให้จำนวนคนที่เข้ามารักษาศีลนั้นลดน้อยลง

จากที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อวิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ว่าเกิดผลดีแก่ผู้ประพฤติและปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นบรรทัดฐานให้ผู้นุชนคนรุ่นหลังได้เจริญรอยตาม เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ยืนนานต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธบ้านโนนเมือง
- ๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต

^๔ ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : ศิวพรการพิมพ์, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐.

^๕ อ.จตุกก. (ไทย).๒๑/๑๒๕/๑๓๘.

๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ประกอบการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research)

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

เอกสารการวิจัยในครั้งนี้ จะศึกษาค้นคว้าจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และข้อมูลเพิ่มเติมจะต้องอาศัยคัมภีร์อื่น ๆ ของนิกายเถรวาท เช่น อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส และเอกสารวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับข้อมูลเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีล ของชาวบ้านโนนเมือง ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑.๓.๒ ด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์และคัดเลือกเฉพาะอุบาสกอุบาสิกาชาวบ้านโนนเมือง ตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพิตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้มารักษากุโบสถศีลจำนวน ๓๐ คน แบ่งเป็นอุบาสก ๑๐ คน อุบาสิกา ๒๐ คน ผู้ที่ไม่มารักษากุโบสถศีลจำนวน ๒๐ คน แบ่งเป็น อุบาสก ๑๐ คน อุบาสิกา ๑๐ คน รวมทั้งสิ้น ๕๐ คน ได้มาโดยวิธีเจาะจง (Purposive sampling) ทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

อุบาสก หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ชายที่แสดงตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

อุบาสิกา หมายถึง หญิงผู้ใกล้ชิดพระศาสนา คฤหัสถ์ผู้หญิงที่แสดงตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

อุโบสถศีล หมายถึง การเข้าอยู่จำโดยถือศีล ๘ ข้อ ในวันอุโบสถศีลหรือวันพระ เป็นวันที่ต้องอยู่เยี่ยงพระ คือบำเพ็ญเนกขัมมะ ศีลแปดที่รักษากันในวันพระ เรียกว่า อุโบสถศีล

การรักษาอุโบสถศีล หมายถึง การรักษาศีลในวันอุโบสถ ผู้รักษาสามารถเลือกรักษาได้ตามความพร้อมของแต่ละบุคคล

การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การนำอุโบสถศีลมาพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการพัฒนาตนเอง เช่น ด้านกาย ด้านวาจา ด้านจิตใจ ด้านสมาธิ ด้านปัญญา พัฒนาด้านครอบครัว พัฒนาด้านสังคม พัฒนาด้านวัฒนธรรม พัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นต้น

๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวเรื่องอานิสงส์ของศีลไว้ในหนังสือ “ตามรอยพระอรหันต์” มีใจความว่า “ศีลย่อมบำบัดการดิ้นรนตนเองเสียได้ด้วยประการทั้งปวง ทำชื่อเสียงและความแจ่มใสให้เกิดแก่เขาผู้มีศีลได้ทุกขณะ ศีลเป็นฐานรากของคุณความดีทั้งหลายอื่น ศีลเป็นเครื่องทอนกำลังของความชั่ว ประชาณูปัฏฐาย์อานิสงส์แห่งศีลดังนี้เกิด”^๖

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศีลในหนังสือเรื่อง “ศีลพระ” สรุปได้ว่า ศีล คือ การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย อันเป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาความปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายและวาจา โดยสาระก็คือการไม่ละเมิด การรู้จักสำรวมกาย วาจา อาชีพของตน และหมายถึงเจตนาละความชั่วทางกายวาจาและอาชีพนั้นๆ^๗

สำลี รักสุทธี ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง ศีล สุดยอดวินัยของศาสนาพุทธ มีใจความว่า ศีล ๘ หรือที่เราท่านทั้งหลายรู้จักกันดีในนาม “อุโบสถศีล” ถือเป็นศีลสังคัมหรือศีลบุคคลประเภทหนึ่ง ที่ควรทำความเข้าใจกันให้ละเอียด เรียนรู้ให้ลึกซึ้งจะได้ปฏิบัติรักษางานวันและปฏิบัติได้ถูกต้องตรงตามหลักการของกรรมนุญหลักชาวพุทธ เหตุที่เรียกศีล ๘ ว่าเป็นศีลสังคัมหรือศีลบุคคลหรือศีลประเพณีนั้น เพราะชาวพุทธเข้าใจว่าคนที่จะรักษาศีล ๘ จะต้องนุ่งขาวห่มขาว อยู่ในอาณาบริเวณจำกัด เช่น วันหนึ่งคืนหนึ่งให้อยู่เฉพาะในบริเวณวัดไม่ให้ออกไปไหน ให้อนค้างคืนอยู่ที่วัดที่ตนสมทานขอศีลนั่นเอง^๘

พระมหาหลวง เตชะคำ กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง อุบาสกในพระไตรปิฎก มีใจความว่า อุบาสกมาจากคนทุกวรรณะที่ศรัทธาเลื่อมใสพระรัตนตรัย สามารถบรรลุมรรคผลได้เหมือนบรรพชิต ตั้งใจดำเนินชีวิตให้สมบูรณ์ตามคำสอน มีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์สร้างเสนาสนะถาวรวัตถุ มีส่วนในการชำระอธิกรณ์และประกาศเผยแผ่คำสอน ดังในกรณีอธิกรณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลก หรือที่เรียกกันว่า

^๖ พุทธทาสภิกขุ, ตามรอยพระอรหันต์ อนุรักษ์ต้นฉบับเดิม ๑๐๐ ปีพุทธทาส, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิและธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๘.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ศีลพระ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๒.

^๘ สำลี รักสุทธี, ศีล สุดยอดวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๖๐.

โลกวัชระ โทษที่ชาวโลกติเตียน จึงต้องอาศัยอุบาสกและอุบาสิกาเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยกันตัดสินวินิจัยโดยปราศจากอคติ^๕

พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่องศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ใจความว่า มนุษย์ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ประการ คือ กายซึ่งเป็นรูปธรรม และใจซึ่งเป็นนามธรรม ใน ๒ สิ่งนี้ ถือว่าใจมีความสำคัญกว่า ดังที่กล่าวกันว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” พระพุทธศาสนาก็ถือว่าใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เหมือนอย่างที่ว่า พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับใจ ใจเท่านั้นเป็นใหญ่สุด และทุกสิ่งทุกอย่างจะสำเร็จได้ก็เพราะใจอีก หากเป็นคนใจชั่วหยาบ คำพูด การกระทำของเขาก็จะชั่วหยาบไปด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้ความทุกข์ความเดือดร้อนติดตามเขาไปเหมือนล้อเกวียน หมุนติดตาม รอยเท้าโคตัวมีกำลังไป ฉะนั้น” และยังได้ตรัสโดยนัยตรงข้ามกันอีกว่า “หากเป็นคนใจดี วาจาก็ดี การกระทำก็ดี ของผู้นั้นก็จะดีไปด้วย ซึ่งจะเหตุให้ความสุขความไม่เดือดร้อนตามเขาไปทุก ๆ ที่ ๆ เขาไป เหมือนว่าเงาของเขาติดตามเขาไป ฉะนั้น” ใจจึงเป็นพื้นฐานและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในพฤติกรรมของมนุษย์ และในระบบการปฏิบัติ พระพุทธเจ้าทรงจัดวิธีปฏิบัติที่เป็นพื้นฐาน เรียกว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา ๓ ได้แก่ ๑. การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ เรียกว่า อธิศีลสิกขา ๒. การฝึกในด้านคุณภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ๓. การฝึกปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา^๖

สุนทรี สุริยะรังษี กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิตเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห้วงบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาผู้ได้รับเอตทัคคะ มีใจความเกี่ยวกับอุบาสิกาที่ได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นเลิศ ๑๐ คน ที่มีคุณสมบัติของอริยชน คือ สรัทธา ศีล สุตะ ปัญญา ทุกคนไม่เพิกเฉย หรือละเลยหน้าที่ในการที่จะดูแลพระภิกษุสงฆ์และอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา สตรีในสังคมอินเดียโบราณถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบของการทำหน้าที่ภายในครอบครัว อยู่ภายใต้อำนาจของสามีไม่มีสิทธิเสรีภาพในทางสังคม แต่ทั้ง ๑๐ คน ก็มีความขยันทำการงานเลี้ยงชีพ ได้ทรัพย์โดยสุจริต ใช้จ่ายอย่างเผื่อแผ่ รับผิดชอบต่อชีวิตผู้อื่น โดยใช้ทรัพย์ทำประโยชน์จนเป็นผู้ได้รับยกย่องในพระพุทธศาสนา มีปัญญาพอที่จะทำทานให้รอด

^๕ พระมหาถวิล เตชะคำ. “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^๖ พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย. “ศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

พื้น ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติและโลกามิสอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตน เป็นอยู่ด้วยจิตเบิกบานมีทุกข์บ้างเบา นับว่าเป็นผู้ประเสริฐ เรียกว่า พระโศคานัน^{๑๑}

ดวงกมล ทองคนารักษ์ กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่องบทบาทและความสำคัญของอุบาสิกานในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีใจความเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทข้อปฏิบัติ และความสำคัญของอุบาสิกานในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งศึกษาถึงคุณสมบัติของอุบาสิกานและประวัติของอุบาสิกาน ตลอดจนบทบาทในด้านต่างๆ ของอุบาสิกานในสมัยพุทธกาล การที่อุบาสิกานที่ศรัทธาเลื่อมใสต่อพระรัตนตรัย ย่อมหมั่นเยี่ยมเยียน พบปะ ฟังธรรม รักษาอิศิลฝึกอบรมมอชิจิต และอธิปัญญา ตลอดจนถือกุศลพระสงฆ์จนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตรประจำวัน นอกจากนี้ยังศึกษาถึงประวัติอุบาสิกานในสมัยปัจจุบัน ตลอดจนเปรียบเทียบบทบาทของอุบาสิกานสมัยพุทธกาลและอุบาสิกานในสมัยปัจจุบัน

แนวทางในการพัฒนาบทบาทของอุบาสิกานในสมัยปัจจุบัน ซึ่งบางส่วนทำบุญเพื่อหวังผลประโยชน์จากพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็รรายได้ หรือต้องการที่อยู่อาศัยเพื่อตนเอง หรือห่มุ้คณะ การยกย่องเก็จอาจารย์ของตนเหนือกว่าผู้อื่น การอิจฉาริชยา หรือกระทบกระทั่งระหว่างกัน การตั้งตนเป็นเก็จอาจารย์สอนธรรมะ โดยขาดความเจ็ชวชาญแตกฉานในธรรม^{๑๒}

จากการที่ได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยพอสรุปได้ว่า การรักษาอุโบสถศีล มีวัตถุประสงค์เพื่อการฝึกอบรมมอชิจิต คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นการกระทำความพยายามข่มจิตใจให้สงบระงับจากความโลภ โกรธ หลง ที่เกิดขึ้น ถือเป็นการประพฤติพรหมจรรย์หรือการบวชชั่วคราวก็ได้

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ร่วมกับการสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑. หลักเกณฑ์ในการวิจัยเอกสาร

ผู้วิจัยใช้เอกสารชั้นต้นและชั้นรองที่เกี่ยวข้องดังนี้

^{๑๑} สุนทรี สุริยะรัมย์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกานผู้ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๑๒} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗).

๑.๖.๑.๑. เอกสารชั้นต้น ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

๑.๖.๒ การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการดังนี้

๑.๖.๒.๑ การรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยจะใช้นัยสำคัญที่ปรากฏในเอกสารเป็นหลักในการวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะสรุปนัยและประเด็นสำคัญโดยเทียบกับเนื้อหาที่สรุปเป็นข้อมูล ในเอกสารหลัก

๑.๖.๒.๒ ผู้วิจัยจะศึกษาเนื้อหาของข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์อย่างละเอียด และบันทึกข้อมูลที่เป็นนัยสำคัญ ทำแบบสอบถาม ก่อนสรุปเป็นข้อมูลของผู้วิจัย

๑.๖.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลผู้วิจัยจะใช้นัยสำคัญของข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และนำเสนอเป็นประเด็นตามกรอบการวิจัยดังนี้

๑.๖.๓.๑ ศึกษาเรื่องอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖.๓.๒ ศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธบ้านโนนเมือง

๑.๖.๓.๓ ศึกษาวิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑.๖.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้าง และเครื่องบันทึกเสียง

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบถึงอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ได้ทราบถึงวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธบ้านโนนเมือง

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้จากการวิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต

บทที่ ๒

อุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการวิเคราะห์การรักษามุขีอุโบสถศีลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อประยุกต์ใช้กับสังคมไทยในปัจจุบัน ดังนั้นเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในอุโบสถศีลมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของอุโบสถศีล ความเป็นมาและความสำคัญของอุโบสถศีล วิธีการรักษามุขีอุโบสถศีล อานิสงส์ของการรักษามุขีอุโบสถศีล ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่างการรักษามุขีอุโบสถศีล ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ให้ละเอียดต่อไป

๒.๑ ความหมายของอุโบสถศีล

จากการศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงความหมายของอุโบสถไว้ดังนี้ ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค ๑ กล่าวว่า “อุโปสถ” ในคำว่า “อุโปสถขันธกะ” นั้นแปลว่า “วันที่เข้าอยู่จำ หรือเข้าจำ งดอาหาร” (อุปวสนฺติ เอกุตฺตํ อุโปสฺสํ, อุปวสนฺตฺติ สฺสฺเสน วา อนสฺเสน วา อุเปตฺตํ หุตฺตวา วสนฺติ) อุโปสถศัพท์ ใช้ในความหมายต่าง ๆ คือ

(๑) ใช้ในความหมายการยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง (อายุมาวุโส กปฺปิน อุโปสฺสํ คมฺมฺสฺสาม)๑ ดังนี้ว่า

สมัยนั้นพระมหากปปีนจะอยู่ ณ มัททกฺขณิ มฤคทายวัน เขตกรุงราชคฤห์ ท่านหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นในใจว่า “เราควรไปทำอุโบสถหรือไม่ ควรไปทำสังฆกรรมหรือไม่ ที่จริงเราเป็นผู้บริสุทธด้วยความสามารถอย่างยิ่ง” สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบความคิดคำนึงในใจของท่านกปปีน ได้เสด็จมาปรากฏตรงหน้าท่านกปปีน แล้วตรัสถามถึงความคิดคำนึงในใจของท่านกปปีน ท่านกปปีนรับว่าใช่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

“พราหมณ์ทั้งหลาย” พวกเธอไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชาซึ่งอุโบสถ
เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าจัก เคารพ นับถือ บูชาซึ่งอุโบสถ พราหมณ์ เธอจงไปทำอุโบสถ
จะไม่ไปไม่ได้ เธอจงไปทำสังฆกรรม จะไม่ไปไม่ได้”๒

๑ สารตฺถ.ฎีกา (ไทย) ๓/๓๘๓/๕๐๘., ที.ที.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

๒ ที.ที.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

๓ พราหมณ์ทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงภิกษุจีณาสพ (ดู วิ.ม.อ. (บาลี) ๓/๑/๕).

๔ ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๔.

(๒) ใช้ในความหมายอุโบสถศีล (เอวี่ อฏฐงคสมนฺนาโคโต โข วิสาเข อุโปสโก อูปุตุโถ)^๕ หมายถึงศีลอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่นางวิสาขาว่า

วิสาขา อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมากมีอาณิสย์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แต่ไพศาลมาก” เป็นอย่างไรคือ อริยสาวก^๖ ในธรรมวินัยนี้เห็นประจักษ์ดังนี้ว่า

๑. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ คือ วางทัณทวารุชและศีตตราวุช ในสัตว์ทั้งหลายแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดชีวิต แม้เราก้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณทวารุชและศีตตราวุช มีความละอาย มีความเอ็นดูมุ่งประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสัตว์อยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๑ นี้

๒. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการลักทรัพย์ คือ รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นคนสะอาดอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก้เว้นขาดจากการลักทรัพย์รับเอาแต่ของที่เขาให้ มุ่งหวังแต่ของที่เขาให้เท่านั้น ไม่เป็นขโมย เป็นคนอยู่สะอาดอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๒ นี้

๓. พระอรหันต์ทั้งหลายละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ คือ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรม อันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก้ละพฤติกรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นห่างไกลจากเมถุนธรรมอันเป็นกิจของชาวบ้านอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๓ นี้

๔. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการพูดเท็จ คือ พูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก้เว้นขาดจากการพูดเท็จพูดแต่คำสัตย์ ดำรงความสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักเชื่อถือได้ ไม่หลอกลวงชาวโลกอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๔ นี้

^๕ ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

^๖ อริยสาวก หมายถึง (๑) สาวกผู้เป็นอริยะ, สาวกผู้บรรลุนิพพาน มีโศคาปตติมรรค เป็นต้น (๒) สาวกของพระอริยะ (คือของพระพุทธเจ้าผู้เป็นอริยะ).

๕. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการเสพของมีนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาทอยู่ตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๕ นี้

๖. พระอรหันต์ทั้งหลาย ฉันทมือเดียว ไม่ฉันทอนกลางคืน เว้นขาดจากการฉันทในเวลาวิกาลตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคมือเดียว ไม่บริโภคมกลางคืน เว้นขาดจากการบริโภคในเวลาวิกาลอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๖ นี้

๗. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี การละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล การตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประทีนผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี การละเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทีนผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัวอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๗ นี้

๘. พระอรหันต์ทั้งหลายเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่นอนบนที่นอนต่ำ คือ บนเตียงหรือบนที่นอนที่ปูลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ นอนบนที่นอนต่ำคือ บนเตียงหรือบนที่นอนที่ปูลาดด้วยหญ้าอยู่ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งในวันนี้ เราได้ชื่อว่าทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย และอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ที่ ๘ นี้

วิชา อุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่บุคคลเข้าอยู่จำแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก แม้ไฟศาลมาก เป็นอย่างนี้แล^๑

นอกจากนี้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังตรัสถึงอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ไว้ในอุโบสถวรรค หมวดว่าด้วยอุโบสถในหลายพระสูตร เช่น (๑) สังฆิตตูปสถสูตร ว่าด้วยอุโบสถย่อ^๒ (๒) วิตตตูปสถสูตร ว่าด้วยอุโบสถโดยพิสดาร^๓ (๓) วาเสฏฐสูตร ว่าด้วยอุบาสิกชื่อว่า วาเสฏฐะ^๔

^๑ อ.จ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๓/๓๐๕-๓๑๐.

^๒ คุรายละเอียคใน อ.จ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๑/๓๐๓-๓๐๕.

^๓ คุรายละเอียคใน อ.จ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๒/๓๐๖-๓๐๕.

^๔ คุรายละเอียคใน อ.จ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๔๔/๓๑๒-๓๑๔.

และ (๔) โปชนาสูตฺร ว่าด้วยอุบาสิกาชื่อว่าโพชนา^{๑๑} อุโบสถ ๘ ประการนี้เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์เกิดขึ้น แก่พระอรหันต์ทั้งหลายโดยมรรค เป็นอุโบสถศีลที่บริสุทธิ์ตลอดชีวิตของท่าน พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า ชาวบ้านผู้สมาทานรักษาอุโบสถศีล ชื่อว่าได้ดำเนินตามอย่างพระอรหันต์ (อรหันต์ อนุภโรมิ) ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง

(๓) ใช้ในความหมายการจำศีลด้วยการอดอาหาร (สึลฺ สุตฺตสฺส เว สทา ผลฺลฺล สุตฺตสฺส-โปสโถ สทา)^{๑๒} การจำศีลด้วยการอดอาหาร ฝัคฺคณฺณกฺขํ คือฤกษ์เดือนฝัคฺค สำหรับผู้หมจดทุกเมื่อ ดังนั้นอุโบสถศีลก็สำหรับผู้หมจดทุกเมื่อ

ดังที่พราหมณ์ชื่อสุนทรภิกการทวาชะ กราบทูลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า คนจำนวนมากถือกันว่าแม่น้ำพหุภาเป็นบุญสถาน สามารถลอยบาปกรรมที่ตนได้กระทำแล้วในแม่น้ำพหุภาได้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสกับสุนทรภิกการทวาชพราหมณ์ว่า

คนพาลมีกรรมชั่ว แม้จะไปยังแม่น้ำพหุภา ทำน้ำอธิกกะ ทำน้ำคยา แม่น้ำสุนทรภิกา แม่น้ำสรัสสดี ทำน้ำปยาละ และแม่น้ำพหุภาเป็นประจำ ก็ยังบริสุทธิ์ไม่ได้ แม่น้ำสุนทรภิกา ทำน้ำปยาละ แม่น้ำพหุภา จักทำอะไรได้ จะพึงชำระคนผู้มีเวร ผู้ทำกรรมหยาบช้า ผู้มีกรรมชั่วให้บริสุทธิ์ไม่ได้เลย ฝัคฺคณฺณกฺขํ^{๑๓} เป็นฤกษ์ดีทุกเมื่อสำหรับผู้บริสุทธิ์ อุโบสถเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ทุกเมื่อสำหรับผู้บริสุทธิ์ วัตรปฏิบัติสมบูรณ์ทุกเมื่อสำหรับผู้บริสุทธิ์ มีกรรมสะอาด พราหมณ์ท่านจงอาบน้ำในศาสนาของเราแล้วเถิด ท่านจงทำความปลอดภัยในสัตว์ทั้งปวงเถิด^{๑๔}

(๔) ใช้ในความหมาย นามบัญญัติ (อุโปสโถ นาม นาคราชา)^{๑๕} นาคราชา ชื่อว่าเป็นบัญญัติ เป็นพญาช้างตระกูลอุโบสถ^{๑๖}

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๔๕/๓๑๔-๓๑๗.

^{๑๒} ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘.

^{๑๓} ฝัคฺคณฺณกฺขํ หมายถึงงานนักษัตรฤกษ์ประจำเดือน ๔ ที่พราหมณ์ถือว่าผู้ที่ชำระหรืออาบน้ำวันข้างขึ้นเดือน ๔ ได้ชื่อว่าชำระบาปที่ทำมาแล้วตลอดปีได้ (ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๗๕/๑๕๑).

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๕/๖๘-๖๙.

^{๑๕} ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐๘., ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๔๖/๑๘๕., ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๕/๓๐๔., กงฺขา.ฎีกา (ไทย) ๑๔๑., สารตฺถ.ฎีกา (ไทย) ๓/๓๘๓/๕๐๘.

^{๑๖} พญาช้างตระกูลอุโบสถ ในที่นี้หมายถึงช้างตระกูลมงคล ๑ ในบรรดา ๑๐ ตระกูล คือ กาวกหัตถิ (สีด้า) คังไคยหัตถิ (สีเหมือนน้ำไหล) ปันฆรหัตถิ (สีขาวดั่งเขาไกรลาส) ตามพหัตถิ (สีทองแดง) ปิงคหัตถิ (สีทองอ่อนดั่งสีตาแมว) คันธหัตถิ (สีไม้กฤษณา มีกลิ่นตัวหอม) มังคหัตถิ (สีนิลอัญชัน มีกิริยาทำทางเดินงดงาม) เหมหัตถิ (สีเหลืองดั่งทอง) อุโบสถหัตถิ (สีทองคำ) ฉัททันตหัตถิ (กายสีขาวบริสุทธิ์ดั่งสีเงินขวง แต่ปากและเท้าสีแดง) (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕) ในช้างมงคล ๑๐ ตระกูลนี้ ช้างอุโบสถ ประเสริฐที่สุด (ที.ม.อ. ๑๐/๒๔๖/๒๓๔).

(๕) ใช้ในความหมาย วัน (น ภิกขเว ตทหุโปสเถ สภิกขุกา อวาสา)^{๑๗} พระสัมมาสัมพุทธเจ้ารับสั่งว่า ภิกษุทั้งหลาย ในวันที่ควรจำศีลนั้น วัตว่างภิกษุ วันที่พึงจำศีล มี ๓ วัน คือ วัน ๘ ค่ำ วัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ^{๑๘}

ในอรรถกถา ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ได้ให้ความหมายของ อุโบสถ ว่าหมายถึงวันที่เข้าไปอยู่ (จำศีล) ในบทว่า “อุปวสนฺติ” จำศีล คือเป็นผู้เข้าถึงด้วยศีลหรือด้วยอาการที่ไม่ชวนชวาย เชื่อว่าเป็นผู้อยู่จำศีล นอกจากนี้ยังมีการขยายความคำว่า อุโบสถ ไว้หลายความหมายดังนี้

๑. การสวดปาฏิโมกข์ ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า อายามาวุโส กปปีน อุโปสถัง คมิสุสาม มาเถิตถ่านกัปปินะ พวกเราจักไปทำอุโบสถกัน

๒. ศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า เอว อญฺฐุงคสมนฺนาคโต โข วิสาเข อุโปสโถ อุปวุตโต เนนฺนางวิสาขา ศีลประกอบด้วยองค์ ๘ อย่างนี้ เราอยู่จำแล้ว

๓. การจำศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า สุตฺตสฺส เว สทา ผคฺคฺ สุตฺตสฺสโปสโถ สทา การจำศีลด้วยการอดอาหาร ผักกูดฤกษ์ คือฤกษ์เดือนผักกูด สำหรับผู้หมดจดทุกเมื่อ ดังนั้นอุโบสถศีลก็สำหรับผู้หมดจดทุกเมื่อ

๔. บัญญัติ ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า อุโปสโถ นาม นาคราชา นาคราช ชื่อว่า บัญญัติ

๕. วันที่ควรจำศีล ชื่อว่า อุโบสถ เช่นพระบาลีว่า น ภิกขเว ตทหุโปสเถ สภิกขุกา อวาสา ภิกษุทั้งหลาย ในวันที่ควรจำศีลนั้น วัตว่างภิกษุ วันที่พึงจำศีล มี ๓ วัน คือ วัน ๘ ค่ำ (เรียกวันอัฐมี) วัน ๑๔ ค่ำ (เรียกวันจตุททสี) และวัน ๑๕ ค่ำ (เรียกวันปณฺณเรตี)^{๑๙}

ในคัมภีร์อริธานวรรณนา ได้ให้ความหมายคำว่า อุโปสถ มีศัพท์ ๕ อย่าง คือ

(๑) ปาติโมกขุทเทสสะ หมายถึง การสวดปาติโมกข์ของพระภิกษุสงฆ์และภิกษุณี เช่น สงฺโฆ อุโปสถัง เกรยฺย ปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสฺเสยฺย สงฺฆํพึงทำอุโบสถสวดปาติโมกข์

(๒) ปณฺณตฺติ นามบัญญัติ เช่น อุโปสโถ นาม นาคราชา หมายถึง พญานาคชื่ออุโปสเถ

(๓) อุปวาสะ หมายถึง การเข้าจำอุโบสถ

(๔) อญฺฐังคะ หมายถึง ศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ เช่น อญฺฐุงคสมนฺนาคตํ อุโปสถัง อุปวสิตฺวา การเข้าอยู่จำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ

^{๑๗} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๔๓.

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๕/๒๒๖.

^{๑๙} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๔๓-๓๔๔., ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๗๕., บ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๕/๔๐๕.

(๕) อุโปสถทินะ หมายถึง วันอุโปสถ เช่น อชฺฐโปสโถ ปณฺณโรโส วันนี้เป็นวันอุโปสถ ๑๕ คำ^{๒๐}

อนสนาที่ สยามาที วา อุเปจฺจ วสนุตฺติติ อุโปสโถ อุปวาโส^{๒๑} หมายถึงการเข้าจำศีลอุโปสถ คือผู้เข้าไปอยู่อาศัยด้วยการอดอาหาร ถือศีลเป็นต้น^{๒๒}

อุโปสถศีล ยังได้ชื่อว่า นิยมศีล นิยม (นิ+ยม อุปรเม+อ) เพราะเป็นศีลที่นิยมงดเว้นตาม กาล “กาลาทิวเสน นิยมิตพุโฑติ นิยมโม” ส่วนกรรมมีการเข้าอยู่จำศีลตามกาลอันไม่แน่นอนบางครั้ง บางคราว ไม่เป็นประจำ อยู่ตามข้างขึ้นข้างแรมบ้าง “อํ ปนาคนตฺนา สุกฺกปฺกฺขาทิวเสน อนิจฺจํ นิยมิตกาลมฺปวาสาทิกํ กมฺมํ อํ นิยมโม นาม”^{๒๓}

ในพระราชนิพนธ์ พระอุโบสถศีลคถา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรง วินิจฉัยโดยอรรถแห่งอุโบสถศัพท์ ตามอรรถกถา ภัยเกรวสูตร และฎีกากังขาวิตรณินว่า อุโปสถ สทฺโทปนํ ปาฎิโมกฺขทุทฺตสฺสิลปวาสปลนฺตุติ ทิวเสสุ วตฺติ อธิบายศัพท์อุโบสถ มีความหมาย ดังนี้

๑. เป็นชื่อพระปาฏิโมกขทุทต คืออุโบสถกรรมแห่งสงฆ์
๒. เป็นชื่อศีล ๘ อันคฤหัสถ์รักษา
๓. เป็นชื่อแห่งอุปวาส คืออดข้าวเสียทั้งวันก็ดี บริโภคบ้างแต่วัดดู มีน้ำผึ้งเป็นอาทิ
๔. เป็นอุโบสถกรรมของบุคคลนอกพระพุทธศาสนา
๕. เป็นชื่อของช้างมีสีดุจสีแห่งทอง คือช้างตระกูลอุโบสถ
๖. เป็นชื่อแห่งวัน ที่รักษาศีล ๘ ของคฤหัสถ์^{๒๔}

นอกจากนี้ยังทรงให้ความหมาย อุโบสถ ชื่อว่า ศีล นั้น แปลว่า

๑) ธรรมอันบุคคลพึงอาศัยอยู่ โดยบทวิเคราะห์ว่า อุปฺวาสิตพุโฑติ อุโปสโถ แปลว่า โย สีสฺสงฺขาโต ธมฺโม อันว่าสภาวะธรรมอันนักปราชญ์นับว่าศีลอันใด ปุญฺญตฺติเกหิ อันบุคคลทั้งหลายมี ประโยชน์ด้วยบุญ อุปฺวาสิตพุโ โปะอาศัยอยู่ อิติ เมาะ ตสฺมา เหตุคฺฉนฺนํ โส สีสฺสงฺขาโต ธมฺโม อันว่า ธรรมอันนักปราชญ์นับว่าศีลนั้น อุโปสโถ นาม ชื่อว่าอันบุคคลมีประโยชน์ด้วยบุญพึงอาศัยอยู่

^{๒๐} พระมหาสมปอง มุทิตโต, คัมภีร์ อภิธานวรรณนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖๑-๕๖๒.

^{๒๑} ส.สพ. (ไทย) ๓/๑๔๐.

^{๒๒} พระมหาสมปอง มุทิตโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, หน้า ๕๔๖.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๕.

^{๒๔} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชนิพนธ์ พระอุโบสถศีลคถา (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๒.

๒) กรรมอันกำจัดซึ่งอุปกิเลสที่เป็นเหตุเศร้าหมอง โดยบทวิเคราะห์ว่า อุปกิเลส อุเสติ ทหติ อุปตาเปติ วาติ อุโปสโก แปลว่า โย อุปवासสงฺขาโต สภาโว อันว่าสภาวะอันปราชญ์กล่าวว่า อยู่อาศัยเว้นจากวิตกกัมมะโทษ อันนักปราชญ์กำหนดด้วยไม่บริโภคอาหารในเวลาวิกาล อันใด ทหติ เผาเสีย อุปกิเลส ซึ่งธรรมทั้งหลายมีราคะและโทษะเป็นต้น ที่เป็นเหตุแปดเปื้อน ทำให้ลำบาก วา นัยหนึ่ง อุปตาเปติ ยังธรรมทั้งหลายมีราคะเป็นต้นทำให้เดือดร้อน

๓) อุโปสถศีล ยังชื่อว่า ตบะธรรม อันสงเคราะห์เข้าในทศพิชราชธรรม ๑๐ ประการ อันสมเด็จบรมกษัตริย์ที่ตั้งอยู่ในราชธรรม ในโบราณทรงประพฤติปฏิบัติเพื่อล้างซึ่งบาปกรรมให้บริสุทธิ์ ภายหลังทรงตั้งเป็นพระราชประเพณีแก่บรมกษัตริย์ทรงนิยมรักษาเป็นราชธรรม^{๒๕}

ในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี คำว่า “อุปวสนฺติ เอตุถาติ อุโปสโก, อุปวสนฺตฺติ สีเลน วา อนสนเนน วา อุปเตตา หุตฺวา อุปวตฺตา วสนฺตฺติ อตุโถ”^{๒๖} จำแนกมูลที่มาของคำไว้ใน คัมภีร์ อภิธาน์ปทีปิกา – สุธิ ว่า “อุป (บุพพบท) + วส (ชาติ – นิवास) + อถ (ปัจจัย) = อุโปสถ” โดยตั้งวิเคราะห์ศัพท์ว่า “อุปวสนฺติ เอตุถาติ อุโปสโก แปลว่า “อุโปสถ” วิเคราะห์ศัพท์ทั้งสองคัมภีร์นั้น ว่า “วันเป็นที่เข้าอยู่” หมายถึงเข้าอยู่ด้วยศีล การอยู่รักษา การอยู่จำ หรือด้วยการไม่กินอาหาร(ในเวลาวิกาล)^{๒๗}

พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดศัพท์วิเคราะห์ ได้ให้ความหมายของคำว่า “อุโปสถ” มีศัพท์ ๓ อย่าง คือ

(๑) อุปคนตุวา อรโย อุตฺตติ อุโปสโก หมายถึงข้างตระกูลอุโปสถ ผู้เข้าสงครามแล้วทนต่อข้าศึก (อุป บทหน้า อุต ชาติ ในความหมายว่า ทน ถ ปัจจัย, พฤทธิ อู เป็น โอ, ลบสระหน้า)

(๒) อุปคนตุวา อรโย อุปาสฺตติ อุโปสโก หมายถึงพญานาคชื่ออุโปสถ ผู้เข้าไปเผาศัตรูด้วยการพ่นไฟใส่ (อุป บทหน้า อุต ชาติ ในความหมายว่า เผา, เร้าร้อน ถ ปัจจัย, พฤทธิ อู เป็น โอ, ลบสระหน้า)

(๓) อุปวสนฺติ เอตุถาติ, สีเลน วา อนสนเนน วา อุปเตตา หุตฺวา วสนฺตฺติ อุโปสโก หมายถึงศีลอุโปสถ, การจำศีลแปด, วันอุโปสถ, ปาฏิโมกขทูเทศ ธรรมเป็นที่เข้าจำ, กาลเป็นที่เข้าจำ คือเข้าไปอยู่โดยการถือศีลหรืออดอาหาร (อุป บทหน้า วส ชาติ ในความหมายว่า อยู่ อถ ปัจจัย) อนสนนาที่ ล้อมมาที่ วา อุปเจจ วสนฺติ เอตุถาติ อุโปสโก กาลเป็นที่เข้าถึงการอดอาหารเป็นต้นหรือศีลเป็นต้นแล้วอยู่^{๒๘}

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒ -๓.

^{๒๖} ที.สี.อ.(บาลี) ๑/๑๗๕-๑๗๖.

^{๒๗} สุมังคลวิลาสินี ปฐมภาค หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

^{๒๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘, ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๕-๑๐๐.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ ได้ให้นิยามศัพท์ของอุโบสถศีล ว่าเป็นศีลที่รักษาเป็นอุโบสถ หรือศีลที่รักษาในวันอุโบสถ ได้แก่ ศีล ๘ ที่อุบาสกอุบาสิกาสมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (แรม ๑๔ ค่ำในเดือนขาด)^{๒๕}

ในศีลสุทธยอดวินัยของพุทธศาสนา อุโบสถศีล ยังมีบทวิเคราะห์ศัพท์ว่า อุปวสิตโพธิอุโปสถ แปลว่า สภาวธรรมอันบุคคลทั้งหลายผู้ต้องการด้วยบุญพึงเข้าไปอาศัยอยู่(รักษา) ชื่อว่า “อุโบสถศีล” คำว่า อุปกิเลส อุตติ ทหติ อุปตาเปติ วาติ อุโปสถ แปลว่า การกระทำที่กำจัดทำลายเผาอุปกิเลส ๑๖^{๒๖} ทำให้อุปกิเลส ๑๖ ที่เรารื้อน เบบางหมดสิ้นไป ชื่อว่า “อุโบสถศีล” จากบทวิเคราะห์นี้แสดงให้เห็นว่า อุโบสถศีล เป็นมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่สามารถกำจัดอุปกิเลส ๑๖ อันเป็นกิเลสกองใหญ่ได้อีกด้วย^{๒๗}

ในอานิสงส์อุโบสถศีล คำว่า “อุปวสธะ” เป็นคำที่มีกำเนิดมาจากพิธีกรรมเนื่องในยังชีพิที่ปฏิบัติกันมาในชมพูทวีป (อินเดีย) ตั้งแต่สมัยพระเวท เป็นเวลาก่อนพุทธกาล เป็นธรรมดาของหมู่ชนที่อยู่ร่วมกันในครั้งโบราณ ย่อมจะกำหนดวันและพิธีกรรมสำหรับชุมนุมปฏิบัติร่วมกันขึ้นเพื่อแสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยกำหนดชุมนุมร่วมกันปักษ์ละ ๑ วัน และเดือนละ ๒ วัน คือในวัน เปารณมาส ได้แก่ วันเพ็ญมีพระจันทร์เต็มดวง และในวัน ทรศ (ตรรศ) ได้แก่วันแรกเห็นพระจันทร์ คือวันขึ้น ๑ ค่ำ ของเดือนใหม่ ซึ่งในวันนั้นคหบดีผู้ครองเรือน ผู้จะปฏิบัติยังชีพิจะต้องเตรียมตัวล่วงหน้าด้วยการอดอาหารตลอดวัน หรืออดอาหารบางชนิดในบางเวลา ครั้นตกลงกลางคืนคหบดีผู้นั้น จะต้องเก็บตัวเฝ้าปฏิบัติดูแลกองไฟบูชายังชีพิ และอยู่แต่ภายในเคหะสถานของตน เพราะถือกันว่าเป็นวันสำคัญ เทวดาทั้งหลายจะลงมาอยู่ด้วย จึงเรียกวันศักดิ์สิทธิ์นี้ว่า “อุปวสธะ” แปลว่า วันเทวดามาอยู่ใกล้ (อุป – ใกล้ + วส – อยู่)^{๒๘} แล้วกลายมาเป็นการจำศีลด้วยการอดอาหาร (อุปวส)^{๒๙}

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖๔.

^{๒๖} อุปกิเลส โทษเครื่องเศร้าหมอง, สิ่งที่ทำให้จิตใจให้เศร้าหมองขุนมัว รับคุณธรรมได้ยาก มี ๑๖ อย่าง คือ ๑. อภิชฌาวิสมโลภะ ละโมบ จ้องจะเอาไม่เลือกควรไม่ควร ๒. โทสะ คิดประทุษร้าย ๓. โกรธ โกรธ ๔. อุปนาหะ ผูกโกรธ ๕. มกษะ ลบหลู่คุณท่าน ๖. ปลาสะ ตีเสมอ ๗. อิสสา ริษยา ๘. มัจฉริยะ ตระหนี่ ๙. มายา เจ้าเล่ห์ ๑๐. สาถยยะ โอ้อวด ๑๑. ถัมภะ หัวดี ๑๒. สารัมภะ แข่งดี ๑๓. มานะ ถือตัว ๑๔. อติมานะ ดูหมิ่นท่าน ๑๕. มทะ มัวเมา ๑๖. ปมาทะ เลินเล่อหรือละเลย.

^{๒๗} ตำลึ รักสุทธิ, ศีลสุทธยอดวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๘), หน้า ๖๓.

^{๒๘} สุกุมารทัตต์ The Buddha and Five After – Centuries, p.74.

^{๒๙} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมศิษย์มหาธาตุ, ๒๕๑๕), หน้า ๒๘-๒๙.

จากการศึกษานี้ผู้วิจัยสรุปคำว่า “อุโบสถ” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีความหมาย ๕ ประการ คือ

๑. หมายถึง การประชุมสวดปาติโมกข์ของพระสงฆ์ ในวันพระขึ้น-แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และแรม ๑๔ ค่ำ เรียกว่า อุโบสถกรรม

๒. หมายถึง สิตอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ

๓. หมายถึง การจำศีลด้วยการอดอาหาร เรียกว่าการเข้าอยู่จำศีลอุโบสถ คือผู้เข้าไปอยู่อาศัย อดอาหารถือศีลเป็นต้น

๔. หมายถึง นามบัญญัติ (คือชื่อที่เรียก) เช่น เป็นชื่อของช้างตระกูลหนึ่ง มีสีเป็นสีทอง เรียกว่า ช้างตระกูลอุโบสถ

๕. หมายถึง วันที่เข้าอยู่จำศีล หรือด้วยการอดอาหาร อันเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า วันอุโบสถ วันที่พึงจำศีล มี ๓ วัน คือวัน ๘ ค่ำ (เรียกวันอัฐมี) วัน ๑๔ ค่ำ (เรียกวันจาตุททสี) และวัน ๑๕ ค่ำ (เรียกวันปณณรสี) อุโบสถศีล มีวันพระเป็นแดนเกิด สิต ๘ ที่สมาทานรักษาในวันพระ เรียกว่าอุโบสถศีล สิต ๘ ที่รักษาในวันอื่นนอกจากวันพระไม่เรียกว่าอุโบสถศีล เรียกว่าสิต ๘ หรืออัฐศีล

ดังนั้นคำว่า อุโบสถศีล ตามความหมายรูปศัพท์ที่ยกมาจากคัมภีร์ต่างๆ นั้น สรุปเป็นความหมายเดียวกันก็คือ “การเข้าอยู่ การอยู่รักษา การอยู่จำ คืออยู่ด้วยการกำหนดใจไว้ อยู่ด้วยการเตรียมตัวโดยมีความตั้งใจอยู่รักษา หมายถึงอยู่จำศีล โดยมีการอดอาหารในเวลาวิกาลเป็นหลักสำคัญ”^{๓๔}

วิเคราะห์ได้ว่า คำว่า อุโบสถ หมายถึงการอยู่จำศีลด้วยการอดอาหารเป็นสำคัญ โดยมีการกำหนดเวลาอย่างแน่นอน ส่วนคำว่าอุโบสถศีล มีความหมายที่ปรากฏโดยท่านผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ต่างกันคือ

อุโบสถศีล หมายถึง สิตที่รักษาเป็นอุโบสถหรือสิตที่รักษาในวันอุโบสถ ได้แก่ สิต ๘ ที่อุบาสกและอุบาสิกาสมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือวันขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ (แรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด)^{๓๕} สิต ๘ ประการ คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักทรัพย์ ๑ เว้นจากกรรมไม่ใช่พรหมจรรย์ ๑ เว้นจากกล่าวเท็จ ๑ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย ๑ เว้นจากการกินอาหารในเวลาวิกาล คือตั้งแต่อาทิตย์เที่ยงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้นใหม่ ๑ เว้นจากการฟ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี การดูละเล่น การตกแต่งด้วยดอกไม้ของหอม เครื่องอ้อมทากายให้มีผิวงามและเครื่องประดับ ๑

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๓๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๗.

เว้นจากนั้นนอนบนเตียงตั้งมีเท้าสูงกว่าประมาณและเบาะพูก ภายในมีนุ่นสำลีและเครื่องลาดวิจิตร
๑ เรียกว่า อุโบสถศีล เป็นศีลพิเศษอันอุบาสกอุบาสิกาจะพึงเข้าพักอยู่ในกาลเป็นครั้งคราว^{๓๖}

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า อุโบสถศีลหมายถึงเฉพาะความหมายของวันอุโบสถและการรักษา
อุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่ฆราวาสผู้ครองเรือน ต้องการปฏิบัติ
รักษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก แต่มีข้อจำกัดในการครองเรือน มีภาระหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัว
จะพึงปฏิบัติรักษาเพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง นอกจากนี้อุโบสถศีล ยังเป็นศีลชั้นสูงของผู้ต้องการสั่งสม
บารมี เพื่อรู้ธรรมเห็นธรรมและบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งรายละเอียดผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไป

๒.๒ ประวัติของวันอุโบสถศีล

วันอุโบสถศีลนั้น นักปราชญ์ผู้รู้สันนิษฐานว่ามีมาก่อนสมัยพุทธกาล ในเรื่องนี้มี
ปรากฏจากการทำพิธีกรรมของพวกพราหมณ์ได้กำหนดวันประกอบพิธีขึ้นมา เพื่อเป็นการชุมนุม
ร่วมกัน เพื่อแสดงออกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในวันที่เจ้าของเรือนทั้งหลายจะประกอบ
พิธี จะต้องมีการเตรียมตัวล่วงหน้าด้วยการอดอาหารตลอดทั้งวัน หรืออดอาหารบางชนิดในบาง
เวลา เมื่อถึงเวลากลางคืน เจ้าของเรือนจะต้องรักษาตัวอยู่แต่ภายในบ้าน และปฏิบัติดูแลกองไฟ
บูชาอยู่ พวกเขาเชื่อกันว่าในวันนี้เทวดาทั้งหลายจะลงมาอยู่ด้วย

ในพระวินัยปิฎก มหาวรรค อุโบสถขันธกะ ได้กล่าวว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า
ประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิมกุฏ เขตกรุงราชคฤห์ พวกปริพาชกอัญเดียรถีย์^{๓๗} ประชุมกันกล่าวธรรมใน
วัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปีกษัย ประชาชนทั้งหลายพากันเข้าไปหาเพื่อฟังธรรมพวก
ปริพาชกอัญเดียรถีย์ก็ได้รับความรักความเลื่อมใสและได้พรรคพวก พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงทราบ
เรื่องนี้ ทรงดำริว่า ถ้าพระสงฆ์สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำการประชุมแสดงธรรมอย่างนี้บ้าง
ย่อมเกิดผลดีแก่พระพุทธศาสนาแน่แท้ จึงได้เสด็จไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ ที่ประทับ กราบ
ทูลเรื่องนี้ให้ทรงทราบ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วรับสั่งกับภิกษุ
ทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ประชุมกันในวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปีกษัย” ภิกษุ
ทั้งหลายจึงมาประชุมกันในวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปีกษัย แล้วนั่งนิ่ง ไม่ได้แสดงธรรม
ประชาชนเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นเพื่อฟังธรรม ไม่ได้ฟังธรรม จึงพากันขออนุญาตว่า “ไฉนพระ
สมณะเชื้อสายพระศากบุตรทั้งหลายประชุมกันในวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปีกษัยแล้ว จึงนั่ง

^{๓๖} สุเขาวนั พลอยุธยา, สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๘๗.

^{๓๗} อัญเดียรถีย์ หมายถึงผู้เป็นเจ้าลัทธิอื่นนอกจากพระพุทธศาสนา วิ.ม.อ.(บาลี) ๓/๑๓๒/๑๐๕.

นิ่งเหมือนสุกรไต่เต่า^{๓๔}” ธรรมเนียมว่าผู้ประชุมกันก็ควรกล่าวธรรมมิใช่หรือ” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง จึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ประชุมกันกล่าวธรรมในวัน ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปักษ์” ภิกษุทั้งหลายจึงได้แสดงธรรมให้ประชาชนฟัง ประชาชนต่างก็พอใจแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงกลายเป็นธรรมเนียมถือปฏิบัติกันว่าต้องมาฟังธรรมทุกวันขึ้น ๑๔ คำ ๑๕ คำ และ ๘ คำ แห่งปักษ์^{๓๕}

ดังนั้น วันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ภิกษุประชุมกัน ในวันขึ้นหรือแรม ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ นี้เรียกว่า “วันอุโบสถ” ในวันนี้ทรงอนุญาตให้ภิกษุสวดพระปาติโมกข์และแสดงธรรมเทศนาด้วย ทำให้มีประชาชนผู้สนใจมาฟังธรรมเทศนาจำนวนมาก วันอุโบสถนี้ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันธัมมัสสวนะ” แปลว่า วันสำหรับฟังธรรมเทศนา หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “วันพระ” แปลว่า วันดี วันประเสริฐ ซึ่งหมายถึงวันที่จะฝึกตนให้เป็นคนดีเป็นผู้ประเสริฐ แต่คำว่า “วันพระ” ไม่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกและอรรถกถาเล่มใด แต่มีปรากฏในหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง” ซึ่งถือว่าเป็นวรรณคดีไทยเรื่องแรก ที่พระเจ้าลิไท กษัตริย์รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น มีคำว่าวันพระปรากฏอยู่หลายแห่ง และบางครั้งวันพระนั้นก็เรียกว่า “วันศีล” มีทั้งวันศีลใหญ่ วันศีลเล็ก ซึ่งก็คือวันพระใหญ่ และวันพระเล็กนั่นเอง วันพระใหญ่ได้แก่วัน ๑๔ คำ (วันเดือนขาด) และวัน ๑๕ คำ ส่วนวันพระเล็กได้แก่วัน ๘ คำ และสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ก็ทรงเรียก วันธัมมัสสวนะ ว่า “วันพระ” เช่นกัน คือวันดี หมายถึงวันที่คนมาทำสิ่งที่ดี ๆ และถือศีลอุโบสถกันด้วยความเป็นมาของวันอุโบสถ ยังสามารถประมวลเป็นประเด็นย่อ ๆ ไว้อีกว่า

๑. วันอุโบสถ ตามที่เรียกไว้ในสมัยพระเวทว่า “อุปวัสสะ” กำหนดไว้เดือนละ ๒ วัน คือ ปักษ์ละ ๑ วัน ได้แก่

๑.๑ วันเพ็ญ ๑๕ คำ (เปารณมาส)

๑.๒ วันขึ้น ๑ คำ (ทฤศ)

๒. วันอุโบสถ ตามที่กล่าวไว้ในอรรถกถา คังคมาลชาดก และมหาเวสสันดรชาดก ซึ่งคัมภีร์มังคลัตถปิณี นำมากล่าวถึงไว้ว่า สมัยก่อนพุทธกาลกำหนดวันอุโบสถ เดือนละ ๖ วัน คือปักษ์ละ ๓ วัน ได้แก่

๒.๑ วัน ๑๕ คำ (อมาวสี)

๒.๒ วัน ๘ คำ (อัญฐุมิ)

๒.๓ วัน ๑๑ คำ (เอกาทสี)

^{๓๔} วิ.ม.อ. (บาลี) ๓/๑๓๒/๑๐๕.

^{๓๕} ดุรายละเอียดใน วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๓-๒๐๕.

๓. ต่อมาในสมัยพุทธกาล มีระบุถึงไว้ในพระสูตรต่างๆ รวมเป็นเดือนละ ๖ วัน เหมือนกัน แต่กำหนดวันแตกต่างกันไปจากข้างต้นบ้าง เช่น กล่าวไว้ในพระสูตรและในพระบาลีหลายแห่งคล้าย ๆ กันว่า “จาตุทฺทสี ปณฺจทฺทสี ยา จ ปกฺขสุส อฏฺฐมี ปาฎิหาริยปฺกขณฺจ อฏฺฐงฺกสุสมาคํ อุโปสถํ อุปวสี สทา สีเสสุ สํวตา ดิฉันเข้าอยู่จำอุโปสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ๑๔ คำ ตลอดวัน ๑๕ คำ และตลอดวัน ๘ คำของปิกษ์ ทั้งอยู่จำปาฎิหาริยปิกขอุโปสถด้วย สำรวมในศีล ทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา ฯ”

พิจารณาตามความข้างบนนี้ วันอุโปสถกำหนดไว้เดือนละ ๖ วัน คือปิกษ์ละ ๓ วัน เท่ากับวันในข้อ ๒ ต่างแต่กำหนดวันเป็นอย่างนี้

๓.๑ วัน ๑๔ คำ (จาตุทฺทสี)

๓.๒ วัน ๑๕ คำ (ปณฺจทฺทสี)

๓.๓ วัน ๘ คำ (อฏฺฐมี)

ที่กำหนดวัน ๑๔ คำเป็นวันอุโปสถนั้น หมายถึงวัน ๑๔ คำ ข้างขึ้นและข้างแรม คือ กำหนดเอาวัน ๑๔ คำ ปิกษ์ละ ๒ วัน ถ้าเป็นเดือนขาด ปิกษ์ข้างแรมก็กำหนดเอาวัน ๑๓ คำ กับวัน ๑๔ คำ เป็นวันอุโปสถ เมื่อกำหนดวัน ๘ คำ ทั้งข้างขึ้นข้างแรมด้วย จึงรวมเป็นเดือนละ ๖ วัน ครบตามกำหนดวันอุโปสถที่กล่าวไว้ในพระบาลีหลายแห่ง เช่น คาถาที่ยกมากล่าวไว้ นั้น และใช้วันอุโปสถนี้เป็นวันประชุมฟังธรรมด้วย จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันธรรมสวนะ” ด้วยเหตุนี้ วันอุโปสถหรือวันธรรมสวนะในสมัยพุทธกาล จึงกำหนดไว้เดือนละ ๖ วัน และคาถาที่ระบุถึงโอกาสอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า ปาฎิหาริยปิกษ์อุโปสถ

๔. ครั้นภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว บรรดาพระเถระผู้เป็นธรรมสังคากาจารย์ (พระอาจารย์ผู้อธิบายธรรม) คิดเห็นกันว่าช่วงระยะเวลาวัน ตั้งแต่ ๑๔ คำ ๑๕ คำ ไปถึง ๘ คำ เป็นระยะห่างจากโอกาสที่จะได้ฟังธรรม จึงตกลงสมมติวัน ๕ คำ กำหนดเป็นวันธรรมสวนะเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่ง แต่นั้นมาจึงมีวันธรรมสวนะเพิ่มขึ้นอีกปิกษ์ละ ๑ วัน วันธรรมสวนะหรือวันอุโปสถ (ซึ่งนับเป็นวันปกติอุโปสถ) จึงกำหนดเป็นเดือนละ ๘ วัน คือปิกษ์ละ ๔ วัน ได้แก่

ในซุณหปิกษ์ (ข้างขึ้น) มี ๔ วัน คือ

๑) วัน ๕ คำ (ปณฺจมี)

๒) วัน ๘ คำ (อฏฺฐมี)

๓) วัน ๑๔ คำ (จาตุทฺทสี)

๔) วันสิ้นเดือน (อมาวาสี)

ในกาฬปิกษ์ (ข้างแรม) มี ๔ วัน คือ

๑) วัน ๕ คำ (ปณฺจมี)

๒) วัน ๘ คำ (อฏฺฐมี)

๓) วัน ๑๔ ค่ำ (จตุทศถี)

๔) วันสิ้นเดือน (อมาวาสี)

แต่คงจะเป็นเพราะวัน ๕ ค่ำ คือวันปัญญาวันนั้นมิได้มีมาในพระบาลี และกำหนดมาเพิ่มเติมกันภายหลัง ท่านจึงกล่าวไว้ในคัมภีร์มังคลัตถปิณีว่า ด้วยเหตุนี้ จึงไม่กำหนดวันปัญญาไว้ ในคัมภีร์นั้น เพราะมิได้มีมาตลอดกาลทุกเมื่อ

วันอุโบสถนั้น เรียกกันเป็นสามัญว่า “วันพระ” ซึ่งโดยปรกติ ถือเป็นวันสำคัญในพระศาสนา เช่นเดียวกับวัน สปาโต ของ คริสต์ศาสนา ฝรั่งเศสผู้รู้บาลีจึงมักจะแปลวันพระหรือวันอุโบสถว่า Fast Day บ้าง Sabbath Day บ้าง ซึ่ง Sabbath Day นั้นในคริสต์ศาสนาของเขามีความหมายว่า “วันหนึ่งในเจ็ดวันที่ถือเป็นวันพักผ่อนจากการงาน” และกล่าวถึงไว้ในบัญญัติ ๑๐ ประการของโมเสส ข้อหนึ่งว่า “ท่านจงระลึกถึงวันสัปดาห์ ถือเป็นวันพระ”

๕. วันอุโบสถหรือวันธรรมสวนะตามที่กำหนดนับถือ และปฏิบัติกันมาในประเทศไทยทุกวันนี้ กำหนดไว้ ๔ วัน เรียกว่า “วันพระ” และอธิบายวันพระไว้ว่า “วันประชุมถือศีลฟังธรรมในพระพุทธศาสนา เดือนหนึ่งมี ๔ วัน คือ วันขึ้น ๘ ค่ำ หรือขึ้น ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ หรือวันสิ้นเดือน”^{๔๐}

ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นความเป็นมาของวันอุโบสถในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีจุดกำเนิดเริ่มตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล และเป็นเพียงพิธีอย่างหนึ่งของพวกพราหมณ์ในสมัยพระเวท เมื่อมาถึงสมัยพระพุทธเจ้ามีนักบวชนอกศาสนา ก็พวกอัญญเดียรถีย์ได้ประชุมกัน เพื่อสนทนาธรรมกัน พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง จึงทรงมีพุทธานุญาตให้ภิกษุได้ประชุมเพื่อแสดงธรรมแก่ประชาชนขึ้น จนได้บัญญัติเป็นสิกขาบท จัดเป็นสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ และได้กำหนดวันนี้เป็นวันอุโบสถ อุบาสกอุบาสิกาที่กำหนดเอาวันนี้เป็นวันถือศีลปฏิบัติธรรมด้วย โดยเน้นไปที่การอยู่รักษาอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ

ส่วนการกำหนดวันในการถือศีล หรือรักษาอุโบสถของอุบาสกและอุบาสิกาพุทธศาสนิกชนนั้น ได้กำหนดรูปแบบกำหนดวันมาตั้งแต่พิธีของพวกพราหมณ์ และมีการมาแลกเปลี่ยนแปลงในสมัยพระพุทธเจ้า เมื่อหลังพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน พระเถระผู้เป็นธรรมสังคากาจารย์ จึงมีความคิดเห็นดัดแปลงให้เกิดความเหมาะสม จนถึงสมัยปัจจุบันจึงได้มีการกำหนดวันที่รักษาอุโบสถไว้อย่างเป็นทางการเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

^{๔๐} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, หน้า ๔๔ - ๕๑.

๒.๓ ประเภทของอุโบสถศีล

การรักษาอุโบสถศีล แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ (๑) การรักษาอุโบสถศีลตามวันอุโบสถ และ (๒) การรักษาอุโบสถศีล ตามความประพฤติของผู้รักษา

๒.๓.๑ การรักษาอุโบสถศีลตามวันอุโบสถ

อุโบสถศีลเป็นกาลยุดพรหมจรรย์ คือเป็นพรตที่จะต้องรักษาในวันมีกำหนด รักษาวันอื่นจากวันที่กำหนดไม่จัดเป็นอุโบสถศีล แม้จะได้รักษาปฏิบัติโดยเคร่งครัดอย่างไรก็ตาม ก็ไม่ชื่อว่ารักษาอุโบสถศีล เพราะไม่ได้รักษาในวันที่กำหนดไว้ นั้น ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการรักษาอุโบสถศีลตามวันอุโบสถ ว่ามี ๓ อย่าง

มังคลัตถปิณีแปล เล่ม ๓ ได้กล่าวถึงการรักษาอุโบสถศีล ว่ามี ๒ อย่าง คือ ปกติอุโบสถ และ ปฏิชาครอุโบสถ ส่วนในอรรถกถาราชสูตร กล่าวถึงการรักษาอุโบสถศีลว่ามี ๓ อย่าง คือ ปกติอุโบสถ ปฏิชาครอุโบสถ และปาฏิหาริย์อุโบสถ ในที่นี้จะถือตามคัมภีร์พระพุทธศาสนา และอรรถกถาราชสูตร มี ๓ อย่าง คือ

๑. ปกติอุโบสถ
๒. ปฏิชาครอุโบสถ
๓. ปาฏิหาริย์อุโบสถ

๑) ปกติอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาตามปกติชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง วันที่กำหนดให้เป็นวันที่รักษาอุโบสถเป็นปกตินั้น กำหนดเอาวันพระ ขึ้น-แรม วัน ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ ดังหลักฐานที่ปรากฏในวินัยปิฎก มหาวรรค^{๑๑} วันที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ภิกษุประชุมกันในวันขึ้น ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ นี้เรียกว่า “วันอุโบสถ” ในวันนี้ทรงอนุญาตให้ภิกษุสวดพระปาติโมกข์และแสดงธรรมเทศนาด้วย ทำให้มีประชาชนผู้สนใจมาฟังพระธรรมเทศนาจำนวนมาก วันอุโบสถนี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันธัมมัสสวนะ” แปลว่า วันสำหรับฟังธรรมเทศนา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วันพระ” แปลว่า วันดี วันประเสริฐ ก็แหละวันอุโบสถนี้ อุบาสิกาอุบาสิกาทั้งหลายที่เป็นคฤหัสถ์ และพระอริยสาวก พากันสมาทานอุโบสถ อยู่จำอุโบสถ และในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต^{๑๒} กล่าวถึงท้าวมหาราชทั้ง ๔ เทียวตรวจดูโลกว่า ในหมู่มนุษย์มนุษย์ที่เกื้อกูลมารดา เกื้อกูลบิดา เกื้อกูลสมณะ เกื้อกูลพราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อยู่จำอุโบสถ^{๑๓} อยู่จำปฏิชาครอุโบสถ ทำบุญกันอยู่ มีอยู่มากหรือหนอ ดังนั้น ปกติอุโบสถก็คือวันที่รักษากันเฉพาะวันที่กำหนดไว้

^{๑๑} คุรยลละเอียคใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗-๒๐๘.

^{๑๒} คุรยลละเอียคใน อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๑๕๕-๑๕๖.

^{๑๓} อยู่จำอุโบสถ หมายถึงการอธิษฐานอยู่จำอุโบสถ ถือศีล ๘ เดือนละ ๘ ครั้ง (อง.ตัก.อ.(ไทย)

ในครั้งพุทธกาล กล่าวถึงวันรักษาอุโบสถไว้ ๘ วัน ในชุกหปักษ์^{๔๔} ๔ วัน คือ วันขึ้น ๕ ค่ำ วันขึ้น ๘ ค่ำ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ และวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ในกาฬปักข์^{๔๕} ก็ ๔ วัน คือวันแรม ๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ วันแรม ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑๔ ค่ำ ในกรณีเดือนขาด^{๔๖} วัน ๕ ค่ำ มิได้มีในบาลีที่จริง แต่วันนั้นก็ควรถือเอาด้วย เพราะเป็นวันที่พระธรรมสังคาหก (พระผู้ร่วมทำการสังคายนาครั้งที่ ๑) ทั้งหลายตั้งไว้^{๔๗}

ในปัจจุบันวัน ๕ ค่ำ ไม่เป็นที่นิยม ปกติอุโบสถนิยมรักษาเฉพาะในวันขึ้น - แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด คือ ๑ เดือน มี ๔ วัน^{๔๘}

สรุปว่า การรักษาศีลอุโบสถแบบปกติอุโบสถนั้น เป็นการรักษาตามปกติเพียงวันหนึ่ง คั้นหนึ่งเท่านั้น และเดือนหนึ่งมี ๓ ครั้ง คือวันขึ้น - แรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด

๒) ปุจฉาครูอุโบสถ อุโบสถของผู้ตื่นอยู่ (คือผู้กระตือรือร้นและขวยขวยในกุศลไม่หลับไหลด้วยความประมาท) ตั้งใจมั่น คืออุโบสถที่รักษาครั้งละ ๓ วัน โดยถือเอาวันที่กำหนดไว้ในปกติอุโบสถเป็นหลัก แล้วเพิ่มรักษาวันก่อนกำหนด ๑ วัน เรียกว่า วันรับ และหลังวันกำหนดอีก ๑ วัน เรียกว่า วันส่ง เช่น วัน ๘ ค่ำ เป็นรักษาปกติอุโบสถ ผู้ที่จะรักษาปุจฉาครูอุโบสถก็เริ่มรักษาตั้งแต่วันขึ้น-แรม ๗ ค่ำ ไปสิ้นสุดเอาวัน ๙ ค่ำ คือรักษาในวันขึ้น-แรม ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ และ ๙ ค่ำ รวมเป็น ๓ วัน ๓ คั้น ดังหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์อังกุตตรนิกาย ติกนิบาต^{๔๙} ว่าด้วยทำวมหาราชทั้ง ๔ ปุจฉาครูอุโบสถ หมายถึง การรักษาศีลอุโบสถศีล ในวันรับและวันส่ง วันรับคือวัน ๔ ค่ำ, วัน ๗ ค่ำ และวัน ๑๑ ค่ำ สำหรับเดือนขาด หรือวัน ๑๔ ค่ำ สำหรับเดือนเต็ม วันส่ง คือวัน ๖ ค่ำ, วัน ๙ ค่ำ และวัน ๑ ค่ำ

ในมังคลัตถทีปนี ครั้งพุทธกาล กล่าวถึงวันรักษาปุจฉาครูอุโบสถไว้ ๑๑ วัน ในชุกหปักษ์^{๕๐} ๕ วัน คือ วัน ๔ ค่ำ วัน ๖ ค่ำ วัน ๗ ค่ำ วัน ๙ ค่ำ วัน ๑๑ ค่ำ ในกาฬปักข์^{๕๑} ๖ วัน คือ วัน ๑ ค่ำ วัน ๔ ค่ำ วัน ๖ ค่ำ วัน ๗ ค่ำ วัน ๙ ค่ำ วัน ๑๒ ค่ำ หรือ ๑๓ ค่ำ นับเป็น ๑๑ วัน ในวันเดือน

^{๔๔} ชุกหปักษ์ เป็นชุกขาว, เช็กสว่าง หมายถึงข้างขึ้น หรือเรียกอีกอย่างว่า สุกคปักข์.

^{๔๕} กาฬปักข์ เป็นชุกมืด หมายถึงข้างแรม หรือเรียกอีกอย่างว่า กัณหปักข์.

^{๔๖} มงฺคล.(ไทย) ๓/๑๐๓/๑๒๓.

^{๔๗} มงฺคล.(ไทย) ๓/๑๑๐/๑๒๘.

^{๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๖๓.

^{๔๙} คูรายละเอียดยใน อง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๑๕๕-๑๕๖., อง.ตัก.อ.(ไทย) ๑/๓/๑๖๓-๑๖๔.

^{๕๐} มงฺคล.(ไทย) ๓/๑๐๓/๑๒๓.

^{๕๑} มงฺคล.(ไทย) ๓/๑๐๓/๑๒๓.

ขาด ๑๐ วัน ในวันเดือนเต็ม ซึ่งวันอื่นจากวันเหล่านี้ไม่จัดเป็นกาลแห่งอุโบสถ^{๕๒} เพื่อปฏิเสธความเห็นที่ว่ารักษายุโบสถวันไหนก็ได้

การรักษายุโบสถศีลแบบ ปุจฉาครูอุโบสถ เป็นการรักษาศีลอุโบสถที่พิเศษขึ้นไปอีกกว่าปกติ คือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน รักษายุโบสถตามปกติไม่เพียงพอ ประรณานจะทำบุญกุศลให้ยิ่งขึ้น แต่ยังไม่สามารถจะบวชเป็นพระหรือภิกษุณีได้โดยเด็ดขาด เพราะยังต้องกังวลด้วยการหาเลี้ยงครอบครัว กังวลด้วยทรัพย์สินสมบัติ แต่ประรณานจะทำบุญกุศลให้ยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ตามปกติ จึงรักษายุโบสถศีลเพิ่มขึ้น หรือประรณานจะรักษายุโบสถศีลในวันปกติให้บริสุทธิ์บริบูรณ์แท้จริง จึงเพิ่มวันอุโบสถให้มากขึ้น กว่าวันปกติเป็น ๓ วัน เรียกว่า วันรับวันส่ง คือเพิ่มวันรับ หน้าวันปกติ และเพิ่มวันส่งหลังวันปกติ

๓) ปาฏิหาริยอุโบสถ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นิพัทธอุโบสถ^{๕๓} คืออุโบสถที่รักษากันเป็นประจำทุกวันตลอดพรรษา ๓ เดือน ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด ๓ เดือน ก็รักษาให้ตลอด ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้ว คือรักษาในเขตการแสวงหาภินนุของภิกษุ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ถ้ายังไม่อาจรักษาได้ตลอด ๑ เดือน ก็ให้รักษาเพียงครั้งละครึ่งเดือนหลังจากออกพรรษาแล้ว คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ทั้ง ๓ อย่างนี้ เรียกว่า ปาฏิหาริยอุโบสถ ดังหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต^{๕๔}

นอกจากนี้คัมภีร์ขุททกนิกาย เล่ม ๒ ได้กล่าวถึงผู้เข้าจำอุโบสถซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ทุกวัน ๑๔ ค่ำ วัน ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยปักษ์ ไว้ในวิมานวัตถุ หลายเรื่อง เช่น (๑) อุตตราวิมาน^{๕๕} (๒) ภัททิถิกาวิมาน^{๕๖} (๓) โสณทินนาวิมาน^{๕๗} (๔) อุโปสถาวิมาน^{๕๘} (๕) สุนิททาวิมาน^{๕๙} และ (๖) สุนินนาวิมาน^{๖๐}

จะเห็นได้ว่าในรายละเอียดเกี่ยวกับอุโบสถ ๒ ประเภทหลังนี้ (ปุจฉาครูอุโบสถ และปาฏิหาริยอุโบสถ) คัมภีร์ต่าง ๆ ยังแสดงไว้แตกต่างกันไม่ลงกัน เช่นในอรรถกถาอมตทเวสุต^{๖๑}

^{๕๒} มจก.ล.(ไทย) ๓/๑๐๓/๑๒๓.

^{๕๓} อจ.ติก.อ.(ไทย) ๑/๓/๑๖๖.

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน อจ.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๘/๑๕๗., อจ.ติก.อ.(ไทย) ๑/๓/๑๖๘-๑๖๙.

^{๕๕} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๑๒๕/๒๒., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๐๗.

^{๕๖} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๑๑/๓๖., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๘๕.

^{๕๗} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๒๓/๓๘., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๕๖.

^{๕๘} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๓๕/๔๐., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๒๐๒.

^{๕๙} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๕๒/๔๒., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๒๐๗.

^{๖๐} จุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๖๔/๔๓., จุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๒๐๘.

^{๖๑} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๓๕.

อธิบายวันรับวันส่ง ซึ่งเป็นปฏิชาครอุโบสถตามอรรถถการาชสูตร ว่าเป็นปาฏิหาริยอุโบสถ โดยมีได้กล่าวถึงปฏิชาครอุโบสถ และอรรถถการาชสูตร^{๖๒} ก็อธิบายวันรับวันส่ง ซึ่งเป็นปฏิชาครอุโบสถ ตามอรรถถการาชสูตร ว่าเป็นปาฏิหาริยอุโบสถ โดยมีได้กล่าวถึงปฏิชาครอุโบสถ เช่นกัน ส่วนอรรถถการามิกสูตร^{๖๓} อธิบายปาฏิหาริยอุโบสถ ตามอรรถถการาชสูตร

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าครั้งทรงแสดงองค์แห่งอุโบสถแล้ว ทรงแสดงกาลแห่งปาฏิหาริยอุโบสถ ว่าเป็นการเข้าจำอุโบสถ ในระยะเวลา ๕ เดือนเหล่านี้ คือ (อาสาฬหะ) เดือน ๘ ต้นโกสวัตน์เข้าพรรษา ๑ เดือนในพรรษา และเดือน ๑๒ ท่านเรียกว่า ปาฏิหาริยอุโบสถ อาจารย์พวกอื่นกล่าวว่าปาฏิหาริยอุโบสถ มี ๓ เดือนเท่านั้น คือ เดือน ๘ เดือน ๑๒ และเดือน ๔ อาจารย์อีกพวกหนึ่งกล่าวว่ามี ๔ วัน คือ ๑๓ ค่ำ ๑ ค่ำ ๗ ค่ำ และ ๘ ค่ำในทุก ๆ ปักษ์ โดยวันก่อนและวันหลังของวันอุโบสถแห่งปักษ์ หากพอใจอย่างใดก็พึงถือเอาอย่างนั้น เพราะแท้จริงแล้วจะรักษาอุโบสถในวันใด ผู้มีใจเลื่อมใสปาฏิหาริยอุโบสถ เข้าถึงองค์ ๘ ไม่เว้นแม้แต่วันเดียว ทำให้สมบุญบริบูรณ์ด้วยดี เป็นบุญเป็นประโยชน์ทั้งนั้น แต่ถ้าวรกายได้ในวันตามนियมก็จะสมควรกว่า^{๖๔}

แต่มีกัลลทกัปปินิ^{๖๕} แย้งว่าเป็นความเห็นที่ไม่เหมาะ เพราะจะทำให้วันที่บัณฑิตกำหนดไว้ไร้ประโยชน์ ความจริงอุโบสถเป็นกิจที่จะพึงทำในวันที่กำหนดไว้เท่านั้น เนื่องจากเป็นวันที่บัณฑิตรู้จักกันดีอยู่แล้ว และเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศด้วยพระองค์เอง อย่างที่นางอุตตรา เทพธิดา เล่าความดีที่ตนเคยทำสมัยเป็นมนุษย์ให้พระมหาโมคคัลลานะฟังว่า “เมื่อดิฉันยังครองเรือนอยู่ ดิฉันมิได้มีความริษยา ความตระหนี่ ความดีเสมอ ดิฉันมีนิสัยไม่มักโกรธ ประพฤติตามคำสั่งสามี และไม่ประมาทในการรักษาศีลอุโบสถเป็นนิตย์ ดิฉันเข้าจำอุโบสถศีลซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ทุกวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปักษ์และตลอดปาฏิหาริยอุโบสถ”^{๖๖}

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุและอุบาสกทั้งหลายว่า “บัณฑิตทั้งหลายกล่าวอุโบสถมีองค์ ๘ ประการนี้ว่า อันพระพุทธรเจ้าผู้ถึงที่สุดแห่งทุกข์ทรงประกาศไว้แล้ว แต่นั้นสาวกผู้มีใจเลื่อมใสแล้ว พึงเข้าจำอุโบสถมีองค์ ๘ ให้บริบูรณ์ด้วยดีตลอดวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำแห่งปักษ์ และตลอดปาฏิหาริยอุโบสถ”^{๖๗}

^{๖๒} พุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๐๗.

^{๖๓} พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/๓๗๘.

^{๖๔} พุ.สุ.อ. (ไทย) ๑/๖/๓๗๕.

^{๖๕} มงคล.(ไทย). ๓/๑๐๘/๑๒๖.

^{๖๖} พุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๑๒๕/๒๒., พุ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๑/๑๐๗.

^{๖๗} พุ.สุ.อ.(ไทย) ๑/๖/๓๖๑-๓๖๒.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์^{๖๔} ให้ความหมาย ปาฏิหาริย์ปักข์อุโบสถ ว่า หมายถึงอุโบสถที่ฟังนำไปซ้ำอีกๆ หรือย้อนกลับไปนำมาเอาทำ คือรักษาให้เป็นไปตามกำหนดดังที่เคยทำมาเป็นประจำในแต่ละปี หมายความว่า ในแต่ละปีที่มีช่วงเวลาที่กำหนดไว้ เฉพาะที่จะรักษาอุโบสถประเภทนี้ คืออย่างสามัญ ได้แก่อุโบสถที่รักษาเป็นประจำตลอด ๓ เดือน ในพรรษา (อย่างเต็มที่ ๔ เดือนแห่งฤดูฝน คือ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒, ถ้าไม่สามารถรักษาตลอด ๔ เดือน หรือ ๓ เดือน จะรักษาเพียง ๑ เดือน ระหว่างวันปวารณาทั้งสอง คือ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ก็ได้ อย่างต่ำสุดพึงรักษาถึงเดือนต่อจากวันปวารณาแรกไป คือ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑)

จากการศึกษาพบว่า การรักษาอุโบสถศีลแบบปกติอุโบสถ คือการรักษาอุโบสถ วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ในวันที่กำหนด คือวันพระขึ้น-แรม วัน ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ การรักษาอุโบสถศีลแบบปฏิฆาครอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษาครั้งละ ๓ วัน โดยถือเอาวันที่กำหนดไว้ในปกติอุโบสถเป็นหลัก แล้วเพิ่มรักษาก่อนกำหนด ๑ วัน เรียกว่า วันรับ และหลังวันกำหนดอีก ๑ วัน เรียกว่า วันส่ง การรักษาอุโบสถศีล แบบปาฏิหาริย์ปักข์อุโบสถ คืออุโบสถที่รักษาเป็นประจำทุกวันตลอดพรรษา ๓ เดือน ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด ๓ เดือน ก็รักษาให้ตลอด ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้ว คือรักษาในเขตการแสวงหาภุญชของภิกษุ ถ้ายังไม่อาจรักษาได้ตลอด ๑ เดือน ก็ให้รักษาเพียงครั้งละครั้งเดือนหลังจากออกพรรษาแล้ว รักษาอุโบสถในวันใด ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสปาฏิหาริย์ปักข์ เข้าถึงองค์ ๘ ไม่เว้นแม้แต่วันเดียว การรักษาอุโบสถเป็นกิจที่จะพึงทำในวันที่กำหนดไว้เท่านั้น ในวันอื่นนอกจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไม่เรียกว่าอุโบสถ เรียกว่าศีล ๘ และการเข้าจำอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ด้วยความเลื่อมใสทำให้สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยดี เป็นบุญเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

๒.๓.๒ อุโบสถศีลที่จัดตามลักษณะพฤติกรรมของผู้รักษา

การรักษาอุโบสถศีลตามความประพฤติของผู้รักษาอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ เหมือนกันแต่อาจได้รับผลต่างกัน เพราะมีความประพฤติในการรักษาที่ย่อยแตกต่างกัน ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงประเภทของผู้รักษาอุโบสถ แก่นางวิสาขาว่ามีอยู่ ๓ ประการ เพื่อให้ผู้สมานานรักษาได้ใช้พิจารณาอุโบสถที่ตนจะรักษา ว่าเป็นอุโบสถประเภทใด รักษาแล้วมีผลมาก อานิสงส์มาก รุ่งเรืองมาก เผอิญศาลมาก เป็นอย่างไร

๑. นิคัณฐอุโบสถ แปลว่า อุโบสถแบบพวกนิครนถ์ หมายถึงการอยู่รักษาอุโบสถด้วยการเลื่องคณวินในสิ่งทีพอใจ เช่น ตั้งใจจะคณวินจากการพูดเท็จ เฉพาะในบางเรื่องกับบางคน งด

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๖๔.

เว้นจากการฆ่าสัตว์ เฉพาะบางทิศหรือบางชนิดเป็นต้น ในเรื่องของนิกัณฐอุโบสถนี้ มีพุทธพจน์ตรัสว่า

“นิกัณฐอุโบสถ เป็นอย่างไร คือมีสมณิกายหนึ่งนามว่านิครนถ์ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า “มาเถิดพ่อคุณ ท่านจงลงอาชญาในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศตะวันออกเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาชญาในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศตะวันตกเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาชญาในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศเหนือเลยร้อยโยชน์ไป จงลงอาชญาในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศใต้เลยร้อยโยชน์ไป” นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนเพื่อเอ็นดูอนุเคราะห์สัตว์บางเหล่า ไม่ชักชวนเพื่อเอ็นดูอนุเคราะห์สัตว์บางเหล่าด้วยประการฉะนี้ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ในวันอุโบสถวันนั้นว่า “มาเถิดพ่อคุณ ท่านจงทิ้งผ้าทุกชิ้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราไม่เป็นที่กังวลของใคร ๆ ในที่ไหน ๆ และตัวเราก็ไม่มีความกังวลในบุคคลและสิ่งของใด ๆ ในที่ไหน ๆ’ แต่บิดาและมารดาของเขารู้ว่า “ผู้นี้เป็นบุตรของเรา” แม้เขาก็รู้ว่า “ท่านเหล่านี้เป็นบิดาและมารดาของเรา” อนึ่ง บุตรและภรรยาของเขาก็รู้ว่า “ผู้นี้เป็นสามีของเรา” แม้ตัวเขาก็รู้ว่า “ผู้นี้เป็นบุตรและภรรยาของเรา” พวกเขาตักงานและคนรับใช้ใกล้ชิดก็รู้ว่า “ผู้นี้เป็นนายของพวกเรา” แม้เขาก็รู้ว่า “คนเหล่านี้เป็นทาสคนงาน และคนรับใช้ใกล้ชิดของเรา” นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนในการพูดเท็จ ในเวลาที่ควรชักชวนในการพูดคำสัตย์ด้วยประการฉะนี้ เรากล่าวถึงกรรมนี้ของผู้นั้นว่าเป็นมุสาวาท พอดั่งวราตรีนั้นไป เขาบรีโศกโศกะเหล่านั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ เรากล่าวถึงกรรมนี้ของผู้นั้นว่าเป็นอกินนาทาน วิสาขา นิกัณฐอุโบสถเป็นอย่างนี้แล นิกัณฐอุโบสถที่บุคคลรักษาอย่างนี้แล ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มีความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก^{๖๕}

๒. โคปาลกอุโบสถ แปลว่า การรักษาอุโบสถแบบคนเลี้ยงโค หมายถึงผู้รักษาจะรักษาอุโบสถศีลได้อย่างครบถ้วนทุกข้อ แต่ในขณะที่รักษาอยู่นั้น มักจะคิดวางแผนเกี่ยวกับการบริโภคอาหารว่า เมื่อมีการรักษาอุโบสถศีลสิ้นสุดลงในวันพรุ่งนี้ เราจะแกงจะผัดจะกินผลไม้ชนิดนั้นชนิดนี้เป็นต้น หรือขณะรักษาอุโบสถชอบนำเรื่องภายนอกมาพูดคุย เช่นเรื่องสามีภรรยา ลูก เรื่องหน้าที่การงานเป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่คนรักษาอุโบสถศีลไม่ควรคิดไม่ควรพูดในขณะนั้น เรื่องนี้พระพุทธเจ้าตรัสแก่นางวิสาขาที่ปราสาทของนาง ในบุบผารามใกล้เมืองสาวัตถีว่า

^{๖๕} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๓๑/๒๘๓ - ๒๘๑.

โคपालกอุโบสถ เป็นอย่างไร คือคนเลี้ยงโคในตอนเย็นมอบโคให้เจ้าของยอมเห็น ประจักษ์อย่างนี้ว่า วันนี้โคทั้งหลายเที่ยวไปในที่โน้น ๆ คี๋มน้ำในแหล่งโน้น ๆ พຽงนี้ ในตอนนี้ โคทั้งหลายจักเที่ยวไปในที่โน้น ๆ จักคีม้ำในแหล่งโน้น ๆ ฉันทโค คนที่รักษา อุโบสถบางคนในโลกนี้ ก็ฉันทันเหมือนกัน คิดอย่างนี้ว่า “วันนี้ เราเองก็เวียนกินของเคี้ยว ชนิดนี้ ๆ บริโภคของกินชนิดนี้ ๆ พຽงนี้ ในตอนนี้ เราจักก็เวียนกินของเคี้ยวชนิดนี้ ๆ จัก บริโภคของกินชนิดนี้ ๆ” บุคคลนั้นมีใจประกอบด้วยอภิชฌายอมให้วันเวลาผ่านไป ด้วยโลภะนั้น วิสาขา โคपालกอุโบสถเป็นอย่างนี้แล โคपालกอุโบสถที่บุคคลรักษา อย่างนี้แล ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอำนาจสงสัมมาก ไม่มี ความรุ่งเรืองมาก ไม่แพ้ไพศาลมาก^{๑๐}

๓. อริยอุโบสถศีล เป็นการรักษาอุโบสถศีลด้วยการทำจิตที่เศร้าหมองให้สงบแผ่ว การทำ จิตที่เศร้าหมองให้สงบแผ่วนี้ได้ด้วยเพียร ดังนี้

๑) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้รักษาอุโบสถศีล ระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชา และจรณะ ทรงเป็นพระสุคต ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค” เมื่อบุคคลผู้รักษาอุโบสถศีล ระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่อย่างนี้ จิตย่อมสงบใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้า หมองแห่งจิตเสียได้^{๑๑} อริยสาวกนี้เรียกว่า รักษาพรหมอุโบสถ^{๑๒} อยู่ร่วมกับพรหม ปรรกพรหม จิตที่เศร้าหมองย่อมสงบแผ่วด้วยความเพียรอย่างนี้

๒) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้รักษาอุโบสถศีล ระลึกถึงพระธรรมว่า “พระธรรมเป็น ธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล^{๑๓} ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาใต้ตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” ดังนี้ เมื่อระลึกถึงพระธรรมอยู่ จิตย่อมสงบใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนี้เรียกว่า รักษา

^{๑๐} อ.จ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๓ - ๒๘๑.

^{๑๑} เครื่องเศร้าหมองแห่งจิต หมายถึง นิเวศ ๕ ประการ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจ- กุกกุจจะ และวิจิกิฉณา (อ.จ.ต.ก.อ.(บาลี) ๒/๗๑/๒๑๗).

^{๑๒} พรหมอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาโดยระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า พรหม ในที่นี้ เป็นชื่อของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือผู้ประเสริฐ (ดูรายละเอียดใน อ.จ.ต.ก.อ.(บาลี) ๒/๗๑/๒๑๘).

^{๑๓} ไม่ประกอบด้วยกาล หมายถึงให้ผลไม่จำกัดกาล คือไม่ขึ้นกับกาลเวลา ไม่จำกัดด้วยกาล ให้ผลแก่ ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุกโอกาส บรรลุเมื่อใดก็ได้รับผลเมื่อนั้น (ดูรายละเอียดใน อ.จ.ต.ก.อ. (บาลี) ๒/๕๔/๑๕๘).

ธัมมอุโบสถ^{๓๔} อยู่ร่วมกับธรรมปรารภนวลโลกุตระธรรม จิตที่เศร้าหมองย่อมผ่อนคลายด้วยความเพียร
อย่างนี้

๓) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้รักษาอุโบสถศีลระลึกถึงคุณพระสงฆ์ว่า “พระสงฆ์สาวก
ของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔
คู่ คือ ๘ บุคคล”^{๓๕} พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของ
ต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนानาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก” เมื่อระลึกถึง
พระสงฆ์อยู่ จิตย่อมผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนี้
เรียกว่า รักษาธัมมอุโบสถ^{๓๖} อยู่ร่วมกับสงฆ์ ปรารภสงฆ์ จิตของเธอจึงผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์
ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้

๔) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้รักษาอุโบสถศีลระลึกถึงศีลของตนที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่
ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทแก่ตัว ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทฎฐิครอบงำเป็นไปเพื่อสมาธิ เมื่อ
ระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อมผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ เรียกว่า รักษา
ศีลอุโบสถ อยู่ร่วมกับศีล ปรารภศีล จิตของเธอจึงผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมอง
แห่งจิตเสียได้

๕) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้รักษาอุโบสถศีลระลึกถึงเทวดาว่า “เทวดาชั้นจาตุม
หาราช ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เทวดาที่นับเนื่องในหมู่
พรหม เทวดาชั้นที่สูงขึ้นไปกว่านั้นมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ การสดับฟัง
จาคะ การบริจาค และปัญญาเช่นใด ตายจากภพนี้แล้วจึงไปเกิดเป็นเทวดาชั้นนั้น ๆ แม้ศรัทธา ศีล
สุตะ จาคะและปัญญา เช่นนั้นของเราก็มีอยู่ เมื่อระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะและปัญญา ทั้งของ
ตนและเทวดาเหล่านั้นอยู่ จิตย่อมผ่อนคลาย เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้
เรียกว่า รักษาเทวดาอุโบสถ อยู่ร่วมกับเทวดา ปรารภเทวดา จิตย่อมผ่อนคลายเกิดความปราโมทย์ ละ
เครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ อริยสาวกนั้นย่อมเห็นประจักษ์ว่า แม้พระอรหันต์ทั้งหลายละเว้น
จากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักทรัพย์ ละเว้นพฤติกรรมอันเป็นฆาตึกต่อพรหมจรรย์ ละเว้นจาก

^{๓๔} ธัมมอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาปรารภโลกุตระธรรม ๕ ประการ คือ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน
๑ (ดูรายละเอียดใน อง.ติก.อ.(บาลี) ๒/๓๑/๒๑๘).

^{๓๕} ได้แก่ (๑) พระผู้บรรลุนิพพาน (๒) พระผู้ดำรงอยู่ในนิพพาน (๓) พระผู้บรรลุนิพพาน
สกทาคามีมรรค (๔) พระผู้ดำรงอยู่ในสกทาคามีผล (๕) พระผู้บรรลุนาคามีมรรค (๖) พระผู้ดำรงอยู่ใน
อนาคามีผล (๗) พระผู้บรรลุนอรหัตมรรค (๘) พระผู้ดำรงอยู่ในอรหัตผล (อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๒๐๗/๑๕๐).

^{๓๖} ธัมมอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่รักษาปรารภอริยบุคคล ๘ จำพวก (ดูรายละเอียดใน
อง.ติก.อ.(บาลี) ๒/๓๑/๒๑๘).

การพูดคำเท็จ ละเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราเมรัย^{๓๑} อันเป็นเหตุแห่งความประมาท เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล เว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี การดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล การตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม และเครื่องประพินพิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว เว้นขาดจากการที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ และรักษาอุโบสถอยู่ตลอดวันหนึ่งและคืนหนึ่ง อริยอุโบสถเป็นอย่างนี้แล อริยอุโบสถนี้ ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมากอย่างนี้^{๓๒}

สรุปว่าอุโบสถ ๓ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่นางวิสาขามหาอุบาสิกาผู้รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ เพื่อให้ทราบว่า อุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา ๓ ประการนั้นสำคัญอย่างไร โคपालกอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถที่ปฏิบัติอย่างคนเลี้ยงโค จิตประกอบไปด้วย โลภะ ทนรักษาศีลไม่ให้ขาดเพียงให้พ้นไปวันหนึ่งกับคืนหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้ใส่ใจที่จะฝึกฝนอบรมตน ไม่ชวนช่วยในการบำเพ็ญกุศล นิคัณฐอุโบสถ คือการรักษาอุโบสถที่ปฏิบัติอย่างพวคนิครนถ์ มีความเป็นอยู่อย่างผู้ทุศีล มุสาวาท พอล่วงราตรีวันอุโบสถนั้นแล้ว การบริโภคของพวกเขาเป็นแบบที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นอทินนาทาน ดังนั้น โคपालกอุโบสถก็ดี นิคัณฐอุโบสถก็ดี เป็นอุโบสถนอกพระพุทธศาสนา ไม่ใช่พุทธประสงค์ เป็นอุโบสถที่ผู้เข้าจำแล้ว จิตเศร้าหมอง จิตมีความวิตกว่าจะไม่บริสุทธ์ ย่อมไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่มีมีความรุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก ส่วนอริยอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถแบบพระอริยะ และพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้เข้าจำแล้วมีจิตบริสุทธ์ ไม่มีความกังวล ไม่มีปลิโพธิในสิ่งใด จึงมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก ดังนี้

๒.๔ วิธีการรักษาอุโบสถศีล

ในอรรถกถาอุโบสถสูตร^{๓๓} ได้กล่าวถึงการเข้าจำอุโบสถ ว่า บุคคลผู้จะเข้าจำอุโบสถศีล นั้น พึงตั้งใจว่า พຽงนี้เราจักรักษาอุโบสถ ควรเตรียมตัวให้พร้อม ด้วยการจัดเตรียมอาหารให้พร้อมสำหรับวันอุโบสถ และตรวจตราการงานให้เรียบร้อยเสียก่อน การงานอะไรที่ควรสั่งคนที่บ้านไว้ว่าอย่างไรก็ให้มอบหมายเสียให้เรียบร้อย เมื่อเข้าจำอุโบสถไม่ควรจัดแจงการงานที่เป็นการกระทำที่เบียดเบียนผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ผู้เข้าจำอุโบสถพึงปลดเปลื้องปลิโพธิ คือความกังวล

^{๓๑} สุราและเมรัย หมายถึงสุรา ๕ อย่าง คือ (๑) สุราแป้ง (๒) สุราขม (๓) สุราข้าวสุก (๔) สุราได้เชื้อ (๕) สุราผสมเครื่องปรุง และเมรัย ๕ อย่าง คือ (๑) เครื่องคองดอกไม้ (๒) เครื่องคองผลไม้ (๓) เครื่องคองน้ำอ้อย (๔) เครื่องคองน้ำผึ้ง (๕) เครื่องคองผสมเครื่องปรุง (พ.ุ.อ.(บาลี) ๑๗-๑๘).

^{๓๒} คุรายละเอียดยใน อ.จ.ต.ก. ๒๐/๓๑/๒๘๐-๒๘๘., อ.จ.ต.ก.อ. ๑/๓/๓๘๒-๓๕๐.

^{๓๓} วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๑๑/๑๗๖., วิ.อ.(ไทย) ๔/๑/๓๒๓.

ห้วงใยต่าง ๆ ออกไปเสีย ในวันอุโบสถผู้รักษาอุโบสถ พึงทำการกำหนดกาลว่า “เราจักรักษาอุโบสถตลอดวันนี้และคืนนี้” แล้วเปล่งวาจาสมათานองค์อุโบสถ ๘ ประการ ในสำนักของภิกษุภิกษุณี อุบาสิกหรืออุบาสิกาผู้รู้ลักษณะของศีล ๘ แต่เข้าครัว หากรู้บาปก็พึงเปล่งวาจาสมათานด้วยภาษาบาลี ส่วนผู้ไม่รู้ภาษาบาลี ควรอธิษฐานว่า “ข้าพเจ้าอธิษฐานอุโบสถที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว” (พุทธปณฺฑิตฺ อูโปสถํ อธิฏฺฐามิ) ผู้สมათานอุโบสถควรรับประทานอาหารแต่เช้า ไม่ควรทำกิจใด ๆ อย่างอื่น ไม่ควรปล่อยเวลาให้ล่วงไปควรทำกรรมนบอายุของตนว่าสิ้นไปเท่าใด และพึงระลึกถึงความตายเป็นอารมณ์ เมื่อบริโภคอาหารก็ควรบริโภคเหมือนภิกษุผู้มีภัตรเป็นประจำ แล้วไปสู่วิหารหรือวัด เพื่อฟังธรรม ศึกษาธรรม สนทนาธรรมหรือมนสิการบรรดาอารมณ์ ๑๘ อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง (แต่ในปัจจุบัน เป็นบริกรรมอาการ๓๒ มี ขน ผม เล็บ ฟัน หนัง... เป็นต้น) ดังที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับนางวิสาขาว่า “วิสาขา เธอมาจากที่ไหนแต่ยังวันเทียว นางวิสาขากราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ วันนี้หม่อมฉันจะรักษาอุโบสถ”^{๕๐}

ในฎีกาอุโบสถสูตรว่า ผู้รักษาอุโบสถพึงทำการกำหนดว่า เราจักรักษาอุโบสถตลอดคืนนี้ และตลอดวันนี้ แล้วทำโดยรวมกันด้วยอำนาจองค์อุโบสถว่า “ข้าพเจ้าสมათานสิกขาบท ๘” แล้วทำการเปล่งวาจาสมათานอุโบสถเฉพาะองค์ตามบาลีอย่างนี้ว่า

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.
๒. อทินฺนาทานา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.
๓. อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.
๔. มุสสาวทา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.
๕. สุราเมรยมหฺขปมาทญฺฐานา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.
๖. วิกาลโภชนา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.

๗. นจฺจิตฺวาทิตฺวิสุทฺทสุสนา มาลาคนฺชฺวเลปนฺนชาเรณ มณฺฑนวิภูสณฺฐานา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.

๘. อุจฺจาสนมมหาสยนา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.

อิมํ อญฺฐุงคสมนฺนาคตฺ, พุทฺธปณฺฑิตฺ อูโปสถํ, อิมญจ รตฺตํ อิมญจ ทิวสํ, สมฺมเทว อภิกฺกจฺจิตฺ สมาธิยามิ. ถ้าไม่รู้ภาษาบาลี ก็สมათานเป็นภาษาไทยก็ได้ ดังนี้^{๕๑}

๑. ข้าพเจ้า ขอสมათานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. ข้าพเจ้า ขอสมათานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

^{๕๐} อ.จ.ต.ก.(ไทย) ๒๐/๓๑/๒๓๕.

^{๕๑} บ.พ. (ไทย) ๒๕/๒-๓.

๓. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากพฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์^{๘๒}
๔. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท^{๘๓} คือเจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
๖. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล^{๘๔}
๗. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี การละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล^{๘๕} และเจตนางดเว้นจากการตัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประดับ
๘. ข้าพเจ้า ขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนสูงและใหญ่

^{๘๒} พฤติกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ หมายถึงเจตนาที่จะเสพเมถุนธรรม (พฤติกรรมของคนคู่กัน) หรือเจตนาที่แสดงออกทางกาย โดยมุ่งหมายที่จะเสพเมถุนธรรม (พ.ช.อ.(ไทย) ๒/๑๗).

^{๘๓} อรรถกถาอธิบายว่า สุราและเมรัยเป็นของมีนเมา และมีสิ่งอื่นอีกที่เป็นของมีนเมา (ตฤกษเมว (สุราเมรัย) มหานิฏฐน มชฺช, ยี่ วา ปณญมปิ กิลฺลิจิ มทนีย) จึงอาจแปลตามนัยนี้ว่า ข้าพเจ้าขอสมทาทานสิกขาบท คือเจตนางดเว้นจากการดื่มสุราเมรัย และของมีนเมาอันเป็นเหตุแห่งความประมาท (พ.ช.อ.(ไทย) ๒/๑๘).

^{๘๔} เวลาวิกาล ในที่นี้หมายถึงเวลาที่เลยเที่ยงวันไป (พ.ช.อ.(ไทย) ๒/๒๗).

^{๘๕} คำว่า “นัจจิตวาทิตวิสุททัสสนา” ในสิกขาบทนี้แปลได้ ๒ นัย คือ นัยที่ ๑ แปลว่า “การดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อการกุศลคือการฟ้อนรำ ขับร้อง และบรรเลงดนตรี” (ดู ที.ที. (ไทย) ๕/๑๓/๖ ประกอบ) นัยที่ ๒ แปลว่า “การฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี และการดูการละเล่นอันเป็นข้าศึกต่อการกุศล” ในที่นี้แปลตามนัยที่ ๒ คำว่า “ทัสสนา” มิได้จำกัดความหมายเพียงการดู การเห็นเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการฟัง การได้ยินด้วย คำว่า “ข้าศึกต่อกุศล” แปลจากคำว่า “วิสุททะ” หมายถึงเหตุทำลายกุศลธรรมให้กุศลธรรมเกิดขึ้น และหมายถึงเป็นข้อประพฤติกิที่ไม่เหมาะสมต่อพระพุทธศาสนา.

ในสิกขาบทนี้พึงทราบนัยเพิ่มเติมอีก ๒ นัย คือ (๑) จะจัดเป็นการล่วงละเมิดสิกขาบทได้ต่อเมื่อเข้าไปดูเพราะประสงค์จะเห็นเท่านั้น แต่ถ้าบังเอิญการละเล่นนั้นผ่านมาให้เห็นเองทางที่ตนยืน นั่ง หรือนอนอยู่ ไม่จัดเป็นการล่วงละเมิด จัดเป็นเพียงความเศร้าหมอง (๒) เพลงขับร้อง(คีตะ) ที่ประกอบด้วยธรรม ถือเป็นความเหมาะสม ไม่ห้าม แต่ธรรมที่ประกอบเป็นเพลงขับร้อง ถือเป็นความไม่เหมาะสม (พ.ช.อ.(บาลี) ๒/๒๗-๒๘).

^{๘๖} สารตถ.ฎีกา (ไทย) ๓/๑๐๖/๓๐๘.

หรือเมื่อไม่รู้ภาษาบาลี ก็ฟังสมาทานเฉพาะองค์ด้วยภาษาของตน หรือด้วยอำนาจ อริยฐาน โดยรวมว่า “ข้าพเจ้าอริยฐานอุโบสถที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว” เมื่อไม่มีผู้อื่นก็ อริยฐานเองก็ได้^{๕๖}

การสมาทานองค์อุโบสถนั้น ชื่อว่า เป็นมงคล เพราะเป็นเหตุแห่งความเกิดในสวรรค์ เป็นต้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่นางวิสาขาว่า “วิสาขา ผู้ใดพึงครองราชย์เป็นอิสริบดีแห่ง มหาชนบท ๑๖ เหล่านี้ ซึ่งมีรัตนะ ๗ ประการมากมาย คือ อังคะ มคธะ กาสี โกศล วัชชี มัลละ เจติ วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสดกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะ การครองราชย์ของผู้นั้นย่อม ไม่ถึงเสียวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถซึ่งประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ”^{๕๗}

การสมาทาน หมายถึงการถือเอา รับเอาเป็นข้อปฏิบัติ, การถือปฏิบัติ เช่น สมาทานศีล คือรับเอาศีลมาปฏิบัติ^{๕๘}

การวิรัติ คือ การงด(อารติ.) การเว้น(วิริติ.) ความงด, ความงดเว้น เจตนางดเว้นจาก ความชั่ว เจตนาเป็นเครื่องงดเว้น เจตนาเป็นเครื่องละเว้น คนจะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือ ผู้มีปกติกาย และวาจาสะอาด ปราศจากโทษ ต้องมีวิรัติ วิริติมี ๓ ประการ คือ **สัมปัตตวิริติ** งดเว้นในเหตุการณ์ ที่ประสบเฉพาะหน้า คือ ความเว้นจากวัตถุอันประจวบเข้ามาถึงในขณะนั้น ซึ่งตนจะล่วงได้ แต่ไม่ ล่วง เพราะจิตมีหิริและโอตตปปะ เป็นวิริติของคนผู้ไม่ได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณไว้ เช่น กำลังจะฆ่าสัตว์ แต่เกิดความสงสารสัตว์ในขณะนั้น เกิดความละอายเลยไม่ฆ่าแล้วปล่อยสัตว์ไป จัดเป็น สัมปัตตวิริติ **สมาทานวิริติ** งดเว้นด้วยการตั้งใจสมาทานไว้แต่แรก คือการถือ การเว้นด้วยการรับ ข้อปฏิบัติมาถือ เมื่อสมาทานแล้วก็ตั้งใจรักษาขีลยอมสละแม้ชีวิตของตนไม่ละเมิด ไม่ก้าวล่วง ทั้ง ในเวลาสมาทานสิกขาบท และเวลาอื่นจากนั้น จัดเป็นสมาทานวิริติ วิธีสมาทานมี ๒ แบบ คือ **ปัจเจกสมาทาน** คือการสมาทานโดยแยกเป็นสิกขาบท หรือเป็นข้อ ๆ เมื่อทำผิดศีลข้อใด ก็ขาด เฉพาะศีลข้อนั้น **เอกัณฐสมาทาน** คือการสมาทานรวมกันทุกสิกขาบท ไม่แยกข้อ ถ้าขาดข้อใดข้อ หนึ่งถือว่าขาดหมด **สมุทเททวิริติ** คือเว้นด้วยการตัดขาด เป็นคุณธรรมของพระอริยบุคคล ท่านไม่ ยอมละเมิดทุกเหตุการณ์ แม้จะถูกทรมานบีบด้วยประการต่าง ๆ หรือทำชีวิตให้แตกดับก็ตาม^{๕๙}

จากการศึกษาพบว่า การรักษากุโบสถศีลนั้น จะสมาทานเองหรือสมาทานกับพระสงฆ์ก็ได้ ทั้งนี้เพราะผู้ที่อาศัยอยู่ในถิ่นกันดาร ไม่มีวัด ไม่มีพระ ก็สามารถสมาทานเองได้และไม่จำกัด

^{๕๖} มงคล.(ไทย) ๓/๑๒๕/๑๔๐-๑๔๑.

^{๕๗} มงคล.(ไทย) ๓/๑๓๑/๑๔๒.

^{๕๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๐๑.

^{๕๙} คุราวละเอียกใน มงคล.(ไทย) ๓/๑๕๕-๑๕๘/๑๓๐-๑๓๔., พันตรี ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **คู่มือ เบนญศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีลฉบับธรรมเจดีย์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง), หน้า ๑๘-๒๐.

สถานที่ ว่าเป็นที่ใด ที่ใดสัปปายะ^{๕๐} สะดวกแก่กุลต่อการปฏิบัติรักษาก็ทำได้ จะเป็นที่วัดที่บ้านที่ป่า หรือในทะเลได้ทั้งนั้น หากผู้นั้นมีเจตนาถวญแล้วก็จัดเป็นศีลเช่นกัน ไม่จำกัดสถานที่ เช่นพระโพธิสัตว์ เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระมหาชน เรือแตกว่ายน้ำอยู่กลางมหาสมุทร สังเกตเห็นพระจันทร์เต็มดวงรู้ว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ จึงทรงบ้วนพระโอษฐ์แล้วอธิษฐานรักษาอุโบสถ หรือเรื่องพระเจ้าอุทัย ซึ่งในชาติก่อนเป็นเพียงบุรุษเฉยใจคนหนึ่งในบ้านเศรษฐีสุจิตปรีวาร ใ้อธิษฐานอุโบสถครั้งวันเท่านั้น ก็ได้ศใหญ่เกิดเป็นพระเจ้าอุทัย หรือแม่แต่นางวิสาขาและอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายก็สมทานที่บ้านแต่เช้าตรู่ แล้วจึงถือดอกไม้ของหอมไปสมทานที่วัดทีหลัง เพื่อทำบุญทำทานและฟังธรรมด้วย บุคคลผู้รักษาอุโบสถ สมทานด้วยตนเองก็ดี สมทานยังสำนักภิกษุสงฆ์ก็ดี สมทานยังสำนักของผู้อื่นก็ดี ก็ได้ชื่อว่าสมทานแล้ว หรือรับเอามาปฏิบัติแล้ว สมทานรวมก็ดี สมทานเฉพาะองค์ก็ดี ก็เป็นอันสมทานเหมือนกัน ระหว่างสมทานและวิริติ ไม่แตกต่างกัน เมื่อสมทานรวมกัน วิริติก็อย่างเดียวกันทั้งนั้น เจตนาที่เป็นอันเดียวกันเหมือนกัน คือความตั้งใจที่จักษรักษาอุโบสถมีองค์ ๘ และความตั้งใจที่จักษถวญบาปทุจริตเพื่อมิให้องค์ ๘ แดกทำลาย

๒.๕ อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีล

การรักษาศีล ๘ หรืออุโบสถศีล นอกจากจะมีอานิสงส์เช่นเดียวกับศีล ๕ และมีระดับที่สูงกว่าแล้ว ยังมีอานิสงส์ในด้านสังคม และเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอีก คือ

๑. เป็นการคุมกำเนิดโดยธรรมชาติ
๒. เป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้น ไม่มีการแข่งขันระดับประคาร่างกาย อันเป็นการไอ้อวด ความฟุ้งเพื่อไต่กัน
 ๓. ทำให้จิตสงบในเบื้องต้น แล้วเกิดความเมตตากรุณาต่อกัน
 ๔. เมื่อใจสงบ ย่อมสามารถเข้าถึงธรรมะขั้นสูงต่อไปได้โดยง่าย

ดังนั้น เมื่อต้องการสร้างคุณธรรมต่าง ๆ จะต้องมีการรักษาอุโบสถศีล เพื่อชักนำผู้ที่ประพฤตีสู่ความเจริญในการปฏิบัติธรรมขั้นสูง สมด้วยเถรคาถา ทวาทสกนิบาต สิลเถรคาถาว่า “ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น ฟังชำระศีลให้บริสุทธิ์ สังวรในศีลอันจะเป็นเครื่องกันความทุจริต ทำจิตใจให้ร่าเริง

^{๕๐} สัปปายะ หมายถึง สบาย,สภาพเอื้อ,สภาวะที่เกื้อหนุน, สิ่ง สถานที่ หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบาย เหมาะกัน เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย โดยเฉพาะที่เกื้อหนุนต่อการบำเพ็ญและประดับประคองรักษาสมาธิ ท่านแสดงไว้ ๗ ข้อ คือ อवास (ที่อยู่) โภจร (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) ภัตตะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง) โภชนะ (อาหาร) อตุ (อุณหภูมิจึงสภาพแวดล้อม) อิริยาบถ ; ทั้ง ๗ ข้อนี้ที่เหมาะสมกับเป็นสัปปายะ (อवासสัปปายะ) ส่วนที่ไม่สบายเป็น อสัปปายะ.

เป็นที่หยั่งลงมหาสมุทร คือ นิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”^{๕๒} อุโบสถศีลจึงมีผลอานิสงส์ (ผลแห่งความดี) สำหรับผู้ประพฤติ เป็นปัจจัยก่อให้เกิดคุณค่าของชีวิต ให้อยู่ในขอบเขตของความดี

ศีลของบุคคลผู้ใดบริสุทธิ์ การทรงบาตรและจีวรของบุคคลนั้น น่าเลื่อมใสบรรพชาของบุคคลนั้นมีผล ย่อมไม่หยั่งลงสู่กัณฑ์มีการติเตียนตนเองเป็นต้น คุณพระอาทิตย์ไม่หยั่งลงสู่ความมืดละนั้น ภิกษุที่งามอยู่ในป่าย่อมงามด้วยสมบัติคือศีล คุณพระจันทร์ที่งามอยู่บนท้องฟ้า งามด้วยสมบัติคือรัศมีละนั้น แม้อ่อนกายของภิกษุผู้มีศีล ก็ยังทำความปรารถนาให้แก่เทวดาทั้งหลาย ตลอดสิบทิศไม่มีขัดข้อง สักการะที่ทำแล้วในท่านผู้มีศีลแม้น้อย ก็ย่อมมีผลมาก เพราะฉะนั้นผู้มีศีลจึงเป็นดุจภาชนะ (รองรับ) เครื่องบูชาสักการะ อาสวะทั้งหลายที่เป็นไปในทิฏฐุธรรม ย่อมไม่เบียดเบียนท่านผู้มีศีล ผู้มีศีลย่อมขุดรากของทุกข์ที่เป็นไปในสัมปรายภพ สมบัติใดในมนุษย์และสมบัติใดในเทวดา สมบัติทั้งสองนั้น เมื่อผู้มีศีลถึงพร้อมปรารถนาอยู่ มิใช่เป็นสิ่งที่จะพึงได้ยาก ก็สมบัติคือพระนิพพานอันสงบสว่างส่วนนี้ใด ใจของท่านผู้มีศีลบริบูรณ์ ย่อมแล่นไปตามสมบัตินั้น^{๕๓}

ผู้ที่มีศีลอุโบสถนั้นย่อมมีหลักความประพฤติที่ถูกต้อง เริ่มด้วยการประพฤติดีทางกาย ทางวาจาและสัมมาชีพ ย่อมมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ประโยชน์ของศีลเป็นกระบวนการสร้างปัญญา เพื่อกำจัดอวิชชาด้วยระบบความประพฤติ และการดำเนินชีวิตที่ควบคุมค้นหาซึ่งเป็นตัวสร้างปัญหาต่างๆ เพราะผู้ที่มีศีลนั้นย่อมมีอวิปฏิสาร คือความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์อย่างประเสริฐ อวิปฏิสารนั้นจะเป็นเหตุให้เกิดปีสัทธาธิ (ความสงบกายใจ) ปีสัทธาธิเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ (ความตั้งใจมั่น) สมาธิเป็นเหตุให้เกิดญาณทัศนะ (รู้เห็นตามความเป็นจริง) ยถาญาณทัศนะ เป็นเหตุให้เกิดนิพพิทา (ความเบื่อหน่ายในสังขาร) เกิดวิราคะ (คลายกำหนด) ส่งให้บรรลุถึงวิมุตติญาณทัศนะ คือ ความรู้ ความเห็นว่าจิตพ้นแล้วจากอาสวะทั้งปวง^{๕๔}

การละบาปอกุศลทั้งปวงเริ่มต้นที่ศีล เพราะผู้มีศีลมีจิตใจที่อดทนกล้าหาญกำจัดความเกียจคร้านและเบื่อหน่ายให้หมดสิ้นไป มีจิตใจที่มั่นคงแก่กล้า สามารถสร้างกุศลธรรมที่เจริญงอกงามเป็นทางให้เกิดคุณงามความดี ที่ส่งเสริมสติปัญญา รู้จักเหตุผลรับผิดชอบตนเอง สมด้วยบทบาทและวิสัยระหว่าง พระเจ้ามีลินท์กับพระนาคเสนเถระ มีปัญหาที่พระเจ้ามีลินท์ถามถึง

^{๕๒} จุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๓๓๘/๓๓๒.

^{๕๓} สมเด็จพระวันรัต(แสง เขมจารี), สมันตปาสาทิกา วิสุทธิมคค์ และอภิธรรมมัตถวิภาวินี, (พระนคร : พระจันทร์, ๒๔๘๕), หน้า ๖๒ - ๖๓.

^{๕๔} พระภัทรมุนี(เสรี ทุมเวทที), พระธรรมเทศนาอาหุเนยาทิกลา ในพระธรรมเทศนา รวบรวมและจัดพิมพ์โดย พระกิตติสารเมธี, (กรุงเทพฯมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖.

ลักษณะของศีลว่าเป็นอย่างไร พระนาคเสนเถระถวายพระพรว่า “ศีลเป็นที่อาศัยแห่งกุศลกรรม ทั้งปวง ซึ่งได้ชื่อว่าอินทรีย์ พละ โภชนงค์ มรรค สติปัญญา สัมมปธาน ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ เมื่อโยคาวจรตั้งอยู่ในศีลแล้ว กุศลกรรมทั้งปวงย่อมไม่เสื่อม^{๕๕} เพราะฉะนั้นผู้ที่มีอุโบสถ ศีลย่อมที่จะได้รับประโยชน์ คือ เป็นที่รักใคร่ชอบใจของปวงชน ผู้มีปัญญาย่อมเป็นมิตร ไม่มีภัย เหวแก็ใครๆ เพราะผู้เช่นนั้น ย่อมถึงพร้อมด้วยจรรยา มารยาท นำความสุขความเจริญมาสู่ตน และ หมุกณะด้วย

อุโบสถศีลเป็นศีลระดับสูงที่อุบาสกอุบาสิกา ผู้ปฏิบัติจะพึงได้รับอานิสงส์อย่างสูงสุด เช่นกัน การอยู่รักษาอุโบสถ เป็นการอบรมกายวาจาและใจ ฝึกหัดตัดนิสัยและสร้างคุณธรรมให้ เกิดขึ้นมีในตน มีผลคุณค่ายิ่งกว่าเงินทองของนอกกาย เป็นกุศลกรรมที่ประเสริฐยิ่ง การรักษา อุโบสถเป็นการสร้างพื้นฐานแห่งคุณธรรมความดีเบื้องต้น สำหรับรองรับคุณธรรมชั้นสูงใน พระพุทธศาสนา คือสมาธิและปัญญา เป็นเสมือนพื้นที่นามิรสดินคิมิน้ำชุ่มชื้น เป็นพื้นที่ใช้ เพาะปลูกพืชพรรณธัญญาหารต่างๆ ให้เจริญเติบโตและเกิดผลงอกงาม ถ้าพยายามรักษาอุโบสถ ศีลให้ดี ย่อมจะเป็นบันไดให้เหยียบย่างก้าวขึ้นไปสู่สวรรค์ เป็นประตูทองช่องทางที่จะดำเนินเข้าสู่ พระนิพพาน^{๕๖}

อานิสงส์ที่จะได้รับจากการปฏิบัติหรือรักษาอุโบสถศีล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัส เปรียบเทียบว่า สตรีหรือบุรุษในโลกนี้ที่อยู่รักษาอุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ แล้วจะได้เกิดเป็น เทวดา ณ สวรรค์ก็ได้สมปรารถนา ได้เสวยสมบัติอันยิ่งใหญ่รุ่งเรืองไพศาล หามิสมบัติใดในเมือง มนุษย์นี้เทียบมิได้ ดังมีพุทธคำรัสถ์กับนางวิสาขาว่า

วิสาขา ๒๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเทวดาเหล่าชั้นยามา โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นปี โดยปีนั้น ๒,๐๐๐ ปีทิพย์เป็น ประมาณอายุของเทวดาเหล่าชั้นยามา วิสาขา ที่บุคคล ฯลฯ ร่วมกับเทวดาเหล่าชั้น ยามา ที่ว่าราชสมบัติของมนุษย์ ฯลฯ หมายถึงข้อนี้แล

วิสาขา ๔๐๐ ปีมนุษย์ เป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเทวดาเหล่าชั้นคูลิต ฯลฯ ๔,๐๐๐ ปีทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาเหล่าชั้นคูลิต วิสาขา ที่บุคคล ฯลฯ ร่วมกับ เทวดาเหล่าชั้นคูลิต ที่ว่าราชสมบัติของมนุษย์ ฯลฯ หมายถึงข้อนี้แล^{๕๗}

^{๕๕} กรมศิลปากร, มิลินทปัญหา พิมพ์เป็นงานอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธิวงศาจารย์ (สูง ธัญญาโณ), พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๒.

^{๕๖} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, หน้า ๗๒.

^{๕๗} คุราลละเอียดยใน อัง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๕๕ - ๒๕๕.

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกับนางวิสาขาเรื่องอุโบสถศีลไว้ใน อุโบสถสูตร ว่ามี ๓ ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งออกตามวิธีการปฏิบัติ ดังนี้ คือ

๑. โคपालกอุโบสถ คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างคนเลี้ยงโค
๒. นิคัมมอุโบสถ คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างนิครนถ์
๓. อริยอุโบสถ คือ อุโบสถที่ปฏิบัติอย่างอริยสาวก

โคपालกอุโบสถ เป็นของคนที่รักษาไม่จริง เมื่อสมาทานศีลอุโบสถแล้ว แทนที่จะรักษา และปฏิบัติธรรมตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง กลับไปคุยกันถึงเรื่องไร้สาระ เช่นวันนี้ได้กินอาหารอร่อยถูกปากอย่างไร พรุ่งนี้เราจะต้องเตรียมอาหารอย่างไรมากินอีก เพราะอาหารอย่างไรๆ ก็ปรารถนา ดังนั้น จึงเรียกการรักษาอุโบสถประเภทนี้ว่า เป็นเหมือนคนเลี้ยงโค ที่มอบโคคืนเจ้าของในตอนเย็น แล้วคิดว่า วันนี้โคเที่ยวหากินหญ้าที่ทุ่งหญ้าโน้น คั้นน้ำที่ลำธารโน้น วันพรุ่งนี้ จะต้อนไปทุ่งหญ้าโน้น คั้นน้ำลำธารสายโน้น เปลี่ยนที่อยู่ไปเรื่อย^{๕๘}

นิคมอุโบสถ เป็นการกระทำอย่างพวกนักบวชนิกายหนึ่งที่มีนามว่า นิครนถ์ (นักบวชนอกศาสนา ที่เป็นสาวกของนิครนถ์นาฏบุตร ปัจจุบันคือศาสนาเซนที่ยังอยู่ในอินเดีย) มีวิธีการ คือ ชักชวนสาวกให้ต้อนสัตว์ไปในทิศทางต่าง ๆ บ้างก็ชักชวนกันให้เมตตาสัตว์บางชนิด บ้างก็ให้ทารุณกับสัตว์บางชนิด บ้างก็ชักชวนให้สลัดผ้าถุงห่มทุกชิ้นในวันอุโบสถ พฤติกรรมของผู้ปฏิบัติอุโบสถทั้ง ๒ อย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอนิสงสัมมาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก^{๕๙}

อริยอุโบสถ เป็นการสมาทานรักษาอุโบสถของผู้ปรารถนาความเพียร คือ ทำจิตที่เศร้าหมองนั้นให้่องแผ้ว โดยระลึกถึงพระพุทธคุณ เมื่อระลึกอย่างนี้จิตย่อม่องใส เกิดปีติปราโมทย์ ละกิเลสเครื่องเศร้าหมองของจิตเสียได้ ครั้นแล้วก็ระลึกถึงพระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ตามลำดับ หรืออีกอย่างหนึ่ง อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ระลึกถึงศีลของตนอันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่างพร้อย เป็นไท ผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกติเตียน เป็นทางแห่งสมาธิ เมื่อเธอรุณระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อม่องใส ปราโมทย์ย่อมเกิดขึ้น เธอย่อมละอุปกิเลสแห่งจิตเสียได้ หรืออีกอย่างหนึ่งระลึกถึงเทวดา และธรรมที่ทำให้บุคคลให้เป็นเทวดาว่า เทวดาชั้น จาคุมหาราช ดาวดึงส์ ยามา คูสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตติ พรหมกายิกา และเหล่าเทวดาที่สูงขึ้นไปกว่านั้น เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาเช่นใด จุดจากภพนี้จึงได้เกิดในภพนั้นๆ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เช่นนั้นของเราก็มีอยู่พร้อมเหมือนกัน เมื่อระลึกอย่างนี้จิตย่อม่องใส เกิดปีติ ปราโมทย์ ละกิเลสเครื่องเศร้าหมองของจิตเสียได้^{๖๐}

^{๕๘} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๓๑/๒๘๓ - ๒๘๑.

^{๕๙} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๓๑/๒๘๓ - ๒๘๑.

^{๖๐} ดูรายละเอียดใน อัง.ติก. ๒๐/๓๑/๒๘๐-๒๘๘., อัง.ติก.อ. ๑/๓/๓๘๒-๓๘๐.

อริยอุโบสถนั้น เป็นอุโบสถของพระอริยบุคคลผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากกรรมที่เป็นปฏิกัมภ์ต่อพรหมจรรย์ เว้นจากการกล่าวคำเท็จ เว้นจากการเสพของมีนเมา เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และการตัดทรง ตกแต่ง เครื่องประดับ เครื่องใส่ทา และเว้นจากการนั่งหรือนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในขัดด้วยนุ่นหรือสำลี แล้วตรัสต่อไปว่า อริยอุโบสถนี้ที่บุคคลสมาทานรักษาแล้ว ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก ที่ว่ามีผลมาก มีอานิสงส์มากนั้น พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบให้นางวิสาขาเห็นว่า พระราชาเสวยราชสมบัติ และเป็นใหญ่ใน ๑๖ แคว้น สมบูรณ์ด้วยรัตนะทั้ง ๗ ประการ ถือว่า การเสวยราชสมบัตินี้ยิ่งใหญ่ที่สุดแล้ว ยังมีถึงเศษเสี้ยวที่ ๑๖ ของอานิสงส์ที่เกิดจากการสมาทานรักษาอุโบสถศีลเลย

ที่กล่าวมานั้นเป็นอานิสงส์ของการอยู่จำรักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ที่พระพุทธเจ้าตรัสกับนางวิสาขามหาอุบาสิกา ที่เข้าไปทูลถามอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถอานิสงส์ส่วนนี้ได้กล่าวถึงการเกิดในสวรรค์แต่ละชั้น ของผู้รักษาอุโบสถศีลที่จะพึงเข้าถึง ฉะนั้นผู้รักษาอุโบสถศีลจะได้รับอานิสงส์ คือ ได้บังเกิดในสวรรค์อย่างแน่นอน

ในสักกสูตร ได้กล่าวถึงการอยู่จำศีลอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ถือว่าเป็นลาภเป็นสิ่งที่ได้มาโดยยาก ผู้ปฏิบัติพยายามรักษาด้วยความไม่ประมาท มีจิตใจมั่นคง จะได้เสวยความสุขโดยแท้จริง ดังนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “สากยะทั้งหลาย ในชีวิตซึ่งมีความน่ากลัวด้วยความตายอย่างนี้ การที่ท่านทั้งหลายเชื่ออยู่รักษาอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ในกาลบางครั้ง และไม่เชื่ออยู่รักษาในกาลบางครั้ง นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ลาภของท่านทั้งหลายเหล่านั้น เป็นสิ่งที่ได้แล้วโดยยากของท่านทั้งหลายเหล่านั้น “สากยะทั้งหลาย สวากของเราในพระศาสนา นี้ ที่เป็นผู้ไม่ประมาทมีความเพียร มีจิตที่มั่นคงปฏิบัติเชื่ออยู่รักษาอุโบสถ ตามที่เราสั่งสอนไว้ ตลอดเวลา ๑๐ ปี พึงเป็นผู้เสวยความสุขไปตลอด ๑๐๐ ปีบ้าง ตลอด ๑๐๐,๐๐๐ ปีบ้าง ตลอด ๑,๐๐๐,๐๐๐ ปีบ้าง และสวากผู้นั้นแล พึงเป็นพระสกทาคามีก็มี เป็นพระอนาคามีก็มี หรือที่แน่นอนก็เป็นพระโสดาบัน”^{๑๑๑}

ซึ่งพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงอานิสงส์ หรือคุณประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีล แก่ชาวสากยะให้พวกเขาได้อยู่รักษาอุโบสถศีล ซึ่งถือได้ว่าเป็นลาภอันประเสริฐ เป็นสิ่งที่ทำได้โดยยาก จนชาวสากยะเกิดความเลื่อมใสพากันอยู่รักษาอุโบสถศีล

^{๑๑๑} คุรยละเอียคใน อัง.ทสก.(ไทย) ๒๔/๔๖/๑๐๐ – ๑๐๒.

อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลนั้น ยังมีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก และในคัมภีร์ประเภทอื่นซึ่งแต่งขึ้นภายหลัง ดังเช่นในคัมภีร์มังคลัตถปิณี ภาค ๑ และภาค ๒ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้หลายเรื่อง ขอกล่าวถึงอานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลอีกเรื่อง ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก ที่แสดงให้เห็นว่าการรักษาอุโบสถศีลทำให้ไปเกิดเป็นนางเทพธิดาได้ ดังเรื่องของนางอุตรา ซึ่งจะได้อีกเล่าพอสังเขปต่อไปนี้

ท่านโมคคัลลานเถระ ได้ขึ้นไปเยี่ยมเยียนเทวดาชาวสวรรค์ ได้พบกับนางเทพธิดาชื่ออุตรา ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จึงไต่ถามว่า แม่เทวดาเธอมีผิวพรรณผ่องใสยิ่งนัก ส่องสว่างไปทุกทิศทุกทางประกายพริ้ว ที่เธอมีผิวพรรณผ่องใสเช่นนี้ด้วยบุญอะไรหนอ ผลสัมฤทธิ์แก่เธอ ณ ที่นี้ด้วยบุญอะไรหนอ โภคะทั้งหลายเกิดขึ้นแก่เธอด้วยบุญอะไรหนอ นางเทพธิดาจึงตอบไปว่า เมื่อตอนตนได้อยู่ครองเรือนในโลกมนุษย์ ไม่ได้มีความริษยา ไม่ได้มีความตระหนี่ และไม่มีมานะ ไม่มีการตีเสมอ ไม่โกรธเคือง ปฏิบัติตามคำสั่งของสามี ไม่ประมาทในการรักษาอุโบสถเป็นนิตย์ และตนยังได้รักษาอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ตลอดวันจตุตทสี วันปัญจทสี และวันอัฏฐมีของปีภย และอยู่รักษาปาฏิหาริย์อุโบสถด้วย ฉันทันต์สรวในศีลทั้งหลายอยู่ทุกเวลา มีความสำรวมและแจกจ่ายทาน จึงได้มาครองวิมานนี้ ฉันทันต์นั้นขึ้นชมในสิขาบท ๕ คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักขโมย เว้นจากการกล่าวเท็จ เว้นจากการประพฤติล่วงในกาม และอยู่ห่างไกลจากการดื่มน้ำเมา ฉลาดรู้วิธีสัง เป็นอุบาสิกามีศีลของพระ โคดมผู้มีจักขุทรงพระยศ

ดังนั้น ตนจึงได้เสวยผลบุญของตน เป็นผู้มีความสุขและไม่มีโรค การที่ตนมีผิวพรรณผ่องใสเช่นนี้ ก็ด้วยผลบุญ ผลสุจริตสัมฤทธิ์ ณ ที่นี้ ด้วยบุญนี้ โภคะทั้งหลายเกิดขึ้นด้วยบุญนี้^{๑๒}

อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีลที่กล่าวมา เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า ใครรักษาศีลได้ครบบริบูรณ์ ผู้นั้นย่อมได้รับอานิสงส์ดังกล่าว ซึ่งเกิดผลเฉพาะแก่ผู้ปฏิบัติ แต่ถ้าบุคคลหมู่คณะใด เมืองใด ประเทศใด พร้อมใจกันหมั่นในการรักษาศีลไม่ให้ขาดตกบกพร่อง อานิสงส์ย่อมเกิดขึ้นครอบคลุมทั้งแผ่นดิน เมืองนั้น ประเทศนั้น ก็จะมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่ดีมีสุขกันทุกคน ในทำนองกลับกัน ถ้าเมืองใด ประเทศใด มีแต่บุคคลผู้ทุศีล บ้านเมืองนั้นก็ประสบทุกข์ภัย คือ ความอดอยากยากแค้นไปทั่วทุกหย่อมหญ้า ดังมีเรื่องปรากฏใน กุรุธรรมชาดก^{๑๓} มีใจความโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

ในสมัยก่อนพุทธกาล พระเจ้าธัญชัยโอรพยะผู้เป็นเจ้าเมืองแคว้นกุรุรัฐ เสด็จสวรรคตแล้ว พระราชโอรสจึงได้เสวยราชสมบัติแทน ทรงพระนามว่าพระเจ้าธัญชัยโอรพยะ พระมหากษัตริย์องค์ใหม่นี้ ทรงดำรงมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม และทรงรักษากุรุธรรม คือ ศีล ๕

^{๑๒} ขุ.วิ.(ไทย) ๒๖/๒๐ - ๒๒.

^{๑๓} อรรถกถา ขุททกนิกาย ติกนิบาตชาดก กุรุธรรมชาดก, มก. เล่ม ๕๘ หน้า ๑๕๐-๒๑๓.

อันเป็นธรรมเนียมของชาวกรุงศรีอยุธยา พระบรมวงศานุวงศ์ตลอดจนชาวเมืองทั้งหลาย ต่างก็ยึดมั่นในกฐณหรือศีล ๕ เหมือนกัน นอกจากนั้น พระองค์ยังได้สร้างโรงทานขึ้นในพระนครถึง ๖ แห่ง ซึ่งแสดงถึงสภาพเศรษฐกิจที่ดีมาก

ส่วนเมืองทันตบุรีซึ่งมีพระเจ้ากาสิงคราช เป็นกษัตริย์ปกครอง และอยู่ไม่ห่างจากแคว้นกรุงศรีอยุธยา ชาวเมืองต่างอดอยากยากแค้น ถูกโรคต่างๆ ระบาดอยู่เสมอเพราะเกิดฝนแล้ง ข้าวยาก หมาแพง ประชาชนจึงพากันเข้าไปร้องทุกข์อยู่ที่ประตูพระราชวัง พระเจ้ากาสิงคราชจึงตรัสถามบรรดาราชทูตว่า เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเช่นนี้ พระมหากษัตริย์แต่โบราณทรงมีวิธีแก้ไข ปัญหาอย่างไร ราชทูตทั้งหลายจึงกราบทูลว่า กษัตริย์ในครั้งนั้นจะทรงบริจาคทาน และทรงถืออุโบสถศีลอยู่ในปราสาทตลอด ๗ วัน ฝนจึงจะตก ราชทูตก็จะหว่านข้าว ดำกล้า ทำมาหากินได้

พระเจ้ากาสิงคราชจึงทรงปฏิบัติตามคำกราบทูลของราชทูต แต่ฝนก็ยังไม่ตก พระองค์จึงทรงปรึกษาหารือกับบรรดาอำมาตย์ทั้งหลาย บรรดาอำมาตย์ทั้งหลายจึงกราบทูลให้ขอพญาช้างเผือกมงคล จากพระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะ มาสู่ทันตบุรีฝนก็จะตกบริบูรณ์ พระเจ้ากาสิงคราชจึงโปรดให้หาพราหมณ์ ๘ คน เดินทางไปกรุงอินทปัตต์ แคว้นกुरु ทูลขอพญาช้างเผือกต่อพระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะ ตามคำกราบทูลของเหล่าอำมาตย์ พราหมณ์ทั้ง ๘ คน จึงได้เดินทางไปขอช้างเผือกจากพระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะ พระองค์ก็พระราชทานพญาช้างเผือกให้ด้วยความยินดี พราหมณ์จึงนำไปถวายพระเจ้ากาสิงคราช แต่ฝนก็ยังไม่ตกตามความปรารถนา

พระเจ้ากาสิงคราช จึงทรงปรึกษาหารือกับบรรดาอำมาตย์ เพื่อหาวิธีทำให้ฝนตกลงมาอีก หมู่อำมาตย์จึงกราบทูลว่า พระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะนั้นทรงรักษากฐณ คือ ศีล ๕ อยู่เป็นนิตย์ ฝนจึงตกลงมาในประเทศของพระองค์ทุกๆ ๑๕ วัน ควรจะโปรดให้นำพญาช้างเผือกไปถวายคืน แล้วทูลขอจาริกกฐณ ลงในแผ่นดินทองมาถวายให้พระองค์ปฏิบัติ ถ้าทรงทำเช่นนี้แล้ว ฝนจึงจะตกในอาณาจักรของพระองค์ พระเจ้ากาสิงคราช ทรงสดับเช่นนั้นแล้วก็ทรงเห็นชอบ จึงโปรดให้พราหมณ์ทั้ง ๘ คน กับอำมาตย์ เป็นราชทูตนำพญาช้างเผือกไปถวายคืน ณ กรุงอินทปัตต์ และถวายเครื่องราชบรรณาการ พร้อมทั้งให้ทูลขอจาริกกฐณมาด้วย พราหมณ์และอำมาตย์ทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็กราบถวายบังคมลาไปปฏิบัติตามรับสั่ง เมื่อพราหมณ์และอำมาตย์ซึ่งเป็นราชทูตแห่งกรุงกาสิงคราชถวายพญาช้างเผือก และถวายเครื่องราชบรรณาการคืนแล้ว จึงกราบทูลขอกฐณจากพระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะ แต่พระองค์ไม่ทรงพระราชทานให้ เพราะทรงไม่แน่พระทัยว่ากฐณของพระองค์บริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะเคยทรงแผลงพระศรลูกหนึ่งตกลงไปในสระน้ำ ทรงสงสัยว่าลูกศรนั้น อาจจะไปถูกปลาตัวใดตัวหนึ่งถึงแก่ความตาย จึงทรงแนะนำให้หมู่พราหมณ์และอำมาตย์ ไปทูลขอกฐณจากพระราชมารดาของพระองค์ แต่บรรดาราชทูตก็ยืนยันว่า พระองค์ไม่มีเจตนาจะฆ่าสัตว์ ศีลคงไม่ขาด ขอให้พระองค์พระราชทานกฐณให้ด้วยเถิด พระเจ้าธัญชัยโกกรพะยะ จึงทรงอนุญาตให้ราชทูตจาริกกฐณลงในแผ่นดินทอง ซึ่งก็คือศีลนั่นเอง

เมื่อราชทูตจตุรธรรมแล้ว จึงนำไปถวายพระเจ้ากาสิงคราช กราบทูลเรื่องความสงสัยในศีลของคนเหล่านั้นให้ทรงทราบทุกประการ พระเจ้ากาสิงคราชทรงโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง แล้วได้ทรงตั้งพระทัยรักษาศีลให้บริสุทธิ์นับแต่บัดนั้น ฝ่ายพราหมณ์และอำมาตย์ทั้งหลายก็ตั้งใจรักษาศีลตาม ตลอดจนประชาชนทั่วแคว้นต่างชักชวนกันรักษาศีล ต่อมาฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารบริบูรณ์

จะเห็นได้ว่าการรักษาศีลในระดับของมวลชนนั้น มีผลทำให้บรรยากาศของโลกดีขึ้น ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งจะมีผลต่อการทำเกษตรกรรมให้ได้ผลดี เศรษฐกิจของประเทศนั้น เมืองนั้นย่อมเกิดผลดีตามไปด้วย แต่หากคนในบ้านเมืองใดไม่ประพฤติธรรม บ้านเมืองนั้นย่อมได้รับผลตรงกันข้าม ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน ชัมมิกสูตร ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาที่พระราชินีไม่ตั้งอยู่ในธรรม^{๑๐๔} แม้พวกข้าราชการก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้พราหมณ์และคหบดีก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมนและชาวชนบทก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมนและชาวชนบทไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็โคจรไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อดวงจันทร์และดวงอาทิตย์โคจรไปไม่สม่ำเสมอ หมู่ควาญนักษัตรก็โคจรไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อหมู่ควาญนักษัตรโคจรไปไม่สม่ำเสมอ คีนและวันก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อคีนและวันหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่งเดือนหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปไม่สม่ำเสมอ ลมก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไปไม่สม่ำเสมอ พัดไปผิดทางไม่สม่ำเสมอ พวกเทวดาก็ขัดเคืองใจ เมื่อพวกเทวดาขัดเคืองใจ ฝนก็ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็ออกรวงสุกไม่พร้อมกันภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลายบริโภคข้าวกล้าที่สุกไม่พร้อมกันย่อมมีอายุสั้น ๑ มีผิวพรรณไม่ดี ๑ มีกำลังไม่ดี ๑ มีความเจ็บป่วยมาก ๑^{๑๐๕}

ตัวอย่างที่กล่าวมา ย่อมแสดงให้เห็นถึงอานิสงส์ที่ส่งผลให้เห็นในชาติปัจจุบัน ทั้งต่อตนเอง คือ เป็นหลักประกันของชีวิต และต่อสังคมส่วนรวม ทำให้สังคมดี สิ่งแวดล้อมดี เศรษฐกิจก็ดีขึ้นตามไปด้วย

^{๑๐๔} ไม่ตั้งอยู่ในธรรม หมายถึง ไม่เก็บพลี (ภายี) ๑๐ ส่วนที่พระราชินีในกาลก่อนตั้งไว้ และอาญาอันสมควรแก่ความผิด เก็บพลีเกินและลงอาญาเกินความผิด (อภ.จตุกก.อ. ๒/๓๐/๓๕๓)

^{๑๐๕} อภ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๐/๑๑๔ - ๑๑๕.

อุโบสถศีลสร้างความเสมอภาคแก่มนุษย์ การรักษามุขีอุโบสถศีลทำให้ชาวบ้านโนนเมืองมีความเสมอภาคกันไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับในอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต กล่าวถึงอุโบสถศีลว่าสามารถสร้างความเสมอภาคแก่มนุษย์ได้ ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับอุบาสกชื่อว่า วาเสฏฐะ ว่า

วาเสฏฐะ แมื่กษัตริย์ทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลาย แพศย์ทั้งหลายและศูทรทั้งหลาย พึงเข้าจำอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าจำนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุข เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาล แก่กษัตริย์ แก่พราหมณ์ แก่แพศย์ และแก่ศูทรทั้งหลายเหล่านั้น ช่วงกาลนานเหมือนกัน (คือได้ไปเกิดในสุคติได้เท่าเทียมกัน) แม้หากชาวโลกพร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ พึงอยู่จำอุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ การเข้าจำอุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น พึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน แก่ชาวโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ แม้แต่ต้นสาละใหญ่ๆ ถ้าสามารถเข้าจำอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการได้ การเข้าจำอุโบสถศีลประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขตลอดกาลนาน แก่ต้นสาละใหญ่ ๆ เหล่านั้นเหมือนกัน^{๑๑๖}

สรุป

จากการศึกษาเรื่องอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาเถรวาทพบว่า อุโบสถศีล หมายถึง วันอุโบสถและการรักษามุขีอุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ที่มรณวาสผู้ครองเรือน ต้องการที่จะปฏิบัติรักษาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก อุโบสถศีลมีความสำคัญอันยิ่งใหญ่ มหาศาลมาก ผู้รักษามุขีอุโบสถศีลตลอดปาฏิหาริย์ปักษ์ เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานที่สวยงาม มีบริวารมากมาย มนุษย์เราในปัจจุบันน่าจะหันมาสนใจปฏิบัติรักษามุขีอุโบสถศีลกันให้มาก เพียงแต่วันหนึ่งกับคืนหนึ่ง หรือ ๓ วัน ๓ คืน หรือ ๓ เดือนตลอดพรรษาเป็นปาฏิหาริย์ปักษ์ หากผู้ใดต้องการสมบัติใหญ่ คือ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ก็ควรรักษามุขีอุโบสถศีล เพื่อสั่งสมบุญบารมีแก่ตนไว้

^{๑๑๖} คุรยละเอียดใน อง.อภุฎก.(ไทย) ๒๓/๔๔/๓๑๒-๓๑๔., อง.อภุฎก.อ.(ไทย) ๔/๔๒๕., อง.อภุฎก.อ.(ไทย) ๓/๔๔/๒๕๕-๒๕๕.

บทที่ ๓

วิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงประวัติบ้านโนนเมือง วิถีชีวิตของชาวบ้าน แนวทางการรักษาอุโบสถศีล ลักษณะของการรักษาอุโบสถศีล พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ขั้นตอนและวิธีการรักษาอุโบสถศีล และประโยชน์ของการรักษาอุโบสถศีล ตามลำดับต่อไป

๓.๑ ประวัติบ้านโนนเมือง

บ้านโนนเมืองตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ขนาด ๐.๕ ตารางกิโลเมตร โดยมีหนองน้ำล้อมรอบ ห่างจากบ้านดอนแคนไปทางทิศเหนือ ๘๐๐ เมตร ประวัติความเป็นมา ชาวบ้านโนนเมืองเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านดงกลาง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนเหล่าจันทน์หนองท่อม ต่อมาประชาชนกลุ่มหนึ่งได้ย้ายบ้านเรือนมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ ๒ กิโลเมตร มาตั้งหมู่บ้านอยู่ที่ฝั่งหนองเมืองทางทิศตะวันตก เรียกชื่อว่าบ้านดอนแคน เพราะริมฝั่งน้ำหนองเมืองมีต้นตะเคียนหรือต้นแคนใหญ่ขึ้นอยู่จำนวนมาก ราว พ.ศ. ๒๔๙๕ เนื่องจากบริเวณที่ตั้งบ้านเป็นที่ลุ่มต่ำถึงฤดูฝน พอฝนตกน้ำท่วมถึงหมู่บ้านทุกปีจึงตกลงกันย้ายบ้านจากที่เดิม โดยกลุ่มหนึ่งได้ย้ายไปทางทิศใต้ประมาณ ๘๐๐ เมตร ตั้งหมู่บ้านใหม่แต่เรียกชื่อบ้านดอนแคนตามเดิม อีกกลุ่มได้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนทางทิศตะวันออกของหนองเมือง เรียกว่าคุ้มโนนเมือง อันเป็นส่วนหนึ่งของบ้านดอนแคน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้แยกการปกครองจากบ้านดอนแคน โดยตั้งชื่อว่าบ้านโนนเมือง หมู่ที่ ๑๑ ตำบลป่าสังข์ มาจนถึงปัจจุบัน^๑

ลักษณะที่ตั้งและอาณาเขตเป็นที่ดอน สภาพดินทรายหน้าแล้งก็แล้งจัด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภोजตุรพักตรพิมาน อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๑๒ กิโลเมตร ซึ่งมีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ จรดบ้านงูเหลือม หมู่ที่ ๕ ตำบลดงแดง ทิศใต้ จรดบ้านดอนแคน หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสังข์ ทิศตะวันออก จรดบ้านร่องคำ หมู่ที่ ๓ ตำบลป่าสังข์ และทิศตะวันตก จรดบ้านป่าสังข์ หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าสังข์ เนื้อที่โดยประมาณ ๖๑๕ ไร่ พื้นที่ทำกิน ๕๕๐ ไร่ ที่อยู่อาศัย ๖๕ ไร่ มีผู้ใหญ่บ้านปกครองมาตามลำดับ ดังนี้

๑. นายอู๋ สุวงศ์สา ๒๕๑๐ - ๒๕๒๐

๒. นายเสาร์ กูกระสังข์ ๒๕๒๐ - ๒๕ มิ.ย. ๒๕๓๗

^๑ สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๓. นายบุญมา อุ่นตุระ ๑๕ ก.ค. ๒๕๓๗ - ๑๕ ก.ค. ๒๕๔๒
๔. นายสงค์ วงศ์อินตา ๒๕ ก.ค. ๒๕๔๒ - ๒๐ ก.ค. ๒๕๔๗
๕. นายสงค์ วงศ์อินตา ๑๑ ส.ค. ๒๕๔๗ - ๑ ส.ค. ๒๕๕๒
๖. นายวินัย เพิ่มพูล ๑๑ ส.ค. ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน^๒

พุทธสถานที่สำคัญในหมู่บ้านก็จะมียัดโนนเมือง ซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้าน วัดโนนเมืองนั้นเป็นวัดที่ตั้งมานานอยู่ในหมู่บ้านพร้อมกันกับการตั้งหมู่บ้านขึ้น โดยการนำของ พระมหาฉลาด ปญญาวุโร (ปัจจุบันคือ พระครูสุตปัญญาภรณ์) ได้นำชาวบ้านเข้ามาปรับปรุงพื้นที่ เพื่อที่จะตั้งวัด เนื่องจากพื้นที่เป็นดอนปู่ตา และเกรงว่าอาจมีการบุกรุกเพื่อที่ จึงได้มีการตั้งวัด เพื่อปกป้องพื้นที่ดอนปู่ตาให้เป็นสถานที่เคารพบูชา และอยู่คู่บ้านคู่เมืองต่อไป

ปัจจุบันวัดโนนเมืองมีศาสนสถาน หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญหลายอย่าง คือ ศาลาการเปรียญหลังใหม่ที่สร้างเสร็จเมื่อปี ๒๕๕๓ ศาลเจ้าปู่โนนเมืองที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่คู่บ้านคู่เมือง เป็นต้น ในวัดโนนเมืองมีพระภิกษุ ๒ รูป ที่จำพรรษาอยู่ในวัด^๓

สรุปว่าเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านโนนเมือง เพราะมีลักษณะเป็นเนินดินสูงมีคลองล้อมรอบ คล้ายเป็นคูเมืองเก่า โดยมีชื่อว่า “คุ้มโนนเมือง” ขึ้นตรงต่อบ้านคอนแค้น หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสังข์ โดยทั้งสองหมู่บ้านได้อพยพมาจากบ้านเก่า(อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านในปัจจุบัน) ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๐ คุ้มโนนเมืองได้ยกฐานะขึ้นเป็นหมู่บ้านใช้ชื่อว่าบ้านโนนเมือง ตามชื่อคุ้มเดิม เป็นหมู่บ้านลำดับที่ ๑๑ ของตำบลป่าสังข์

๓.๒ วิธีชีวิตชาวบ้าน

วิถีชีวิตปัจจุบันหมู่บ้านโนนเมือง มีจำนวนประชากร ๒๖๑ คน แยกเป็นชาย ๑๑๕ คน และหญิง ๑๔๖ คน มีผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปี บริบูรณ์ขึ้นไป) รวมทั้งสิ้น ๓๔ คน แยกเป็นชาย ๑๒ คน และหญิง ๒๒ คน มีจำนวนครัวเรือน ๕๐ ครัวเรือน เยาวชนของบ้านโนนเมืองส่วนมากจะเขาไปเรียนในหมู่บ้านที่ใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ เช่น โรงเรียนบ้านร่องคำ โรงเรียนป่าสังข์ปทุมวงวิทยา บ้างก็เข้าไปเรียนในเมือง การเดินทางของนักเรียนเมื่อไปโรงเรียนใช้จักรยาน กับจักรยานยนต์เป็นพาหนะหลัก การศึกษาเล่าเรียนธรรมดา ก็เข้าไปเรียนที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดคอนแค้น^๔

^๒ สัมภาษณ์ นายวินัย เพิ่มพูล, ผู้ใหญ่บ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๓ สัมภาษณ์ พระมหาถวิล ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัดโนนเมือง, วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์ นายวินัย เพิ่มพูล, ผู้ใหญ่บ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๓.๒.๑ อาชีพของชาวบ้าน

ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านโนนเมือง ประชากรส่วนหนึ่งเป็นผู้โยกย้ายเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องในที่ต่างถิ่น เช่น กรุงเทพมหานคร หรือในเมืองใหญ่ ทว่าเมื่อพูดถึงผู้คนที่เป็นคนในพื้นที่จริงๆ แล้ว จะพบว่าคนที่นี่มีอาชีพผูกพันอยู่กับไร่นา ทำปศุสัตว์ และผลิตธัญพืช โดยลักษณะนิสัยของคนดั้งเดิมได้ชื่อว่าเป็นคนจริง ใช้ชีวิตเรียบง่าย ประหยัดอดออม เอาการเอางาน หนักเอาเบาสู้ง มีความเป็นมิตร และพร้อมต้อนรับผู้มาเยือนเสมอ แม้ทุกวันนี้สภาพบ้านเมืองจะเจริญรุดหน้าไปมาก อีกทั้งมีผู้คนต่างถิ่นโยกย้ายเข้ามาอาศัยผสมกลมกลืนกับชนดั้งเดิม ทว่าคนที่นี่ก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม และประเพณีอันดีงามของตนเอาไว้ อย่างเหนียวแน่น สะท้อนออกมาในรูปแบบงานเทศกาลประจำปีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญบั้งไฟ งานบุญข้าวจี เหล่านี้เป็นต้น ล้วนแสดงให้เห็นประจักษ์ถึงเอกลักษณ์ความโดดเด่นของคนที่นี่ได้อย่างชัดเจน ชาวบ้านในปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด โดยผสมผสานความเชื่อความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าไปในศาสนาที่ตนนับถือด้วย เช่น มีการบูชาผีปู่ตา โดยการจุดบั้งไฟถวายทำให้เกิดเป็นประเพณีบุญบั้งไฟในปัจจุบัน^๕

อาชีพหลักของครัวเรือน แบ่งออก ๒ ประเภท คือ อาชีพหลักของครัวเรือน ประกอบด้วย รับจ้าง เกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว รับราชการ ค้าขาย และลูกจ้างโรงงาน นอกจากนี้ยังมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรองคือ ผลิตธัญพืช จำนวน ๑๕ ครัวเรือน มีกลุ่มคนที่ว่างงาน เป็นกลุ่มที่มีอายุ ๒๕ ปีขึ้นไป จำนวน ๘ คน รายได้ของครัวเรือนของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีทั้งรายได้หลัก คือมีอาชีพหลัก และมีรายได้รอง คืออาชีพรอง เช่น อาชีพหลัก คือเกษตรกรรม อาชีพรอง คืออาชีพผลิตธัญ^๖ เป็นต้น

กลุ่มอาชีพในชุมชน เป็นแนวคิดหลักที่สร้างเสริมรายได้ด้วยการส่งเสริมอาชีพที่ชาวบ้านทำกันอยู่ให้ตรงตามความต้องการของตลาดในปัจจุบัน โดยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้าไปเสริมด้านวิธีการการจัดการ และวิชาการใหม่ให้ดียิ่งขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสประสบความสำเร็จในอาชีพมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

๑. ให้ประชาชนมีอาชีพหลัก และอาชีพรอง ประเภทการเกษตรอุตสาหกรรม เกษตรอุตสาหกรรมแปรรูปและอุตสาหกรรมครัวเรือน
๒. พัฒนาอาชีพหลัก และอาชีพรองเชิงธุรกิจ
๓. ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นฐาน และเป็นแกนกลางการพัฒนา และส่งเสริมอาชีพ

^๕ สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ นายวินัย เพิ่มพูล, ผู้ใหญ่บ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

การดำเนินการจัดการ “ทุนของกลุ่ม” คือ บรรดาทรัพย์สินต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ได้รับหรือเกิดจากการดำเนินงานตามโครงการ โดยใช้เงินอุดหนุนพัฒนาชุมชน หรือเงินที่ได้รับจากหน่วยงานอื่น ทั้งภายในและต่างประเทศ เพื่อใช้สนับสนุนแก่ประชาชน และกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ สตรี เยาวชน และประชาชนทั่วไป มีกลุ่มพัฒนาอาชีพชุมชนจำนวน ๕ กลุ่ม^๑ คือ

๑. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ มีสมาชิก ๒๑ คน เริ่มจากการที่ชาวบ้านยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตามปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตรในชุมชน โดยกลุ่มชาวบ้านรวมตัวกันพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบยั่งยืน สร้างเกราะป้องกันให้เกษตรกรในชุมชนผลิตปุ๋ยชีวภาพ ยังช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนเริ่มแรกจากโครงการ (SML) และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากนักวิชาการด้านการเกษตรมาให้ความรู้ในการผลิตปุ๋ยชีวภาพ

๒. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีสมาชิก ๒๐ คน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นองค์การทางการเงินที่ก่อตั้งด้วยความร่วมมือร่วมใจกันโดยชาวบ้านเอง เป็นการช่วยเหลือตนเองและช่วยผู้อื่นให้ประหยัดทรัพย์ แล้วนำมาสะสมรวมกันทีละเล็กทีละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอเป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อน กู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของครอบครัว โดยมีแนวความคิดว่าแนวความคิดที่ ๑ “จุนเงินแต่ไม่จุนน้ำใจ” เป็นการรวมคนในหมู่บ้านให้มาช่วยเหลือกันแนวความคิดที่ ๒ “ออมเงินเพื่อลงทุน” เป็นการรวมกลุ่มออมเงินและกู้ไปใช้ทำทุนโดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง และไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันแนวความคิดที่ ๓ “ขยันอย่างฉลาด” เมื่อนำเงินไปแล้วต้องลงทุน และเมื่อลงทุนแล้วต้องขยันเพื่อให้ได้ทุนคืนและมีกำไรเป็นรายได้แนวความคิดที่ ๔ “ลดต้นทุนการกินอยู่” เป็นการรวมกันซื้อรวมกันขาย โดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เพื่อให้สมาชิกซื้อของราคาถูกและมีคุณภาพดีโดยมีหลักการในการพัฒนาคนโดยขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยสอนให้รู้จักประหยัดสอนให้รู้จักพึ่งตนเอง สอนให้คิดช่วยเหลือกันและกัน ด้วยหลักคุณธรรม ๕ ประเภทได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ ความไว้วางใจกันและกันสอนให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนตามหลักประชาธิปไตย และการพัฒนานิสัยที่ดี

๓. กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีสมาชิก ๕๗ คน โครงการนี้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนใหญ่ที่สุดในหมู่บ้าน ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านส่วนหนึ่งดีขึ้น ในส่วนของการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านมีการจัดโครงสร้างองค์กรและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน แต่มีปัญหามาในขั้นตอนของการนำเอาไปปฏิบัติ รวมถึงปัญหาในเรื่องของความรู้ความเข้าใจ ในระเบียบ

^๑ สัมภาษณ์ นางบุญเรือน วงศ์อามาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของกองทุน สำหรับในเรื่องของกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านนั้น ก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาความคิดเพื่อแก้ปัญหาและการสร้างศักยภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจ พอเพียงในหมู่บ้านของกองทุนหมู่บ้าน ได้ทำให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเท่ากับ เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนทางอ้อม จุดเด่นของกองทุนหมู่บ้าน คือ ในเรื่องของการจัด โครงสร้างองค์กรที่มีความชัดเจน จุดด้อยของกองทุนหมู่บ้านคือในเรื่องของคณะกรรมการที่ ปฏิบัติงาน ซึ่งมีเพียง ๑ - ๒ คน

๔. กลุ่มสตรีอาสาพัฒนาหมู่บ้าน มีสมาชิก ๑๕ คน เนื่องในปัจจุบัน สตรีมีบทบาทใน การพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น กลุ่มแม่บ้านมีบทบาทและส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจและ สังคม ในระดับหมู่บ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากตั้งใจทำงานในงานที่รับผิดชอบ มีความละเอียด และมี เหตุผล ใช้ความนุ่มนวลในการบริหารงาน มีความรู้และความถนัดที่ผู้หญิงมีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ต่อสังคม เช่น การทอผ้า การเพาะปลูก แม่บ้านจึงเป็นประธานหรือหัวหน้ากลุ่ม โดยมีส่วนร่วมใน ฌาปนกิจสงเคราะห์และร้านค้าสหกรณ์ชุมชน การส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น

แนวทางการพัฒนาสตรีและกลุ่มแม่บ้าน ส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในหมู่บ้าน การจัดตั้งหัวหน้ากลุ่มบ้าน ควรมีผู้นำฝ่ายหญิงด้วยเพื่อให้ได้เรียนรู้ และใช้ความรู้ความสามารถใน การพัฒนาหมู่บ้านเปิดโอกาสอย่างต่อเนื่องให้สตรีมีสิทธิเข้าร่วม และส่งเสริมให้อยู่ใน กระบวนการพัฒนาหมู่บ้านและการตัดสินใจ เช่น โครงการเศรษฐกิจชุมชน ประชาคมมีผู้นำสตรี ไม่ควรมีแต่ผู้นำครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ส่งเสริมให้มีการสร้างความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ที่มีสตรีเป็นหัวหนารวมทั้งส่งเสริมการดูงาน ซึ่งกันและกัน เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ ขจัดไม่ให้มีการเอาเปรียบ หรือเลือกปฏิบัติอื่นๆ ต่อสตรีที่อยู่ในหมู่บ้าน และส่งเสริมการ พัฒนากลุ่มสตรีจะต้องควบคู่ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาคุณธรรม^๔

๕. กลุ่มแม่บ้านการเกษตร มีสมาชิก ๓๒ คนเกิดจากการได้ไปศึกษาดูงานจากกลุ่มที่ ประสบความสำเร็จ แล้วเกิดแรงบันดาลใจให้ก่อตั้งกลุ่มขึ้น ในชุมชนมีการรวมกลุ่มของสมาชิก หลายกลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มจักสาน กลุ่มผลิตน้ำพริกปลา เป็นการรวมตัวขอสมาชิกที่ ว่างจากการทำงาน หลักมีการแบ่งการทำงาน และแบ่งการขายออกเป็นกลุ่มจ่ายค่าแรงตามวันที่ ทำงาน และหักกำไรเข้ากลุ่ม ร้อยละ ๑๕ ใช้พื้นที่ว่างของบริเวณว่างทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ส่วน ใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวน และทำหัตถกรรมจักสานปัญหาที่พบ และสิ่งที่ชุมชนต้องการ คือ ปัญหาเรื่องเงินลงทุน และสถานที่ดำเนินการปัญหาเรื่องการตลาด และช่องทางการจำหน่าย

^๔ สัมภาษณ์ นายวินัย เพิ่มพูล, ผู้ใหญ่บ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

การบรรจุภัณฑ์ จึงมีความต้องการให้ภาครัฐจัดสร้างสถานที่จำหน่ายสินค้า และการสนับสนุนทุนให้กู้ยืม โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ^๕

สรุปได้ว่าวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยส่วนมาก จะเป็นการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน ใครมีงานอะไรก็ช่วยเหลือกัน โดยทุกคนมีความคิดเดียวกันอยู่หมู่บ้านเดียวกัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากการจัดงานทำบุญงานประเพณีต่างๆ ทุกคนจะพร้อมกันร่วมแรงร่วมใจกันจัดงานได้อย่างดีเยี่ยม โดยการนำพาและชี้ทางจากพระภิกษุที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งในหัวข้อต่อไป ผู้วิจัยจะได้อธิบายถึงแนวทางการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านต่อไป

๓.๓ แนวทางการรักษาอุโบสถศีล

ความตั้งใจของชาวบ้านที่จะไม่ล่วงละเมิด ปาณาติบาต เป็นต้น การกระทำ การพูดที่แสดงออกภายนอกโดยจงใจก็ดี ความคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นชั่วครู่ชั่วขณะแล้วผ่านไป ๆ ภายในจิตใจก็ดี การคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ดี ความรู้สึกและท่าทีของจิตใจต่อสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประสบทางตา หู จมูก ลิ้น กายและที่ระลึกหรือนึกขึ้นมาในใจก็ดี ล้วนแต่มีเจตนาประกอบอยู่ทั้งสิ้น เจตนาจึงเป็นเจตจำนง ความจงใจ การเลือกอารมณ์ของใจ ตัณหา ที่หันเหชักพาทำให้จิตเคลื่อนไหวโน้มน้อมไปหาหรือผละไปจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมุ่งไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง เป็นหัวหน้าเป็นผู้จัดการ หรือตัวเจ้าก็เจ้าการของจิตว่าจะเอาอะไร ไม่เอาอะไรกับเรื่องใดอย่างไร เป็นตัวการจัดแจงแต่งวิถีทางของจิต และในที่สุดก็เป็นตัวการปรุงแต่งจิตนั้นให้เป็นไปต่าง ๆ เจตสิกคือศีล สิ่งที่เกิดขึ้นกับจิต เป็นนามธรรมเช่นเดียวกับจิต ต่างกันแต่เพียงเจตสิกนั้นเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล ในที่นี้ท่านหมายถึงวิริตติเจตสิก คือวิริตติที่จะงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น

สังวรคือศีล หมายถึงการสำรวมอินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้รั่วไหลออกไปข้างนอก เพื่องดเว้นจากการประพฤติกายทุจริต วิชทุจริต และการประกอบอาชีพที่ไม่สุจริตคือให้มี ความประพฤดีดีทางกาย ทางวาจา และประกอบอาชีพที่สุจริตไม่ล่วงละเมิดศีล หมายถึงการไม่ก้าวล่วงในสิกขาบทที่ตั้งใจไว้ว่าจะไม่ก้าวล่วง มีการฆ่าสัตว์ เป็นต้น ดังนั้นข้อประพฤติกปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม นอกจากนี้ศีลยังหมายถึงความเย็นของศีรษะ ความเกษมสุข ความสำรวมและความไม่ก้าวล่วงละเมิด^๖

^๕ สัมภาษณ์ นางหนูกัน ปาโส, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

มีการสำรวจกายวาจาของตนให้มีความสงบเรียบร้อย พุคแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่น่าประโยชน์มาสู่ตนและผู้อื่น^{๑๑}

จากการสัมภาษณ์ผู้รักษาอุโบสถศีลเกี่ยวกับความเข้าใจในการรักษาอุโบสถศีลนั้น สอดคล้องกับ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ผู้ได้แสดงพระธรรมเทศนาไว้ตอนหนึ่งว่า “การที่อุบาสก อุบาสิกา มาที่วัด ก็เพราะมีเหตุต้องมา เช่น บางคนมีกิจธุระจำเป็นบางอย่างก็มาวัด บางคนมีความสุขก็มาวัด บางคนมีความทุกข์ใจก็มาวัด เป็นประเพณีของคนไทย และถึงแม้จะจน ก็นึกถึงการทำบุญ จะรวยก็นึกถึงการทำบุญ ทุกอย่างล้วนแต่เป็นการทำบุญอันเป็นส่วนหนึ่งในจิตใจของชาวไทย และวันที่มาวัดส่วนมากก็เป็นวันพระ เป็นโอกาสของอุบาสกอุบาสิกา ผู้เข้าใจพระพุทธรศาสนาได้รักษาอุโบสถศีล ซึ่งเป็นศีลพิเศษ เป็นศีลที่มีข้อวัตร มีชุดงดเว้นละเอียดอ่อน ขึ้นไปยิ่งขึ้น เป็นวันอุโบสถพร้อมด้วยการภาวนา เช่น ไม่ทานข้าวเย็น ทำให้หมดภาระไป การปลิโพธกังวลของอุบาสกอุบาสิกา มันก็น้อยลง ข้อวัตรปฏิบัติก็จะดีขึ้น อันนี้เป็นศีลอันยิ่ง การจะเป็นศีลอันยิ่งนั้นขึ้นอยู่กับข้อวัตรปฏิบัติ ไม่ใช่อยู่ที่ชื่อของอุโบสถศีล การที่จะเป็นศีลอันยิ่งนั้น จะต้องปฏิบัติให้มันยิ่งขึ้น ให้มันดีขึ้นให้มันประเสริฐขึ้น ชื่อของศีลจะเป็น ศีล ๕ ก็ตาม ศีล ๘ ศีลอะไร ๆ ก็ตาม อันนั้นเป็นชื่อของศีล ส่วนศีลจะยิ่งหรือหย่อนนั้น อยู่ที่อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ปฏิบัติให้มันเคร่งครัดขึ้นให้มันดีขึ้น จะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ และศีลอุโบสถก็ดี มันดีทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติเป็นสำคัญ ไม่ใช่ว่าถึงวันอุโบสถ เราได้มาสมาทานศีลอุโบสถแล้ว อาการกายวาจาของเรา ยังปฏิบัติหย่อนอยู่อย่างเก่า ก็ไม่จัดเป็นศีลอันยิ่ง บุญอันยิ่ง บุญอันประเสริฐ”^{๑๒}

ศีลนั้นโดยลักษณะแล้วก็เป็นเพียงสิ่งเดียว แต่มี ๒ ลักษณะโดยเป็นจาริตศีล คือการบำเพ็ญตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ว่าสิ่งนี้ควรทำ และจาริตศีล คือการไม่ทำข้อที่ทรงห้ามว่านี่ไม่ควรทำ ในการรักษาศีลก็จะมีแบ่งศีล เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติ โดยตรงแก่บุคคลและสังคม จึงแยกศีลออกเป็น ๒ ประเภท^{๑๓} คือ

๑) ศีลสำหรับฆราวาสหรือคฤหัสถ์ (ชาวบ้านทั่วไป) เพื่อเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติภายนอกทางกาย และทางวาจา สำหรับผู้ประพฤติหรือปฏิบัติตาม ให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ชอบด้วยกฎหมายของบ้านเมืองและศีลธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติสุข

^{๑๑} พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), นิเทศธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ชีรพงษ์ การพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๓๗-๓๘.

^{๑๒} พระวิสุทธิสังวรเถร, มรดกธรรมเล่ม ๔๕ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ธรรมบรรยาย ชุด “เข้าวัดทำไม”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็น.พี.สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕ - ๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พ่อสมศรี วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๒) ศิลสำหรับบรรพชิตหรือนักบวช พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้มีสภาพเกื้อกูลที่สุดแก่การปฏิบัติที่มุ่งตรงต่อจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่ความดีงามที่เกิดจากการปฏิบัติเช่นนั้น ให้กว้างออกไปเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ด้วยเหตุดังกล่าวสอดคล้องกับที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ ๑. เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ ๓. เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันบังเกิดในปัจจุบัน ๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดขึ้นในอนาคต ๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนทีเลื่อมใสแล้ว ๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑๐. เพื่อความเอื้อเพื่อพระธรรมวินัย^{๑๔}

ความเข้าใจแต่เดิมคือ อุโบสถศีล เป็นศีลในวันพระ สมาทานรักษาได้เฉพาะวันพระเท่านั้น ศีล ๘ ก็สมาทานรักษาเช่นกัน ส่วนการรักษาอุโบสถศีล ๑ แบบ คือ ปกติอุโบสถปฏิชาครอุโบสถ และปาฏิหาริย์อุโบสถ ยังไม่เข้าใจใหญ่ ถึงจะถืออุโบสถศีลเป็นเวลา ๑ วัน หรือ ๑ วัน จะอาราธนาอุโบสถศีลวันไหน ตั้งแต่วันแรกที่ตั้งใจรักษาหรือไม่ วันที่เป็นวันธรรมดาก็อาราธนาศีลแปดปกติ ถ้าเป็นวันพระก็อาราธนาอุโบสถศีล การกล่าวอาราธนาทั้งสองแบบ (โดยสมมุติว่ารักษาศีลได้บริสุทธิ์เท่ากัน) การกระทำแบบนี้จึงรู้ว่ามีความสำคัญ^{๑๕} การรักษาศีล ๘ หรืออุโบสถศีล จะรักษาปกติอุโบสถศีลหรือรักษาวินัยกับคืนหนึ่ง เพราะใช้เวลาไม่มากรักษาดอนเช้าวันหนึ่งถึงตอนเช้าอีกวัน เมื่อรักษาศีลครบกำหนดก็อาราธนารักษาศีล ๕ แล้วลากลับบ้าน^{๑๖}

การถือศีลแปดสามารถถือได้ทุกวันตามความตั้งใจของเรา ตามประเพณีบ้านโนนเมืองเรามากนิยมถือศีลแปดกันทุกวันพระช่วงเข้าพรรษา ก็ไปถือศีลแปดที่วัด บางท่านก็ตั้งใจถือศีลแปดตลอดเข้าพรรษา(แม้ว่าไม่ได้อยู่ในวัดก็ตาม) เพราะฉะนั้นเรื่องที่ว่าจะเป็นวันเสาร์อาทิตย์ก็ไม่ใช่ปัญหา และสามารถถือศีลแปดได้ทั้งนอกวัดและในวัดด้วย ส่วนที่เรียกว่าบวชชีพรามณ์นั้นก็คือเราตั้งใจรักษาศีลแปด และไปทำที่วัดโดยอาราธนาศีลจากพระสงฆ์ นุ่งขาวห่มขาว และอาจจะมีการตั้งสัจจะว่าจะถือศีล ๘ เป็นระยะเวลาเท่าไรก็ได้แล้วแต่ความตั้งใจของแต่ละคน ท่านเรียกว่าอุบาสก อุบาสิกา (ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย) และสามารถถือศีลแปดที่วัดได้โดยไม่จำกัดวัน แต่ส่วน

^{๑๔} วินย. มหา. (ไทย) ๑/๒๘/๓๕.

^{๑๕} สัมภาษณ์ แม่จิ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พ่อพิมพ์ สอนภักดี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ใหญ่มักจะสะดวมมาถึงที่สุดสัปดาห์ แล้วแต่ความสะดวมของแต่ละคน เมื่อเราจะลาศีลแปดก็ให้อารธนาศีลห้าที่เราถือเป็นปกติ

ปัญหาทางด้านพฤติกรรมกรักษาอุโบสถศีล พบว่าอุบาสกอุบาสิกาส่วนใหญ่ เกิดนิรวณณ์ในขณะรักษาอุโบสถศีล เช่น เกิดความง่วงนอน ความวิตกกังวล รู้สึกรำคาญใจเมื่อเห็นหรือได้ยินเสียงที่ตนไม่ชอบใจ เป็นต้น^{๙๓} อีกปัญหาหนึ่งวันพระหรือวันอุโบสถศีลไม่ตรงกับวันหยุดราชการ บางท่านที่ต้องประกอบอาชีพรับราชการ ไม่มีเวลารักษาอุโบสถศีลอย่างจริงจัง จะอาศัยเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันพระที่ตรงกับวันเสาร์อาทิตย์เท่านั้น และปัญหาที่พบมากที่สุด คือ สุขภาพไม่แข็งแรง ปวดเข่าปวดขา นั่งนานไม่ได้ ต้องนั่งเก้าอี้ จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการรักษาอุโบสถศีล^{๙๔} อุบาสกอุบาสิกาผู้ที่เคยรักษาอุโบสถศีลมาก่อนเป็นพื้นฐานแล้ว จะไม่มีปัญหาในการรักษาอุโบสถศีล เพราะรักษาด้วยความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ^{๙๕} ความคิดเห็นดังกล่าวก็สอดคล้องกับกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ

สรุปได้ว่า ปัญหาการรักษาอุโบสถศีลของอุบาสกอุบาสิกาส่วนใหญ่ นั้น เกิดจากความไม่พร้อมของผู้ปฏิบัติบางท่านเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านเวลา และปัญหาด้านวิธีการปฏิบัติ แต่อุบาสกอุบาสิกาผู้ที่มีความพร้อมทางด้านร่างกายและจิตใจ ก็สามารถรักษาอุโบสถศีลได้เป็นอย่างดี และเคร่งครัดในการรักษาด้วย

๓.๔ ลักษณะของการรักษาอุโบสถศีล

ในสังคมบ้านโนนเมือง เป็นหมู่บ้านที่มีขนาดปานกลาง ในแต่ละปีมีจำนวนคนที่เข้ามารักษาอุโบสถศีลซึ่งอยู่ในมัชฌิมวัยและปัจฉิมวัย อยู่พอสมควรเป็นประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ คน จากประชากรทั้งสิ้น ๓๐๐ คน ความเข้าใจในการรักษาศีลอุโบสถ จะเห็นว่ายังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการรักษาอุโบสถศีล ดังจะเห็นได้ว่ายังมีการรักษาไม่ครบกำหนด ตามที่วัดได้วางเอาไว้ เพราะขาดความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก และคำสอนเรื่องของอุโบสถศีลนั้นยังมีความหมายกว้างอยู่มาก ปัจจุบันนี้ชาวบ้านโนนเมือง ยังมีความเข้าใจเรื่องอุโบสถศีลไม่ครบถ้วนทุกประเด็น จึงทำให้การปฏิบัติไม่สมบูรณ์ ผลที่ได้รับจึงไม่เต็มที่ เช่น ชาวบ้านโนนเมืองส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องอุโบสถศีล หรือไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลย ว่า คำสอนเรื่องอุโบสถศีลเป็นการสอนเกี่ยวกับอะไร และพอรักษาอุโบสถศีลแล้วก็ละเมิดโดยรู้ไม่เท่าทันในหลักคำสอนที่ถูกต้อง บางคนว่าการรักษาอุโบสถศีลนั้นเป็นการยาก เพราะกลัวในสิ่งต่างๆ คือ กลัวไม่ได้กิน

^{๙๓} สัมภาษณ์ พ่อสมศรี วงศ์อามาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๙๔} สัมภาษณ์ แมจี้ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๙๕} สัมภาษณ์ พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

อาหารเย็น กลัวหิว กลัวเป็นโรคกระเพาะอาหาร กลัวรักษาไม่ดีจะยิ่งเป็นบาปเป็นต้น ทำให้จำนวนคนที่เขามารักษาอุโบสถศีลนั้นลดน้อยลง

จากการสัมภาษณ์ผู้รักษาอุโบสถศีลนั้น สอดคล้องกับ พันเอก (พิเศษ) สฤษฏ์ สิทธิเดช ที่กล่าวไว้ว่า ในการตั้งใจรักษาศีลนั้น จะสมาทานเองหรือสมาทานกับพระสงฆ์ก็ได้ ผู้ที่อยู่อยู่ในถิ่นกันดารไม่มีวัดไม่มีพระก็สามารถสมาทานเองได้และไม่จำกัดสถานที่ จะเป็นบ้านที่ป่า หรือในทะเลได้ทั้งนั้น หากมีเจตนาถวญแล้วก็จัดเป็นศีลเช่นกัน ไม่จำกัดสถานที่ อย่างเช่นพระมหาชนก โพรธิสัตว์ ท่านลอยคอกอยู่ในทะเลก็มีอธิษฐานอุโบสถเอง เพียงตั้งใจถวญก็เป็นตัวศีลแล้ว แม้ในครั้งพุทธกาล ในวันอุโบสถ คนส่วนมากก็สมาทานศีลที่บ้านแต่เช้าก่อน แล้วจึงถือดอกไม้ของหอมไปวัดเพื่อฟังธรรม บางคนบ้านอยู่ไกลก็สมาทานรักษาอุโบสถเอง^{๒๐}

มีคนบางกลุ่มเห็นว่าการปฏิบัติอุโบสถศีล ไม่ควรเน้นพิธีกรรมมากเกินไป ควรหันมาให้ความสนใจในเนื้อหาสาระของสิกขาบทในแต่ละข้อมากกว่า^{๒๑} และยังมีผู้เห็นว่าควรเปลี่ยนในเรื่องสถานที่ที่ปฏิบัติตามความสะดวกของชาวบ้าน ไม่จำเป็นต้องเจาะจงอยู่แต่ในวัดเท่านั้น เช่น การจัดค่ายคุณธรรมในโรงเรียนให้ครูและนักเรียนที่ต้องการปฏิบัติอุโบสถศีล หรือใช้โรงพยาบาลประจำตำบลให้ผู้ป่วยและบุคลากรต่าง ๆ ผู้ที่ต้องการปฏิบัติอุโบสถศีล^{๒๒}

ปัจจุบันชาวบ้านโนนเมืองมีการเขามารักษาอุโบสถศีล ถือศีลฟังธรรมในวันพระของเดือน เดือนละ ๔ วัน คือ วันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ แรม ๘ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ ในกรณีเดือนขาด โดยผู้ที่ประสงค์จะรักษาอุโบสถจะเริ่มตั้งรักษาตั้งแต่เวลาเช้าของวันพระ ไปจนกระทั่งถึงรุ่งอรุณวันใหม่ แล้วจึงกล่าวคำลาพระรัตนตรัยซึ่งถือว่า เป็นอันสิ้นสุดกำหนดการรักษาอุโบสถในวันพระนั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่าอุบาสกและอุบาสิกามีความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล ว่า อุโบสถศีล หมายถึง การเข้าจำ การเข้าอยู่จำ การได้มารักษาศีลที่วัดในวันพระขึ้นหรือแรม ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เพื่อรักษากาย วาจา ใจ ให้สงบ ในวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง หรือจะอยู่ที่บ้านก็ได้ถ้าสะดวก แต่มาที่วัดจะดีกว่า^{๒๓} บางคนเข้าใจว่าอุโบสถศีล กับศีล ๘ หรืออัฐศีล เป็นอย่างเดียวกัน จะมารักษาศีลและปฏิบัติธรรมในวันใดก็ได้ และการรักษาศีลอุโบสถไม่จำเป็นต้องมาที่วัดแล้วแต่สะดวกของแต่ละคน บางคนก็เข้าใจว่าเป็นการมารักษาศีลให้บริสุทธิ์ทั้ง ๘ ข้อวันหนึ่ง

^{๒๐} สฤษฏ์ สิทธิเดช, ความมหัสจรรย์แห่งอุโบสถศีล สารธรรมจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามและบรรจุกิจการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔ - ๕.

^{๒๑} สัมภาษณ์ แม่แดง บุญกา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๒} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๓} สัมภาษณ์ แม่จี ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

คืนหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมาที่วัด ที่ไหนก็ได้ถ้าสะดวก แต่ที่บ้านไม่สะดวก มาที่วัดดีกว่า บางคนก็ว่าการรักษาอุโบสถศีลเป็นการรักษาความบริสุทธิ์ งดเว้นบาปต่าง ๆ วันหนึ่งคืนหนึ่งที่วัดก็ได้ ที่ไหนก็ได้ที่สะดวก บางคนก็ว่าการรักษาอุโบสถศีลรักษาที่วัดมีกิจกรรม เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม ให้สร้างกุศลหลายอย่าง ที่บ้านทำไม่ได้

ชาวบ้านโนนเมืองยังเห็นว่า สำหรับการรักษาอุโบสถศีลขั้นสูงของฆราวาสผู้ครองเรือน ที่ต้องการปฏิบัติรักษาให้พิเศษ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก^{๒๔} เช่น การรักษาอุโบสถศีล คราวละ ๓ วัน คือ เพิ่มการรักษาก่อนวันพระหนึ่งวันและหลังวันพระอีกหนึ่งวัน กล่าวคือ มีวันรับ วันรักษา และวันส่งรวม ๓ วัน^{๒๕} และหากต้องการสร้างกุศลรักษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกกว่านี้ จะต้องรักษาตลอดพรรษา ๓ เดือน ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด ๓ เดือน ก็รักษาให้ตลอด ๑ เดือน หลังจากออกพรรษาแล้ว ก็รักษาในเขตการแสวงหากฐินของพระภิกษุ ถ้ายังไม่อาจรักษาได้ตลอด ๑ เดือน ก็ให้รักษาเพียงครั้งละครึ่งเดือนหลังจากออกพรรษาแล้ว คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑^{๒๖}

จากการสัมภาษณ์ผู้รักษาอุโบสถศีล ถึงความเข้าใจในการรักษาอุโบสถที่พิเศษนี้ อุบาสกอุบาสิกาผู้รักษาอุโบสถศีลที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด บอกว่าไม่รู้ไม่เข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลที่รักษาหลายวันเช่นนี้ไม่เคยได้ยิน เข้าใจว่าอุโบสถศีล คือ ศีล ๘ ที่มารักษาศีลและปฏิบัติธรรมในวันพระวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น จึงไม่มีผู้ใดรักษาอุโบสถแบบ ปฏิหารอุโบสถและปาฏิหาริยอุโบสถ เนื่องจากไม่มีความรู้ และความเข้าใจในการปฏิบัติที่พิเศษนี้

ผู้วิจัยเห็นว่า อุบาสกอุบาสิกาในหมู่บ้านโนนเมือง ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล อันเป็นศีลที่พิเศษ ศีลอันยิ่งของฆราวาสผู้ครองเรือน ทั้งในเรื่องของวันที่กำหนดให้เป็นวันอุโบสถ และข้อวัตรปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน อันเป็นศีลที่พิเศษยิ่ง และพบว่าในปัจจุบัน อุบาสกและอุบาสิกานิยมมารักษาอุโบสถศีลที่วัดดีกว่าการรักษาที่บ้าน เพราะการมาที่วัดทำให้ผู้รักษาศีล ได้ทำบุญ ให้ทาน ฟังธรรม และปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ดีกว่าทำที่บ้านเพราะสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยให้ปฏิบัติการรักษาอุโบสถศีลได้ดีกว่าในบ้าน อันเป็นการบำเพ็ญบารมีตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ได้อานิสงส์อย่างสูงสุด

^{๒๔} สัมภาษณ์ แม่แดง บุญญา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ แม่เหลือ พนมเขต, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๖} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

๓.๕ พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมืองนั้น จะเป็นพฤติกรรมทั่วไปและพฤติกรรมตามหลักอุโบสถศีล เพราะก่อนที่จะเข้ามารับอุโบสถศีล ชาวบ้านก็ต้องมีการเตรียมตัวก่อนดังที่จะได้อธิบายต่อไป

๓.๕.๑ พฤติกรรมทั่วไป

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง ส่วนมากจะทำการรักษาในช่วงของการเข้าพรรษา ซึ่งในสมัยก่อนในช่วงเข้าพรรษาคงตลอด ๓ เดือน จะมีการรักษาอุโบสถศีลทุก ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ แต่ในปัจจุบันนั้นชาวบ้านโนนเมืองไม่มีผู้เข้ามารักษาอุโบสถศีล ซึ่งมาจากสาเหตุที่ชาวบ้านยังไม่มองเห็นถึงประโยชน์ในการรักษาอุโบสถศีล บ้างก็อ้างว่าคิดประหลาดคิดทำนา เพราะเป็นช่วงฤดูทำนา เป็นต้น ดังนั้นพฤติกรรมการรักษาศีลของชาวบ้านโนนเมืองเป็นดังนี้

ชาวบ้านโนนเมืองส่วนมาก มีทัศนคติเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลว่า อุโบสถศีลเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น สำหรับการพัฒนากายวาจาให้เรียบร้อยยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ปฏิบัติลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ให้เป็นผู้ที่มีความสำรวมตนมากขึ้น ตลอดจนเป็นพื้นฐานตามแนวไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นเครื่องขัดเกลาและสร้างอุปนิสัยที่จะถึงธรรมอันอื่นๆ ขึ้นไปในอนาคต^{๒๗}

ทางด้านการศึกษาเรียนรู้การรักษาอุโบสถศีล ส่วนใหญ่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเอง มีการฟังธรรมเทศนาในสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุเป็นต้น ในทุกวันพระ ส่วนเหตุแรงจูงใจที่ทำให้มารักษาอุโบสถศีล เพราะว่าได้เห็นการรักษาอุโบสถศีลของผู้ใหญ่ ที่ปฏิบัติมาก่อนเป็นแบบอย่างและความศรัทธาส่วนตัว^{๒๘}

สำหรับเป้าหมายสูงสุดในการรักษาอุโบสถศีลนั้น คือได้รับความสบายใจในขณะปฏิบัติและความปรารถนาในสุคติภพหลังจากละโลกนี้ไปแล้ว และเพื่อเป็นการสร้างเสริมบุญบารมี อันจะทำให้ถึงซึ่งทางหลุดพ้นตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา^{๒๙}

ปัญหาส่วนใหญ่จากพฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ในช่วงแรกของการรักษาอุโบสถศีล จะไม่สามารถปฏิบัติได้ดีมากนัก เนื่องจากการผลอสติจนทำให้ละเมิดสิกขาบทบางข้อ เช่น ข้อที่ ๖ หรือวิกาลโภชนา และสิกขาข้อที่ ๗ หรือการดูละเล่น ขับร้อง ฟ้อนรำ (ดูรายการบันเทิงทางโทรทัศน์) แต่เมื่อรู้สึกตัวว่าจะละเมิดสิกขาบทแล้ว ก็งดเว้นพฤติกรรมนั้นเสีย แล้วมา

^{๒๗} สัมภาษณ์ แม่หล้า สอนักคิด, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พ่อบุญเลี้ยง เจริญ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ตั้งใจปฏิบัติให้ถูกต้อง อย่างไรก็ตามการรักษาอุโบสถศีลในครั้งต่อไป จะรักษาอุโบสถศีลให้สมบูรณ์ได้ทั้ง ๘ ลิกขาบท^{๓๐}

สอดคล้องกับ ศฤงษณ์ สิทธิเดช ที่กล่าวถึง “บุพกิจของอุโบสถศีล” ไว้ว่า การไหว้พระสวดมนต์เป็นกิจเบื้องต้นของการสมาทานรักษาอุโบสถศีล เมื่อไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้วจึงเริ่มทำการสมาทานรักษาอุโบสถศีลเป็นลำดับต่อไป และกล่าวถึง “การเตรียมตัวเพื่อจำศีลอุโบสถ” ไว้ว่า ผู้จะจำศีลอุโบสถพึงปลดเปลื้องปถิโพธ คือ ความกังวลห่วงใยต่าง ๆ ออกเสีย เช่นกังวลเรื่องอาหาร เรื่องภาระทางบ้าน เรื่องการงาน เป็นต้น ในวันรักษาอุโบสถศีลนั้น ท่านไม่ให้เราทำงานอะไร นอกจากศึกษาพระธรรม สนทนาธรรม ฟังธรรม บริกรรมอาการ ๓๒ เหล่านี้ เพื่อต้องการให้สงบจิตใจ เป็นการบริหารจัดการของตนให้หยุดพักการทำงานต่าง ๆ ไว้ชั่วคราวก่อน เพื่อชำระกาย วาจาใจ ให้สะอาดผ่องแผ้ว ผู้สมาทานอุโบสถศีลนั้นเชื่อว่า กระทำกรรมดีไม่มีโทษ และเชื่อว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ เป็นอุปนิสัยบารมีแห่งพระนิพพานเป็นทางของบัณฑิตทั้งหลายที่ดำเนินมาแล้ว เป็นที่มาของยศใหญ่ บัณฑิตในปางก่อนได้ยศใหญ่ เพราะเหตุเพียงรักษาอุโบสถศีลครั้งเดียวมาแล้ว^{๓๑}

นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ พระมหาทองมั้น สุทฺธจิตฺโต ที่กล่าวว่า ในการตั้งใจรักษาศีลนั้น อย่างนี้ก็ต้องไปสมาทานกับพระที่วัดเท่านั้นจึงจะเป็นศีล ความจริงแล้วจะสมาทานที่ไหนก็ได้ คือ จะสมาทานที่วัด ในป่า หรือในบ้าน หากมีเจตนาคิดงดเว้นก็เป็นศีลแล้ว หรือจะคิดงดเว้นเองโดยมิต้องสมาทานก็เป็นศีล โดยเฉพาะอุโบสถศีลนั้น ควรตั้งเจตนาในการรักษาไว้แต่รุ่งเช้า หากมีโอกาสไปวัดจะสมาทานกับพระอีกครั้งหนึ่งก็สมควร ทั้งนี้เพราะตามวัดต่าง ๆ นั้น กว่าที่จะถึงเวลาที่พระท่านจะลงอุโบสถและให้ศีล ก็เป็นเวลาหลังจากที่ท่านฉันอาหารเช้าแล้ว (โดยมากประมาณ ๐๕.๐๐ น.) ซึ่งเลยเวลาที่อรุณขึ้นมาหลายชั่วโมง ด้วยเหตุนี้จึงควรสมาทานด้วยตนเองเสียก่อนแต่รุ่งเช้า^{๓๒}

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันนี้ อุบาสกอุบาสิกาส่วนมาก เมื่อสมาทานศีลแล้วใส่ใจตั้งใจปฏิบัติรักษาศีลกันอย่างจริงจัง ตามระเบียบข้อบังคับของวัด หรือสำนักที่ไปปฏิบัติในการฝึกฝนอบรม พัฒนาตน ให้มีความปกติกาย วาจา และชวนชววยในการบำเพ็ญกุศล ทำบุญให้ทาน สวดมนต์ ฟังธรรม เจริญภาวนา นั่งสมาธิ เดินจงกรม แม้บางครั้งจะกลับไปบ้างก็พยายามตั้งสติใหม่ ซึ่งบางท่านบอกว่าดีกว่าอยู่ที่บ้าน เพราะถ้าหลับแล้วหลับนานเลย เป็นการฝึกฝนพัฒนาตน

^{๓๐} สัมภาษณ์ แม่หนา เฌนียง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๑} ศฤงษณ์ สิทธิเดช, ความมหัศจรรย์แห่งอุโบสถศีล สารธรรมจากพระไตรปิฎก, หน้า ๖๖ – ๗๓.

^{๓๒} พระมหาทองมั้น สุทฺธจิตฺโต, ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ, (กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๓๘.

ให้ได้ครบทั้งทางด้าน ทาน ศีล สมาธิ ปัญญา ถึงจะมีบ้างก็ส่วนน้อยที่เมื่อสมทานศีลแล้ว ไม่ได้ใส่ใจปฏิบัติอย่างจริงจังเดินไปเดินมา ไม่ได้ใส่ใจที่จะฝึกฝนอบรมตน ไม่ชวนชวนในการบำเพ็ญกุศล ละเลิกการฟุ้งซ่าน การสวดมนต์ และการเจริญภาวนา จับคู่สนทนากัน แต่เรื่องการทำงาน การนิเทศ เป็นต้น ผู้รักษาอุโบสถศีลอย่างนี้ได้เฉพาะการไม่ทำบาปทางกาย วาจา เปรียบสมัยพุทธกาลก็เป็นการรักษาแบบโคบาลอุโบสถ คือทนคอยรักษาเพียงให้พ้นไปวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่มีการพัฒนาทางจิตใจ ไม่มีโอกาสได้ลิ้มรสปีติสุขที่แท้จริง

๓.๕.๒ พฤติกรรมตามหลักอุโบสถศีล

ชาวบ้านโนนเมืองเมื่อผู้ที่มีรักษาอุโบสถศีลในข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวระมะณี เจตนา ดเว้นจากการฆ่าสัตว์และเบียดเบียนสัตว์ ในขณะที่เข้ามาจำศีลก็จะมิมดแมลงบ้าง ยุงบ้าง เข้ามากัดและรบกวน ก็จะตบตีบ้าง เพราะถ้ายุงกัดก็ตบเป็นปกติตามที่เคยทำ บ้างก็คิดว่าฆ่าสัตว์เล็กคงไม่บาป ถ้ามีสัตว์ที่มีพิษเข้ามา เช่น ตะขาบ งู ก็จะฆ่าเพื่อป้องกันตัว หรือฆ่าด้วยไม่มีเจตนา คือพลั้งมือไปจนทำให้สัตว์ตาย เป็นต้น^{๓๓} เมื่อมีสุนัข แมว เข้ามารบกวนในขณะที่จัดเตรียมภัตตาหาร เพื่อถวายพระและขณะทำวัตรสวดมนต์ ก็จะขับไล่ไปบางครั้งถ้าขับไล่เฉยๆ ไม่ไปก็ใช้ไม้ไล่ตีให้หนีไป ซึ่งหลายๆ ไซ้แค่เสียงไล่ให้ไป เพราะการทุบตีถือเป็นการเบียดเบียนสัตว์^{๓๔}

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๒ อะทินนาทานา เวระมะณี เจตนา ดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้โดยอาการแห่งขโมย การถือเอาในความหมายของสิกขาบทนี้คือการถือเอาโดยอาการเอียงใจ การถือเอาสิ่งของนั้นจะเป็นสวัสดุกทรัพย์ ได้แก่ทรัพย์ที่มีชีวิต เช่น สัตว์เลี้ยง มีช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น และสิ่งของที่เป็นอวิญญูทรัพย์ ได้แก่ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต เช่น โຕ้ะ ตู๋ เป็นต้น การที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ ก็เพื่อต้องการให้ทุกคนทำมาหากินอย่างสุจริต ประกอบสัมมาชีพ และเพื่อเป็นการเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในการเลี้ยงชีพ ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มีรักษาอุโบสถศีลในสิกขาบทข้อที่ ๒ ในขณะที่จำศีลก็จะพบว่ามีการขี้มของกันแล้วไม่คืนบ้าง เพราะคิดว่าของที่ยืมไปนั้นมีค่าเล็กน้อยหรือหลงลืมบ้าง หรือขี้มไปแล้วเดี๋ยวก็ลืมว่าเราขี้มมา เพราะในผู้ที่มีจำศีลนั้นส่วนมาก จะเป็นผู้สูงอายุเป็นส่วนใหญ่^{๓๕} เพราะฉะนั้นในขณะที่จำศีลสาเหตุหลักๆ ที่ทำให้มีการล่วงละเมิดสิกขาบทนี้ คือการลืมคืนของที่ขี้มไป

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๓ อะพรหฺมะจะรียา เวระมะณี เจตนา ดเว้นจากการประพฤติดันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ คือ ไม่เสพเมถุนล่วงมรรคใดมรรคหนึ่ง (โดยแม้กระทั่งภรรยาของตนและของคนอื่น) ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มีรักษาอุโบสถศีลได้แสดงความคิดเห็นใน

^{๓๓} สัมภาษณ์ แม่หล่า สอนักคิด, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๔} สัมภาษณ์ แม่น้อย ดาวเรือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๕} สัมภาษณ์ แม่เขียน จันทะโฮม, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ลักษณะข้อที่ ๓ จะล่วงละเมิดก็ด้วยการปลั่งเปลออันเกิดจากอุบัติเหตุ เช่น การเดินชนกัน เพราะผู้ที่มาจำศีลมีจำนวนมาก ที่อยู่อาศัยไม่พอกันไม่สามารถแยกหญิงชายได้ การนั่งการนอนก็ให้ห่างกันพอสมควรโอกาสที่จะล่วงละเมิดลักษณะข้อที่น้อยลง^{๓๖}

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวระมะณี คือ เจตนางดเว้นจากการพูดหรือแสดงอาการแห่งความเท็จ ในการทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ เพื่อหวังห้ามความตัดประโยชน์ทางวาจา ที่จะนำมาซึ่งความบาดหมางแตกร้างในเรื่องที่พูดไม่จริง เพราะมนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะระดับไหนก็ตามย่อมต้องการความจริงทั้งสิ้น ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มารักษาศีลได้แสดงความคิดเห็นในสิกขาบทข้อที่ ๔ ว่าส่วนมากจะเป็นการล้อเล่นกันเพื่อความสนุกสนาน บางครั้งก็ต้องการที่จะหลีกเลี่ยงอยู่เช่นกัน ก็มีบางช่วงที่มีพูดกันแรงๆ บ้าง คำกันบ้าง บางคนก็คิดว่าการโกหกกันเป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งต้องโกหกเพื่อไม่ให้คนฟังสบายใจ หรือไม่ให้มารบกวนในขณะที่รักษาศีล เช่น ลูกหลานร้องให้ตามไปด้วย เป็นต้น^{๓๗}

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๕ สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท สิกขาบทนี้บัญญัติขึ้น เพื่อให้คนมีสติรอบคอบไม่ประมาทปลั่งเปลอทำสิ่งผิด อันจะนำมาซึ่งการตัดทอนคุณงามความดีที่มีอยู่หรือที่จะมีขึ้น เมื่อเพ่งถึงการสำรวมในการดื่มน้ำเมาแล้ว ก็เพื่อประโยชน์แห่งความผาสุกของร่างกาย และเพื่อคุณงามความดีที่ได้กระทำอย่างมีสติรอบคอบ ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มารักษาศีลได้แสดงความคิดเห็นในสิกขาบทข้อที่ ๕ ว่า ข้อนี้ส่วนมากผู้ที่เข้ามาจำศีลจะไม่ทำผิดเพราะมาอยู่แค่วันเดียว และผู้ที่มาไม่ได้มีผู้ที่ติดสุรา ก็ยังมีผู้ที่ล่วงละเมิดข้อนี้บ้าง โดยเฉพาะอุบาสก เพราะบางท่านยังสูบบุหรี่อยู่ ทำให้ศีลข้อนี้ถูกล่วงละเมิดได้ ก็เพราะสาเหตุหลักๆ ที่สำคัญคือการสูบบุหรี่ บางครั้งพระก็ตักเตือนบ้าง พอลดลงไปบ้างเป็นบางครั้ง บางครั้งไม่สูบในที่สาธารณะ ก็แอบไปสูบในห้องน้ำบ้าง เป็นต้น^{๓๘}

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๖ วิกาละโภชะนา เวระมะณี เจตนางดเว้นจากการดื่มน้ำกินอาหารในเวลาหลังเที่ยงไปแล้วจนถึงเช้าวันรุ่งขึ้น เป็นการลดระคะกำหนด ลดความง่วงเหงาหาวนอนอันเนื่องจากการเมาอาหาร เพราะกินมากเกินไป การเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ได้แก่ ของขบเคี้ยวอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้ล่วงทวารปากเข้าไปในเวลาหลังเที่ยงวันจนถึงรุ่งอรุณของวันใหม่ ลักษณะของเวลาแบ่งออกได้เป็นสองกาล คือเวลาก่อนภัตตาหาร และเวลาภายหลังภัตตาหาร คือ เวลาตั้งแต่เที่ยงวันไปแล้วจนถึงก่อนอรุณขึ้น

^{๓๖} สัมภาษณ์ แม่ยอด วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ แม่ทองดา สุวงศ์สา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พ่อคำพันธ์ ฮวดศรี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

สำหรับศีลข้อ ๖ แนวทางปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนาเถรวาท ที่นับถือกันอยู่ในประเทศไทยนั้น ท่านให้นับเวลาวิกาลตั้งแต่เที่ยงวันแล้ว ไปจนถึงเวลา ๖ โมงเช้า ผู้ที่ถือศีลอุโบสถหรือศีล ๘ ถ้าเลยเวลาเที่ยงวันไปแล้ว จะต้องงดบริโภคอาหาร จะรับประทานได้แต่เพียงน้ำปานะหรือน้ำอัฐบาล คือน้ำ ๘ อย่าง ได้แก่ น้ำที่ทำจากผลมะม่วง ๑ ผลหว่า ๑ ผลกล้วยมีเมล็ด ๑ ผลกล้วยที่ไม่มีเมล็ด ๑ ผลมะพร้าว ๑ ผลจันทน์ หรือผลองุ่น ๑ เหง้าบัว ๑ ผลมะปราง หรือลิ้นจี่ ๑

ต่อมาทรงมีพุทธานุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดื่มเมล็ดข้าวเปลือก น้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง น้ำดอกไม้ทุกชนิด และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด สรุปได้ว่าเป็นน้ำผลไม้ที่ไม่มีกาก และมีขนาดไม่ใหญ่กว่าผลมะตูม หรือขนาดเท่ากำปั้น และต้องไม่ทำให้สุกด้วยไฟ

ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มารักษาศีลได้ให้ความคิดเห็นในสิกขาบทข้อที่ ๖ ว่าส่วนมากจะล่วงละเมิด เพราะไม่สามารถทำได้ บ้างก็เอาผลไม้มากินบ้าง เอานมที่ทำจากสัตว์บ้าง ซึ่งตรงนี้ยังมีข้อสงสัยกันอยู่ ภิขุบางรูปบอกว่ากินได้ บางรูปบอกว่ากินไม่ได้ ฉะนั้นจะล่วงละเมิดสิกขาบทเพราะความไม่รู้เป็นส่วนใหญ่^{๓๕}

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๗ นั้นจะคิดว่าที่ตะวีสู่กะทัตสะนา มาลาคันธะ วิเลปะนะ ธารณะมณฑะนะ วิภูสะนัญฐานา เวระมะณี เจตนางดเว้นจากการดูละครฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรี ทัดทรงดอกไม้ดูใบไม้ของหอม เครื่องข้อมเครื่องทาเครื่องประดับตกแต่งต่างๆ อันปลุกเร้าระคะกำหนดให้กำเริบ เว้นจากการประดับตกแต่งร่างกายด้วยของหอมนั้น สบู่ แชมพู สระผม ใช้เพื่อทำความสะอาดร่างกายก็ใช้ได้ เพราะไม่ได้ตั้งใจจะให้งาม เพียงแต่ทำความสะอาดร่างกาย ส่วนแป้งนั้นใช้ไม่ได้ รวมทั้งเครื่องสำอางอื่นๆ ด้วย^{๓๖} ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มารักษาศีลได้แสดงความคิดเห็นในสิกขาบทข้อที่ ๗ ว่า การดูในที่นี้ คือ ไม่เพียงแต่การดูเท่านั้น การฟังด้วย การดูหรือการฟังอะไรก็ตามที่เป็นข้าศึกทำลายกุศล ด้วยมีเจตนาดูหรือฟังสิ่งนั้น อันเป็นปัจจัยให้เกิดกิเลส เพราะฉะนั้น เมื่อรักษาศีล ๘ แล้ว การดูหรือการฟังที่เหมาะสม ซึ่งในมังคลดทีปนี ได้อธิบายว่า ควรเป็นการดู หรือการฟังพระธรรม ที่เป็นไปเพื่อความเจริญขึ้นของกุศล และปัญญาเป็นสำคัญ ฉะนั้น การดูข่าวการเมือง การดูสารคดีชีวิตสัตว์ เป็นต้น ข้อมไม่สมควรในการรักษาศีล ๘ ข้อมทำให้ผิดศีลข้อที่ ๗ ได้ เพราะเป็นการดูการฟังที่เป็นข้าศึกทำลายฝ่ายกุศลธรรม ทำให้เกิดกิเลสได้ง่าย ดังนั้น การรักษาศีล ๘ ก็ต้องให้เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลสมากขึ้น การดู การฟังก็ควรเป็นไปเพื่อความเป็นประโยชน์ที่จะขัดเกลากิเลส มีการฟังพระธรรม เป็นต้น^{๓๗}

^{๓๕} สัมภาษณ์ พ่อจรัญ คูเมือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๓๖} สัมภาษณ์ แม่เหลือ พนมเขต, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๓๗} สัมภาษณ์ แม่มะลิ เพิ่มพูล, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

พฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีลข้อที่ ๘ อุจจาสะยะนะมะหาสะยะนะ เวระมะณี เจตนา งดเว้นจากการนั่งนอนบนเครื่องปลูกด อันสูงใหญ่ ภายในขัดด้วยนุ่นหรือสำลี และวิจิตรงดงามต่างๆ เป็นการลดการสัมผัสอันอ่อนนุ่มน่าหลงใหล ลดความติดอกติดใจในสิ่งสวยงาม มีกิริยาอันสำรวม ระวังอยู่เสมอ ชาวบ้านโนนเมืองผู้ที่มารักษาอุโบสถศีลได้แสดงความคิดเห็นในศีลข้อ ๘ นี้ว่า ที่นอนควรเลี้ยงที่นอนบรรจุภายในด้วยนุ่นและสำลี แต่ในปัจจุบันมีวัสดุมากมายทั้งเส้นใย วิทยาศาสตร์ต่างๆ รวมทั้งที่นอนทำจากยางพาราด้วย ก็จะไม่ผิดหรือ สำหรับเรื่องความหนานั้น คือ สูงไม่เกินประมาณนั้น ท่านกำหนดไว้ว่าไม่เกิน ๖ นิ้วฟูต นอนหนุนหมอนได้ เก้าอี้มีเบาะได้ โซฟา ก้อนูโลม ไม่ต้องเสียเงินเปลี่ยนใหม่ ถ้าไม่ลำบากเกินไป ถู้นั่งกับพื้นนอนบนเสื่อก็ได้ เพื่อให้เรามี ศีลบริสุทธิ์ จะได้ไม่ลำบากจนเกินไป^{๔๒}

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รักษาศีลอุโบสถ สอดคล้องกับ สำลี รัตสุทธิ กล่าวว่า ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างอุโบสถศีลกับศีล ๘ มีอยู่ ๕ ประการ คือ^{๔๓}

๑) อุโบสถศีล กับศีล ๘ มีข้อห้าม ข้อควรดเว้น ๘ ข้อ เหมือนกัน

๒) คำอาราธนา (ขอศีล) แตกต่างกัน ดังนี้

๒.๑) คำอาราธนาอุโบสถศีล ว่า “มะยัง ภันเต ติสระระณนะ สะหะ อัญญังคะสะมัน- นาคะตัง อุโปสะถัง ยาจามะ... ทุดิขัมปี... ตะดิขัมปี...”

๒.๒) คำอาราธนาศีล ๘ ว่า “มะยัง ภันเต ติสระระณนะ สะหะ อัญญะ สีลานิ ยาจามะ ... ทุดิขัมปี...ตะดิขัมปี...”

๓) อุโบสถศีล มีวันพระเป็นแดนเกิด สมาทานรักษาได้เฉพาะวันพระวันอุโบสถเท่านั้น (ตามประเพณี) ส่วนศีล ๘ สมาทานรักษาได้ทุกวัน

๔) อุโบสถศีลมีอายุ ๒๔ ชั่วโมง (วันหนึ่งคืนหนึ่ง) ส่วนศีล ๘ ไม่กำหนดเวลาในการ รักษา

๕) อุโบสถศีลเป็นศีลสำหรับชาวบ้านผู้อยู่ครองเรือน หรือเป็นศีลของชาวบ้านผู้ยัง บริโภคกาม (กามโภคี) ส่วนศีล ๘ เป็นศีลของชาวบ้านผู้ไม่ครองเรือน เช่น แม่ชี เป็นต้น

สรุปว่าพฤติกรรมการรักษาอุโบสถศีล ของชาวบ้านโนนเมืองเป็นสิ่งที่ทุกคนผู้ที่เข้ามา อยู่จำศีลพึงรักษากาย วาจา กระทำตามที่ได้ตั้งสัตย์ปฏิญาณไว้จนสิ้น กำหนดเวลา พยายามรักษากาย วาจา มั่นอยู่ในศีล อย่าให้ศีลข้อใดข้อหนึ่งขาด หรือทะเลาะด่างพร้อยมัวหมอง ถ้าวรกายบ่อยๆ อย่าง

^{๔๒} สัมภาษณ์ แม่บุญสงค์ ลีดอกไม้, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๔๓} สำลี รัตสุทธิ, ศีล สูดยอดวินัยของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๓), หน้า ๖๕.

ต่อเนื่องยาวนาน ศิลปะจะอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ สมาธิจะอบรมปัญญาให้แก่กล้า สามารถที่จะรู้ธรรมเห็นธรรม ตลอดถึงบรรลุมรรคผลนิพพานได้โดยไม่เหลือวิสัย

๓.๖ ขั้นตอนและวิธีการของการรักษาอุโบสถศีล

ชาวบ้านโนนเมือง มีทัศนคติเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลว่า ได้ใช้หลักการปฏิบัติตามที่พระภิกษุผู้ให้สมาทานอุโบสถศีลอบรมสั่งสอน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้รักษาอุโบสถศีลถึงวิธีการรักษาอุโบสถศีลในปัจจุบันพบว่า อุบาสกอุบาสิกา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จะปฏิบัติตามวิธีการที่บรรพบุรุษปฏิบัติต่อ ๆ กันมา หรือปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาวหรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ ประกาศวันอุโบสถสมาทานอุโบสถศีล รับศีล ๘ มารักษาอย่างเคร่งครัด^{๔๔}

เมื่อถึงเวลาที่ทางวัดกำหนดก็จะร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน ซึ่งข้อวัตรปฏิบัติบางอย่าง สอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลก่อนสมัยพุทธกาล เช่น การรักษาศีลข้อที่ ๖ วิกาละโภชะนา เวระมะณี เว้นจากการรับประทานอาหารในยามวิกาล ข้อวัตรบางประการ สอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลในสมัยพุทธกาล เช่น การรับไตรสรณคมน์และการสมาทานอุโบสถศีล และข้อวัตรปฏิบัติเกือบทั้งหมดสอดคล้องกับการรักษาอุโบสถศีลในปัจจุบัน

ทางด้านวิธีการรักษาและปฏิบัติอุโบสถศีล จากการสอบถามจะเริ่มเตรียมตัวตั้งแต่ตอนเช้าตรู่ของวันพระ มีการชำระร่างกายให้สะอาดใส่ชุดขาว นำอาหารเข้ามาถวายแด่พระสงฆ์ จากนั้นก็สมาทานอุโบสถศีล และเข้าฟังธรรมเทศนา ตลอดจนปฏิบัติกรรมฐาน กระทั่งถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. จึงจับประทานอาหารกลางวัน โดยมีการทำภัตตาหารถวายแก่พระภิกษุแล้ว ตนเองจึงรับมาทานต่อจากพระภิกษุ เมื่อเสร็จแล้วช่วงบ่ายจะเป็นการพักผ่อน อ่านหนังสือธรรมะบ้าง จนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. ก็อาบน้ำชำระร่างกาย แล้วเข้าร่วมทำวัตรสวดมนต์กับพระสงฆ์ในเวลา ๑๘.๐๐ น. และฟังธรรมะจากพระสงฆ์ จึงแยกย้ายไปพักผ่อนหรือจะปฏิบัติธรรมต่อ ก็สุดแต่ความต้องการของแต่ละบุคคล ถึงเวลาเช้าก็รับศีล ๕ และแยกย้ายกลับบ้าน^{๔๕} ข้อวัตรปฏิบัติสำหรับผู้รักษาอุโบสถศีลในสังคมไทยปัจจุบัน มีดังนี้^{๔๖}

^{๔๔} สัมภาษณ์ แม่สังเวช หงส์สอ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ แม่สงวน บุคระธรรม, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๔๖} สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕.

๑. การแต่งกาย สำหรับผู้มารักษาอุโบสถศีล ผู้หญิงแต่งชุดนักรบข ผ้าซิ่นหรือผ้าถุงสำเร็จสีขาว (ควรจะใส่ชั้นในด้วย) เสื้อขาวแขนยาวเลขข้อคอกลม ห่มสไบขาว ผู้ชายแต่งชุดนักรบขกางเกงขาว เสื้อขาว

๒. กิริยามารยาท อาทิ การกราบการไหว้พระให้กราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ การนั่งฟังธรรมให้นั่งพับเพียบอยู่ในอาการสงบ ไม่พูดหรือส่งเสียงดัง สำหรับผู้มีปัญหาปวดเข่านั่งพับเพียบนานไม่ได้ อนุญาตให้ไปนั่งเก้าอี้ด้านหลัง การเดิน ควรเดินอย่างสำรวม ไม่กระโดด ไม่วิ่งไม่ผลีผลาม เมื่อจะเดินผ่านคนนั่ง ควรก้มตัว ถ้าเป็นอุบาสิกา ควรวางมือแนบจับผ้าซิ่นด้วย ไม่เดินสวนหรือแซงพระ เมื่อเดินผ่าน ควรประนมมือไหว้ เมื่อพุดกับพระให้ประนมมือ การดื่มน้ำการรับประทานอาหาร ควรนั่งให้เรียบร้อยก่อน (อย่ายื่นค้อมน้ำ)

๓. การปฏิบัติตนระหว่างถือศีลปฏิบัติธรรม การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม โดยร่วมสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม และฟังธรรม ตามเวลาและสถานที่ที่กำหนด การรับประทานอาหารตามเวลา การรักษาความสะอาด ให้ผู้ถือศีลช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดที่พัก ห้องน้ำ ศาลาปฏิบัติธรรม ลานธรรม ที่ล้างภาชนะ ที่ล้างหน้า และบริเวณวัด โดยช่วยกันทำความสะอาด เก็บกวาด ให้เรียบร้อย และทิ้งขยะ ณ สถานที่ที่จัดไว้ การช่วยเหลือกิจการงานของวัด ขามว่างจากการปฏิบัติธรรม และภารกิจส่วนตัว หากมิได้ปฏิบัติธรรมหรืองานอื่น ให้ผู้ถือศีลช่วยเหลือกิจการงานของวัดตามความถนัดและความสามารถของตน ไม่ควรจับกลุ่มคุยกัน

๔. มารยาทที่ควรทำ พุดแต่ความจริง ไพเราะอ่อนโยนอยู่เสมอ มีความประพฤติสุภาพเรียบร้อยอยู่เสมอ ไม่แข็งกระด้าง เคารพเชื่อฟังผู้ปกครองผู้ใหญ่ และผู้ที่ประพฤติมาก่อนตน ประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ และผู้ประพฤติมาก่อน มีความเมตตาต่อผู้น้อย และผู้มาภายหลัง ช่วยเหลือในกิจการงานทุกอย่าง โดยถือว่าเป็นที่ตั้งแห่งบุญในเมื่อเกิดความป่วยไข้ ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่กันด้วยความโอบอ้อมอารี

๕. มารยาทที่ไม่ควรทำ ไม่ทำตนถือดี แขงดี แข็งกระด้างกับผู้ใหญ่ และกับเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ไม่ผูกใจเจ็บ ผู้ที่ว่ากล่าวตักเตือนด้วยความปรารถนาดี ไม่ยื่นเดิน นั่ง หน้าผู้ใหญ่ และผู้ประพฤติพรหมจรรย์มาก่อนตน ไม่ยื่น เดิน นั่ง นอน โดยอาการไม่สำรวมไม่กระทำตนเป็นผู้เอิกเกริกเฮฮาจุจรรวาท ไม่รวมกลุ่มสนทนากันด้วยเรื่องทางโลก และเรื่องไร้สาระ (เมื่อเสร็จกิจส่วนรวมแล้ว ควรทำกิจส่วนตัว มีการอ่านหนังสือ ท่องบทสวดมนต์ เดินจงกรมนั่งเจริญภาวนา เป็นต้น ต่างคนต่างอยู่ไม่คลุกคลีกัน) ไม่พูดเสียงดังจนเป็นที่รำคาญของผู้อื่นไม่วิ่งกระโดด และกระทำกิริยาตึงตังโครมครามให้ผู้ที่อยู่ใกล้เคียงตกใจ และรำคาญ ไม่หัวเราะเสียงดังให้ผิดจากความเป็นนักรบข ไม่เป็นผู้ทอดสะพานให้แก่เพศตรงข้าม โดยอาการใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้า

ประพาศิพิตมารยาทข้อใด ควรแสดงความเปิดเผยความเศร้าหมองกับผู้ทันเคารพ เพื่อให้ท่านชำระมารยาทโดยการตักเตือน แนะนำสั่งสอน แล้วเชื่อฟังคำตักเตือนของท่าน ปฏิบัติตามโดยเคารพ

๖. การปฏิบัติตนกับพระภิกษุ – สามเณร ไม่พูดล้อเล่นกับพระภิกษุ – สามเณร โดยการขาดการวะ ไม่ตีตนเสมอประคองเพื่อนเล่น ถ้าจำเป็นต้องพูดกับท่าน ก็ต้องพูดด้วยอาการสำรวม ป้องกันมลทิน โดยไม่นำตนเข้าใกล้ชิด เมื่อท่านแสดงธรรม ต้องสำรวมกายและจิต ตั้งใจฟังโดยเคารพ

ผู้ที่มีความศรัทธาต้องการจะรักษาอุโบสถศีล การรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้าน จะมีลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ ผู้ที่จะมาขออุโบสถศีล ต้องนุ่งขาวห่มขาวนำพานดอกไม้ รูปเทียน เข้าไปหาพระประณมมือกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง แล้วถวายพานดอกไม้ รูปเทียน จึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและขออุโบสถศีล ดังนี้

อะหัง (มะยัง ว่าหลายคนพร้อมกัน) กันเต ติสระระณะ สะหะ อัญญังคะสะมันนาคะตัง อุโปสะตัง ยาจามิ (ถ้าว่าหลายคน ยาจามะ) คำแปล ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออาราธนาอุโบสถศีล อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ต่อจากนั้นพระจะกล่าวนำตามลำดับ

เมื่อพระท่านกล่าวว่า ติสระระณะ คะมะนัง นิฏฐิตัง แปลว่า จบไตรสรณคมน์(เพียงนี้) แล้ว ฟังตอบว่า อามะ กันเต แปลว่า ขอรับ/เจ้าข้า เมื่อรับไตรสรณคมน์จบแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นผู้ใกล้พระรัตนตรัย นับว่าเป็นพุทธศาสนิกชนโดยถูกต้องแล้ว แต่ยังเป็นอุบาสิกอุบาสิกาที่ยังไม่มีศีล จึงควรสมาทานศีลต่อไป ซึ่งต่อจากนั้น พระท่านจะกล่าวให้ศีลอุโบสถเป็นภาษาบาลีไปที่ละข้อ และผู้ขออุโบสถศีลฟังกล่าวตามท่านไปที่ละข้อ

เมื่อพระให้ศีลจบ ท่านจะบอกเดือนตรงนี้อีกว่า อิมานิ อัญญะ สิกขาปะทานิ แปลว่า ทั้งหมดนี้คือหัวข้อที่จะต้องศึกษาและปฏิบัติ ๘ ประการ (บางครั้งพระสงฆ์กล่าวนำว่า “อิมานิ อัญญะ สิกขาปะทานิ สะมาทियามิ” แล้วเราฟังว่าตาม ๓ ครั้ง) ผู้ขอเพียงแต่ฟังและกำหนดไว้ในใจไม่ต้องว่าตาม แล้วพระจะกล่าวบอกอานิสงส์ต่อไปอีกเป็นภาษาบาลีว่า สีเลนะ สุคะตัง ยันติ (ศีลเป็นปัจจัยให้มีความสุข) สีเลนะ โภคะสัมปะทา (ศีลเป็นปัจจัยให้มีโภคสมบัติ) สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ (ศีลเป็นปัจจัยให้เข้าถึงพระนิพพาน) ตัสมา สีลัง วิโสระเย (เพราะฉะนั้น ฟังทำจิตให้สะอาดหมดจดด้วยศีลตลอดกาลทุกเมื่อเกิด)^{๔๗} ฟังกล่าวรับว่า "สาธุ กันเต"(สำหรับอุโบสถศีล กล่าวต่อตามข้างล่าง)

เมื่อรับสิกขาบทครบทั้ง ๘ ข้อแล้ว ฟังกล่าวคำสมาทานอีกครั้งนี้ “อิมัง อัญญังคะสะมันนาคะตัง พุทธะปัญญุตตัง อุโปสะตัง อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง สัมมะเทวะ อะภิกขิตุง

^{๔๗} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์อุโบสถศีล, (กรุงเทพมหานคร : ศิวพรการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๘๒.

สมาธิยามิ” แปลว่า ข้าพเจ้าขอสมาทานอุโบสถศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ประกอบไปด้วย องค์ ๘ ประการนี้ เพื่อจะรักษาไว้ไม่ให้ขาด ไม่ให้ทำลาย ตลอดเวลาวันหนึ่งคืนหนึ่ง ณ เวลาวันนี้

จากนั้นพระสงฆ์กล่าวสรุปอุโบสถศีลดังนี้ “อิมานิ อัฐฐะ สิกขาปะทานิ, อัจฉะกัง รัตติง เอวัง อุโปสะถะสีละวะเสนะ, สาธุกัง กัตถวา อัปปะมาเทนะ รักขิตัพพานิ” แปลว่า ขอท่านทั้งหลาย จงรักษาสิกขาบททั้งแปดข้อนี้โดยเป็นอุโบสถศีลไว้ให้ดี อย่าประมาท(ต่ออำนาจศีลอุโบสถ) ตลอด รัตริหนึ่ง ผู้รับศีลพึงตอบรับว่า “สาธุ กันเต”

ปัจจุบัน พบว่า^{๔๔} วิธีการรักษาอุโบสถศีลก่อนข้างมีระเบียบวิธีปฏิบัติคล้ายคลึงกัน และ ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน กล่าวคือ เมื่อถึงวันอุโบสถ ๘ คำ, ๑๔ คำ, หรือ ๑๕ คำ ผู้รักษา อุโบสถพึงนำภัตตาหารคาวหวานไปทำบุญที่วัด ซึ่งอยู่ใกล้บ้านหรือวัดที่ตนศรัทธาเลื่อมใส หลังจากที่ทำร่วมกับพระสงฆ์ทำวัตรเช้าเสร็จแล้ว พึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นผู้เป็นหัวหน้า จะประกาศคำอุโบสถ อาราธนาอุโบสถศีล รับศีล และพระสงฆ์จะบอกอานิสงส์ของศีล เมื่อจบพิธี สมาทานอุโบสถศีล ผู้รักษาอุโบสถศีลพึงตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา หรือมนสิการกรรมฐานต่อไป เมื่อรักษาครบเวลาวันหนึ่งกับคืนหนึ่งแล้วการสมาทานก็สิ้นสุดลง^{๔๕}

เมื่อเข้ามารักษากุโบสถศีลก็มีการทำวัตรสวดมนต์ซึ่งเป็นกิจเบื้องต้น การไหว้พระสวด มนต์ถือเป็นกิจเบื้องต้นของการสมาทานรักษากุโบสถศีล ครั้นไหว้พระสวดมนต์เสร็จแล้วจึงเริ่ม สมาทานรักษากุโบสถศีลเป็นลำดับไป การเตรียมตัวเพื่อจำศีลอุโบสถ ผู้จะจำศีลพึงปลดเปลื้อง ปลิวโพธิ คือ ความกังวลห่วงใยต่าง ๆ ออกเสีย เช่น กังวลเรื่องอาหาร เรื่องภาระทางบ้าน เรื่องการงาน เป็นต้น ในวันรักษากุโบสถศีลนั้น ท่านไม่ให้คิดถึงเรื่องงาน นอกจากศึกษาพระธรรม สนทนา ธรรม ฟังธรรม บริกรรมอาการ ๓๒ เหล่านี้ เพื่อให้จิตใจสงบเป็นการบริหารจัดการของตน ให้หยุดพัก การงานต่าง ๆ ไว้ชั่วคราวก่อน เพื่อมาชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดผ่องแผ้ว ผู้สมาทานอุโบสถศีล นั้นชื่อว่า ได้กระทำความดีไม่มีโทษ และชื่อว่าเป็นมงคล เพราะเป็นเหตุให้ได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์ สมบัติ เป็นอุปนิสัยบารมีแห่งพระนิพพาน เป็นทางของบัณฑิตทั้งหลายที่ดำเนินมาแล้ว เป็นที่มา ของยศใหญ่ บัณฑิตในปางก่อนได้ยศใหญ่ เพราะเหตุเพียงรักษากุโบสถศีลครั้งเดียวมาแล้ว^{๔๖}

ในการตั้งใจรักษาศีลนั้น อย่างนี้กว่าต้องไปสมาทานกับพระที่วัดเท่านั้น จึงจะเป็นศีล ความจริงแล้ว จะสมาทานที่ไหนก็ได้ คือ จะสมาทานที่วัดในป่าหรือในบ้าน หากมีเจตนาคิดงดเว้น ก็เป็นศีลแล้ว หรือจะคิดงดเว้นเองโดยมิต้องสมาทานก็เป็นศีล โดยเฉพาะอุโบสถศีลนั้น ควรตั้ง เจตนาในการรักษาไว้แต่รุ่งเช้า หากมีโอกาสไปวัดจะสมาทานกับพระอีกครั้งหนึ่งก็สมควร ทั้งนี้

^{๔๔} สัมภาษณ์ แม่สังเวช หงส์สอ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๙ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๔๕} สัมภาษณ์ แม่สงวน บุคระธรรม, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๔๖} สฤษฏ์ สิทธิเดช, ความมหัศจรรย์แห่งอุโบสถศีล สารธรรมจากพระไตรปิฎก, หน้า ๖๖ – ๗๓.

เพราะตามวัดต่าง ๆ นั้น กว่าจะถึงเวลาที่พระท่านลงอุโบสถและให้ศีล ก็มักเป็นเวลาหลังจากที่ท่านฉันอาหารเช้าแล้ว (โดยมากประมาณ ๐๕.๐๐ น.) ซึ่งเลยเวลาที่อรุณขึ้นมาหลายชั่วโมง ด้วยเหตุนี้จึงควรสมาทานด้วยตนเองเสียก่อนแต่รุ่งเช้า^{๕๐}

สรุปได้ว่า ในปัจจุบันอุบาสกอุบาสิกาส่วนมาก เมื่อสมาทานศีลแล้วจะใส่ใจตั้งใจปฏิบัติรักษาศีลตามระเบียบข้อบังคับของวัด หรือสำนักที่ไปปฏิบัติในการฝึกฝนอบรมพัฒนาตน ให้มีความปกติทางกาย ทางวาจา และชวนช่วยในการบำเพ็ญกุศลทำบุญให้ทาน สวดมนต์ ฟังธรรม เจริญภาวนา นั่งสมาธิ เดินจงกรม บางครั้งถึงจะกลับไปข้างก็พยายามตั้งสติใหม่ ซึ่งบางท่านบอกว่าดีกว่าอยู่ที่บ้าน เพราะถ้าหลับแล้วหลับนานเลย เป็นการพยายามพัฒนาตนได้ครบ ทั้งทางด้านทาน ศีล สมาธิ ปัญญา แต่มีบางคนส่วนน้อย เมื่อสมาทานศีลแล้ว ไม่ใส่ใจปฏิบัติอย่างจริงจังเดินไปเดินมา ไม่ได้ใส่ใจที่จะฝึกฝนอบรมตน ไม่ชวนช่วยในการบำเพ็ญกุศลละเลยการฟังธรรม การสวดมนต์ และการเจริญภาวนา จับคู่สนทนากัน แต่เรื่องการทำงาน การนินทาเป็นต้น ผู้รักษากุโบสถแบบนี้ก็ได้เฉพาะการไม่ทำบาปทางกาย วาจา เปรียบสมัยพุทธกาลก็เป็นการรักษาแบบโคปาลกุโบสถ คือทนคอยรักษาเพียงให้พ้นไปวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ได้รับการพัฒนาทางจิตใจ ไม่มีโอกาสได้ลิ้มรส ปิติสุขที่แท้จริง ต่างจากพระโพธิสัตว์ เมื่อสมาทานรักษาศีลแล้วก็รักษาด้วยความมั่นคงไม่ให้สลดขาด แม้อวัยวะหรือชีวิตก็ยอมเสียสละได้เพื่อรักษาศีล

๓.๗ ประโยชน์จากการรักษากุโบสถศีล

การรักษากุโบสถศีลก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย มีทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองและประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมส่วนรวม นอกจากนี้ยังส่งผลดีในการประหยัดค่าใช้จ่าย ตัดความกังวลในเรื่องการรับประทานอาหาร การตรงต่อเวลามีระเบียบวินัยในชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ไหว้พระทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น และการปฏิบัติกรรมฐาน เป็นต้น

๓.๗.๑ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับตนเองนั้น จะเป็นเรื่องการใช้จ่ายก็ประหยัด ด้านสุขภาพอนามัยล้วนแต่เป็นผลจากการรักษากุโบสถศีลทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์พอสรุปประโยชน์ตนเองได้ดังนี้

๑. ช่วยลดค่าใช้จ่าย การลดอาหารลงไป ๑ มื้อ ก็เท่ากับว่า รายจ่ายค่าอาหารของเราลดลงไป ๑ มื้อด้วย ในมือเข้ากับมือเพียง คนเรากินได้พอจำกัดในแต่ละมื้อ และลดค่าใช้จ่ายไปกับ

^{๕๐} พระมหาทองม้วน สุทธิจิตโต, ศีลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ, หน้า ๓๘

สิ่งบันเทิง เครื่องประดับต่าง ๆ บางครั้งก็ต้องเสียเงินไปโดยเปล่าประโยชน์อีกด้วย การลดค่าใช้จ่าย ก็เท่ากับลดภาระการทำงานของตัวเองลงด้วย^{๕๒}

๒. การลดปริมาณอาหาร ก็เป็นผลดีต่อสุขภาพ เพราะอาหารขยะที่เรากินเข้าไปมีแต่ไขมันทำให้ร่างกายสะสมสารพิษ ก่อให้เกิดโรคร้ายมีโรคความดัน และเบาหวานเป็นต้น การกินเยอะเกินไปย่อมไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ การเผาผลาญอาหารในร่างกายของคนที่สูงอายุก็ไม่ดี ระบบขับถ่ายก็ไม่เป็นปกติ ถ้ารับประทานอาหารที่ย่อยยากๆ ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ ทำให้ร่างกายทรอมแก่เร็วขึ้น การลดปริมาณอาหารลงหนึ่งมื้อ จึงเป็นผลดีต่อสุขภาพร่างกาย^{๕๓}

๓. การได้พักผ่อนสมอง การมารักษาอุโบสถศีลเป็นการพักผ่อนสมองที่ดีอย่างหนึ่ง เพราะมาอยู่วัดไม่ต้องคิดอะไรมาก ไม่วุ่นวายเหมือนอยู่ที่บ้าน นั่งอ่านหนังสือและทำสมาธิจิตภาวนาคูลมหายใจเข้าออก ทำให้สมองปลอดโปร่ง^{๕๔}

๔. การได้ฝึกสติ เป็นการฝึกฝนอบรมตนให้มีสติอยู่เสมอ ทำให้รู้ทันความคิดของตัวเอง การมารักษาศีลอยู่ที่วัดได้ฝึกสติหลายอย่าง เช่น การไหว้พระสวดมนต์ก็เป็นการฝึกสติ ถ้าไม่มีสติคอยกำกับสวดมนต์ไปก็สวดผิดๆ ถูกๆ หลงลืมไปว่าได้สวดถึงบทไหนแล้ว^{๕๕}

๕. ได้ทำสิ่งที่ประโชชน์แก่ตนเอง คือได้สร้างสมบารมีไว้ การรักษาศีลอุโบสถถึงแม้จะมีเวลาเพียงเล็กน้อย และการปฏิบัติจิตก็ทำได้ไม่เต็มที่ ก็ยังดีที่มีโอกาสได้มาเข้าวัดรักษาศีล เพราะบางคนก็อ้างว่ายังไม่แก่ บางคนก็อ้างว่าแก่แล้ว มาไม่ได้ลูกก็ยากเดินก็ลำบากเลย ไม่มีโอกาสเหมือนกับพวกตน^{๕๖}

๖. ได้ความภาคภูมิใจ ที่มีโอกาสได้ทำบุญในพระพุทธศาสนา และได้เป็นศาสนิกชนในพระพุทธศาสนา ได้รักษาศีลฟังธรรมในวันพระ ได้รับรู้สิ่งที่ยังไม่รู้เรื่องใดที่รู้แล้ว แต่ไม่เข้าใจก็เข้าใจยิ่งขึ้น^{๕๗}

เมื่อรักษาอุโบสถศีลทำให้จิตใจไม่ฟุ้งซ่านมีสติที่ดีขึ้น นำไปใช้ในชีวิตประจำวันในช่วงเวลาทำงาน ทำให้ได้งานที่มีคุณภาพดีไม่มีปัญหาในการทำงาน ทำให้เกิดประโยชน์ในหลายๆ ด้าน^{๕๘}

^{๕๒} สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๔} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๕} สัมภาษณ์ แม่จี ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๗} สัมภาษณ์ แม่หนา เฉนียง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พ่อประดิษฐ์ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

ทำให้เกิดผลดีต่อร่างกาย เช่น ทำให้สุขภาพแข็งแรงขึ้น^{๕๕} การที่เรารับประทานอาหารตรงเวลา เป็นสิ่งดีต่อร่างกายอย่างหนึ่ง เพราะร่างกายจะได้ทำงานไม่หนักจนเกินไปการเผาผลาญอาหารได้ดี ท้องอืดส่งผลดีต่อร่างกาย^{๖๐} ทำให้เราเป็นคนมีอารมณ์ดีไม่เครียด มีความสบายอกสบายใจ อดกลั้นต่ออารมณ์ที่ยินดีและไม่ยอมนิดได้ เช่น อารมณ์โกรธ และกามารมณ์เป็นต้น ลดน้อยลงจึงส่งผลดีต่อการปฏิบัติธรรม^{๖๑}

๓.๗.๒ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับส่วนรวม

ชาวบ้านโนนเมืองได้นำหลักอุโบสถศีลไปปฏิบัติแล้ว มีผลดีต่อสังคมโดยส่วนรวม นับตั้งแต่เลิกขบถที่ ๑ - ๘ ทำให้เป็นผู้ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน บ้านเมืองย่อมอยู่เป็นสุข เพราะผู้มีศีลย่อมมีความเมตตากรุณาต่อกัน ไม่เกิดการลักเล็กขโมยน้อยสิ่งของของกัน เพราะในหมู่บ้านมีแต่ผู้ประกอบสัมมาอาชีวะ คือเลี้ยงชีวิตแต่ในทางที่ชอบ ไม่มีการคดโกง มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์ส่วนตัว^{๖๒} เป็นผู้ไม่ประพฤติดุคประเพณีผิดลูกผิดเมียใคร เพราะตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามของสังคม ไม่ก่อความวุ่นวายในสังคมเพราะเหตุแห่งการมักมากในกาม เป็นคนประพฤติปฏิบัติธรรมได้^{๖๓} ไม่กล่าวถ้อยคำโกหกมุสา พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และพูดเพื่อเจ้าไร้สาระ เป็นผู้มิว่าจาถ้าง พูดคำสุภาพอ่อนโยน ไม่ส่อเสียดให้ร้ายผู้อื่น และพูดจา มีสารประโยชน์^{๖๔} ไม่เป็นผู้ดื่มสุราและยาเสพติดที่ให้โทษทุกชนิด อันเป็นเหตุทำให้เกิดความประมาทมัวเมา จนก่อการทะเลาะวิวาท เพราะขาดสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทเลินเล่อ มีสติเต็มที่ไม่พ่นเพื่อน รู้จักการยังคิด ไม่ทำลายชีวิตและทรัพย์สินให้หมดสิ้นไปกับของมีนเมา^{๖๕} ผู้มีศีลมีคุณธรรมไม่หมกมุ่นอยู่กับเรื่องการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ ทำให้สิ้นเปลืองทรัพย์สินไปกับการกินมากไป ผู้รักษาศูโบสถศีลจึงไม่ต้องกังวลกับเรื่องอาหารการกิน ทำให้เสียโอกาสในการประพฤติปฏิบัติ^{๖๖} ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความสำรวมระวังต่อสิ่งเร้าอัน เป็นเหตุให้เกิดความกำหนัดยินดีในกามารมณ์ เป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตตน ทำให้ชีวิตมีความสุขที่แท้จริง ไม่ต้องเพิ่มต้นทุนหาคะ

^{๕๕} สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๐} สัมภาษณ์, แม่ทองคา เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๒} สัมภาษณ์ แม่จิ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๓} สัมภาษณ์, พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ แม่หนา เจริญ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ แม่เหลือ พนมเขต, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๖} สัมภาษณ์ แม่เหลือ พนมเขต, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

อันก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา^{๖๓} ทำให้งดเว้นการนั่งนอนบนที่นอนที่สูงใหญ่หรูหราเกิน
ประมาณ ไม่คิดในที่นั่งนอนอันวิจิตรงดงาม ต้องตกเป็นทาสของคัมภีรความทะยานอยากอีก^{๖๔}

ฉะนั้นผลของการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมืองเห็นว่า การรักษาอุโบสถศีล
ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตนเองและต่อส่วนรวม^{๖๕} ทำให้สุขภาพชีวิตเป็นไปในทางที่ดีมากยิ่งขึ้น
ประโยชน์ของการรักษาศีลอุโบสถนี้ พอสรุปได้ดังนี้

อุโบสถศีลอันมีองค์ ๘ นี้ องค์ที่ ๑-๒-๔-๕ เหมือนศีลข้อ ๑-๒-๔-๕ ของศีล ๕ ที่
แปลกกันคือข้อ ๓ ศีล ๕ นั้น ข้อ ๓ ให้เว้นจากการประพฤติดิถีประเวณีในผู้ที่มีคู่ของตน
แต่ถ้าเป็นคู่ครองของตนแล้วไม่ห้าม แต่ศีลข้อ ๓ ของอุโบสถศีลนั้น ให้งดเว้นจากการเสพ
ประเวณีโดยเด็ดขาด แม้ในคู่ครองของตนเอง จึงจะชื่อว่า พรหมจริยา คือ ประพฤติอย่างพรหม

ส่วนที่เพิ่มเข้ามาคือ ศีลข้อ ๖-๗-๘

อุโบสถศีลนั้นก็มียกของศีลเป็นเครื่องวินิจฉัยว่า การกระทำเช่นไรจึงล่วงศีลไว้
เช่นเดียวกับศีล ๕ สำหรับศีลข้อ ๑-๒-๔-๕ นั้น มีองค์เหมือนศีลข้อ ๑-๒-๔-๕ ของศีล ๕ ที่ได้
กล่าวไปแล้ว สำหรับศีลข้อที่เหลือมีเครื่องวินิจฉัย ดังนี้

ศีลข้อ ๓ อพรหมจริยา เวมณี มีองค์ ๔ คือ

๑. อชฺฌาจรณียวัตถุ วัตถุที่จะพึงประพฤติกว้าง (คือมรรคทั้ง ๓)
๒. ตตฺถ เสวนจิตฺตํ จิตฺตคฺจะเสพในวัตถุที่จะพึงล่วงนั้น
๓. เสวนปฺปโยโค พยายามเสพ
๔. สาทิยนํ มีความยินดี

ศีลข้อ ๖ วิกาลโภชนา เวมณี มีองค์ ๔ คือ

๑. วิกาลโ เวลาตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนอรุณขึ้น
๒. ขาวกาลิกํ ของเคี้ยวของกินที่สงเคราะห์เข้าในอาหาร
๓. อชฺโฆหรณปฺปโยโค พยายามกลืนกิน
๔. เตน อชฺโฆหรณํ กลืนให้ล่วงลำคอเข้าไปด้วยความเพียรนั้น

สำหรับศีลข้อนี้ ควรทราบว่ เวลาตั้งแต่อรุณขึ้นไปจนถึงเที่ยง เรียกว่า กาล คือเป็น
เวลาบริโภคอาหาร ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้น (ของวันใหม่) เรียกว่า วิกาล เป็นเวลาที่ต้องเว้น
จากการบริโภคอาหารทุกชนิด เว้นน้ำธรรมดา และน้ำดื่ม ๘ อย่าง ที่เรียกว่า อัญฺฐุบาน ที่มี
พุทธานุญาตไว้ น้ำดื่ม ๘ อย่าง (อัญฺฐุบาน) นั้น คือ น้ำที่ทำจากผลมะม่วง ๑ ผลหัว ๑ ผลกล้วย

^{๖๓} สัมภาษณ์ แม่หนา เจริญ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๔} สัมภาษณ์ แม่ยอด วงศ์อามาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

มีเมล็ด ๑ ผลกล้วยที่ไม่มีเมล็ด ๑ ผลมะทรง ๑ ผลจันทน์หรือผลองุ่น ๑ เงาะบัว ๑ ผลมะปรางหรือ
 ลิ้นจี่ ๑ ต่อมาทรงมีพุทธานุญาตนำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดื่มเมล็ดข้าวเปลือก น้ำใบไม้ทุกชนิด เว้น
 น้ำผักคอง น้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะทรง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด

อรรถกถาท่านสรุปว่า ในเวลาวิกาลคัมน์ผลไม้ได้ทุกชนิด เว้นผลไม้ที่มีผลโตกว่าผล
 มะค่อม (บางแห่งว่าผลมะขวิด) วิธีทำนั้นก็ต้องคั้นเอาแต่น้ำ และกรองให้ไม่มีกาก และไม่ผ่าน
 การสุกด้วยไฟ น้ำปานะดังกล่าวนี้เท่านั้นที่ผู้รักษาอุโบสถศีลควรคัมน์ในเวลาวิกาล นอกนี้ไม่ควร
 พึงสังเกตว่าไม่มีน้ำนมสดทุกชนิด คือน้ำนมของสัตว์ หรือนมที่ทำจากพืช เช่นถั่วเป็นต้น

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงอนุญาตให้บริโภคเภสัช ๕ อย่างคือ เนยใส เนยข้น
 น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย รวมทั้งบ่น้ำอ้อย ในเวลาวิกาลได้

ศีลข้อ ๗ แบ่งเป็น ๒ ตอน แต่ละตอนมีองค์โดยเฉพาะ ถ้ากระทำผิดศีลตอนใดตอน
 หนึ่งเพียงตอนเดียว ก็ถือว่าขาดหมดทั้งสองตอน

ศีลข้อ ๗ ตอนแรก นจจกิตวาทิตวิสูกทสฺสน เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม
 ดนตรี และดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อกุศล มีองค์ ๓ คือ ๑. นจาทีนิ การเล่นมีฟ้อนรำขับร้อง
 เป็นต้น ๒. ทสฺสนตุลาช กมนิ ไปเพื่อจะดูหรือฟัง ๓. ทสฺสนํ ดูหรือฟัง

ศีลตอนแรกนี้ท่านห้ามทั้งเล่นเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเล่นแล้วตนดูหรือฟัง ผู้รักษาอุโบสถ
 ศีลแล้วยังเปิดวิทยุฟังเพลง ฟังลิเก หรือมหรสพต่างๆ หรือเปิดโทรทัศน์แล้วหลับไปนั่งในที่ๆ
 มองไม่เห็นภาพอาศัยฟังแต่เสียงการละเล่นต่างๆ มีละคร เป็นต้นจากโทรทัศน์นั้น ย่อมไม่สมควร
 ถือว่าผิดศีลข้อนี้ เพราะมีเจตนาชัดแจ้ง หากมีผู้อื่นเขาเปิดดูหรือฟังอยู่ ผู้รักษาอุโบสถศีลเพียงแต่
 ผ่านไป ได้เห็นหรือได้ยินเข้า แล้วก็ผ่านเลยไปอย่างนี้ไม่ผิดแต่ไม่ใช่ว่าไม่ได้มีเจตนาจะดูหรือฟัง
 มาก่อน แต่ผ่านไปเห็นหรือได้ยินเข้า แล้วเลยพลอยร่วมวงดูหรือฟังกับเขาด้วย อย่างนี้ก็ผิด

ปกติเราก็ดูก็ฟังกันอยู่ทุกวันทุกคืน เราจะหยุดดูหยุดฟังกันสักวันหนึ่ง คืนหนึ่ง ตาม
 อย่างพระอรหันต์ ท่านมิได้เที่ยวหรือ ก็ในวินัยของพระอรหันต์ การขับร้อง คือการร้องไห้ การ
 ฟ้อนรำ คือความเป็นบ้าการหัวเราะจนเห็นฟันพริ้วเพรีอ คือความเป็นเด็ก

ศีลข้อ ๗ ตอนหลัง มาลาคนุชวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนภูฏานา เวมณิ เว้นจากการ
 ลูบทา ทัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องหอม เครื่องทาอันเป็น
 ฐานะแห่งการแต่งตัว มีองค์ ๓ คือ ๑. มาลาทีนิ อนุญาตตรา เครื่องประดับตกแต่ง มีดอกไม้และ
 ของหอม เป็นต้น ๒. อนุญาตการณาภาโว ไม่มีเหตุเจ็บไข้ เป็นต้นที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต
 ๓. อนุญาตภาโว ทัดทรงประดับตกแต่ง เป็นต้น ด้วยจิตคิดจะประดับให้สวยงาม

ในข้อนี้มีข้อสังเกตคือ บางท่านก่อนไปวัดเพื่อสมาทานอุโบสถศีล ก็ตกแต่งร่างกาย ทา
 หน้า ทาปาก เป็นต้น อย่างสวยงามเสียก่อน เพราะคิดว่าได้กระทำก่อนสมาทานศีล จึงไม่ผิด แต่

เจตนาในการกระทำเพื่อให้สวยงามมีอยู่จึงถือว่าผิด เพราะผู้ที่รักษาอุโบสถศีลนั้น ต้องตั้งเจตนาที่จะรักษาไว้ตั้งแต่รุ่งเช้าแล้วว่า จะรักษาอุโบสถศีลตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง

คำว่า วันหนึ่งคืนหนึ่งนั้น ท่านกำหนดนับตั้งแต่อรุณขึ้นของวันที่รักษาไปจนถึงอรุณขึ้นของวันใหม่ ถ้าน้อยกว่ากำหนดนี้ก็ไม่ชื่อว่าวันหนึ่งคืนหนึ่ง ผู้รักษาอุโบสถควรระลึกถึงข้อนี้ด้วย

ศีลข้อ ๘ อุจาสยนมมหาสยนา เวรมณี งดเว้นจากการนั่งและการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ มีองค์ ๓ คือ ๑. อุจาสยนมมหาสยน ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ ๒. อุจาสยนมมหาสยนสญญิตา รู้ว่าที่นั่งที่นอนสูงใหญ่ ๓. อภิสีทณฺ วา อภิปฺชชนฺ วา นั่งหรือนอนลง

คำว่า ที่นั่งและที่นอนสูงใหญ่ ในศีลข้อนี้ ท่านหมายเอาที่นั่งและที่นอนที่สูงใหญ่เกินประมาณ ที่ประดับตกแต่งด้วยเครื่องปลูกาตที่วิจิตรงดงาม รวมไปถึงที่นอนที่ขัดด้วยนุ่มและสำลีด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ยินดีจิตใจในความงาม และสัมผัสที่อ่อนนุ่มสบายของที่นั่งที่นอนเหล่านั้น

อุโบสถศีลทั้ง ๔ ข้อที่แตกต่างและเพิ่มขึ้นจากศีล ๕ นั้นถ้าไม่พิจารณาให้ละเอียดแล้ว จะไม่เห็นว่าเป็นศีลทั้ง ๔ ข้อนี้เพิ่มความขัดเกลายิ่งขึ้น จึงไม่น่ายากแก่การรักษา แต่โดยที่แท้แล้วมิได้เป็นเช่นนั้น มิฉะนั้นแล้วก็คงจะไม่มีผู้รักษาอุโบสถศีลน้อยมากอย่างนี้ เมื่อเทียบกับจำนวนพลเมืองทั้งประเทศ

ก็ปกติของภคุหฺสฺถ์นั้น ยังยินดีจิตใจในการการเสพประเวณี ในการบริโภคนกนกินประมาณ ในการตกแต่งร่างกายให้สวยงาม ในการนอนสบาย แต่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอุโบสถศีล ๔ ข้อนี้ขึ้น เพื่อขัดเกลาคความยินดี คิดใจในสิ่งเหล่านี้ของภคุหฺสฺถ์เป็นครั้งคราว เพียงชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่งเป็นอย่างต่ำ ๓ วันเป็นอย่างกลาง (ปฎิชาครอุโบสถ) ๓ เดือนตลอดพรรษาเป็นอย่างสูง (ปาฎิหาริยปฎิชาครอุโบสถ) มิได้ทรงบัญญัติให้รักษาจนตลอดชีวิตอย่างพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลเพียงชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่ง เพราะน้อมระลึกว่า "แม้เราจะรักษา อุโบสถศีลจนตลอดชีวิตอย่างพระอรหันต์ไม่ได้ ก็ขอดำเนินรอยตามท่านด้วยการรักษาอุโบสถศีล อันมีองค์ ๘ นี้ ชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่ง" เพียงเท่านี้ พระพุทธองค์ก็ยังคงตรัสว่า การรักษาอุโบสถศีลของผู้นั้นมี ผลมากมีอานิสงส์มาก แม้พระราชผู้ทรงเป็นใหญ่ใน ๑๖ แคว้น ก็ยังไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของอุโบสถที่ประกอบ ด้วยองค์ ๘ เพราะศีลนั้นทำให้เกิดในสวรรค์^{๖๐}

ดังนั้นเป้าหมายในการรักษาอุโบสถศีล เมื่อเข้ามารักษาศีล ส่วนใหญ่รักษาศีลเพื่อต้องการรักษากาย วาจาให้สงบ หรือเพื่อกำจัดกิเลส คือ ความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง เพื่อให้ตนเองได้ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ มีการถูกเบียดเบียน เป็นต้น และอีกพวกหนึ่งมีความคิดว่า

^{๖๐} สัมภาษณ์ พ่อพิมพ์ สอนภักดี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

การมารักษาอุโบสถศีล เป็นการพักผ่อนร่างกาย และจิตใจ เมื่อร่างกายและจิตใจได้รับการชำระให้บริสุทธิ์ด้วยศีลแล้ว จะเป็นพื้นฐานให้ผู้รักษาสมาธิได้ปัญญา^{๓๐}

สรุป

จากการศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้าน โนนเมืองผลวิจัยยังพบว่าบ้าน โนนเมืองในปัจจุบันมีแรงจูงใจ และเป้าหมายของการรักษาอุโบสถศีล เป็นไปเพื่อประโยชน์ในภพนี้ชาตินี้เท่านั้น คือ เพื่อให้ตนเอง และครอบครัวมีความสุข ไม่ถูกคนอื่นเบียดเบียน สามารถเห็นผลได้จากการรักษาอุโบสถศีล เช่น มีความสุขกาย สุขใจ บรรเทาสิ่งใดก็มักจะประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา ส่วนความปรารถนาในชาติหน้า หรือความปรารถนาอย่างสูงสุด คือ พระนิพพานนั้น เป็นสิ่งที่อุบาสก อุบาสิกาส่วนใหญ่คิดว่าเป็นความปรารถนาที่สูงเกินไปเป็นเรื่องยาก และเป็นไปไม่ได้ จึงไม่กล้าที่จะตั้งความปรารถนานั้น ผู้วิจัยเห็นว่า อุบาสกอุบาสิกาในบ้าน โนนเมืองยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีล อันเป็นศีลที่พิเศษ ศีลอันยิ่ง ของฆราวาสผู้ครองเรือน ทั้งในเรื่องของวันที่กำหนดให้เป็นวันอุโบสถ และข้อวัตรปฏิบัติที่ละเอียดอ่อน อันจะทำให้เป็นศีลอันยิ่งขั้นนี้ และพบว่า ในปัจจุบัน อุบาสกอุบาสิกานิยมมารักษาอุโบสถศีลที่วัดดีกว่าการรักษาที่บ้าน เพราะการมาที่วัดทำให้ผู้รักษาศีล ได้ทำบุญ ให้ทาน ฟังธรรม และปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ดีกว่าทำที่บ้าน อันเป็นการบำเพ็ญบริกรรมตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ได้อานิสงส์จากการปฏิบัติอย่างบริบูรณ์

^{๓๐} สัมภาษณ์ พ่อสมศรี วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕.

บทที่ ๔

วิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงผลของการรักษาอุโบสถศีล ผลของการรักษาศีลมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นผู้วิจัยจะได้อธิบายในผลทางด้านตนเอง ด้านครอบครัว ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ ดังจะได้อธิบายโดยละเอียดต่อไป

๔.๑ ผลที่เกิดแก่ตนเอง

เมื่อเราได้ทำการรักษาอุโบสถศีลแล้วย่อมที่จะมีผลต่อตนไปในทางที่ดี ไม่ว่าจะเป็นทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านของปัญญา ทำให้ผู้รักษารู้จักหรือรู้วิธีการรักษาตนเองให้ปลอดจากอบายมุขทั้งปวงได้ การรักษาอุโบสถศีลนี้ มีอานิสงส์มากกว่าการรักษาศีล ๕ ธรรมดาหลายเท่า จะได้อธิบายไปตามลำดับ

๔.๑.๑ ด้านร่างกาย

ในส่วนของผลที่มีต่อทางด้านร่างกาย เมื่อเรารักษาอุโบสถศีลได้ครบทั้ง ๘ ข้อ เราจะพบว่าในศีลแต่ละข้อมีไว้เพื่อทำให้ร่างกายปราศจากโรค เช่น ในข้อที่ ๖ ที่ได้กำหนดให้รับประทานอาหารได้ตั้งแต่เช้าจนถึงเวลาเที่ยง หลังจากเที่ยงไปจนถึงอรุณขึ้น ให้ทานได้เฉพาะน้ำปานะ ซึ่งข้อนี้ก็กำหนดให้รักษาร่างกาย เพราะในตอนเย็นร่างกายไม่ได้ทำอะไรเพียงต้องการพักผ่อนทุกส่วนในร่างกายย่อมที่จะหยุดพักบ้าง ดังนั้นเมื่อทานอาหารในตอนเย็นจะทำให้เกิดโรคมากมาย นอกจากนั้นยังพบว่าการรักษาอุโบสถศีลได้กำหนดไว้ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีสุขภาพทางกายไม่ให้เกิดปัญหา สามารถนำร่างกายที่มีสุขภาพดี เพื่อการปฏิบัติธรรมอันนำไปสู่ความสิ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง ผู้วิจัยขอแนะนำเสนอไว้เป็นตัวอย่าง ดังนี้

๑) การรับประทานอาหาร พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้ภิกษุตลอดจนถึงคฤหัสถ์ให้เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคขบฉัน การรับประทานอาหารให้เพียงพอและพอดีตามความต้องการของร่างกายไม่ให้บริโภคมากเกินไป จนเป็นการอึดอัด ไม่สบายกาย ก่อให้เกิดโรคร้ายต่างๆ ตามมา พระพุทธองค์ตรัสถึงอานิสงส์ของการฉันอาหารมื้อเดียว พระพุทธองค์ทรงย้ำให้เลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย หลีกเลียงสิ่งที่เป็นโทษทั้งหลาย เช่นการที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกข้อเสียของการบริโภคสุราและเมรัยไว้ เพื่อให้เห็นว่าเป็นเหตุทำให้เสียทรัพย์

๑ สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท เพราะขาดสติ ขาดความละเอียด ไม่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายเป็นบ่อเกิดแห่งโรค และลดทอนกำลังสติปัญญา^๒ เมื่อบุคคลทั้งหลายมีสติในการรับประทานอาหาร การรู้จักประมาณ ในการรับประทานอาหารแต่พอดี รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ไม่มีโทษแก่ร่างกาย ย่อมส่งผลทำให้เป็นผู้มีสุขภาพทางร่างกายที่ดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บให้ทุกข์ทรมาน แก่ช้ำและมีอายุยืนยาว และอีกด้านหนึ่งยังส่งผลให้เหลืออาหารเพียงพอ ในการที่จะเผื่อแผ่ให้แก่ผู้ด้วยโอกาสที่ขาดแคลนอาหารอีกทางหนึ่งด้วย ย่อมสะท้อนถึงมิติทางสังคมโดยรวม^๓ ขอยกตัวอย่างที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงคุณสมบัติแห่งการฉันอาหารมือเดียวไว้ดังนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อนั้นอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่าคุณภาพมีโรคพาน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด แม่หรือเราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อนั้นอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่ามีอาหารน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก มาเถิด แม่พวกเธอก็จงฉันอาหารมือเดียว แม่เราทั้งหลายเมื่อนั้นอาหารมือเดียว จักรู้สึกว่ามีอาหารน้อย มีความลำบากกายน้อย มีความเบากาย มีกำลัง และอยู่อย่างผาสุก^๔

หรือในกรณีที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่ทรงเสวยมากเกินพอดี จนกระทั่งเกิดการอึดอัดแน่นท้องว่า “มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อ รู้จักประมาณในโภชนะที่ได้แล้ว ย่อมมีเวทนาเบาบาง เขาย่อมแก่ช้ำ อายุก็ยั่งยืน”^๕

พระพุทธองค์ยังได้ทรงเน้นย้ำให้ภิกษุพิจารณาในการฉันบิณฑบาตไว้ว่า มีจุดประสงค์เพื่อการดำรงอยู่แห่งชีวิต เพื่อบำบัดบรรเทาความหิว กำจัดเวทนา และเป็นเครื่องอนุเคราะห์พรหมจรรย์ ดังนี้

ภิกษุพิจารณาโดยแยกคายแล้วฉันบิณฑบาตไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อความมัวเมา ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง เพียงเพื่อกายนี้ดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไป เพื่อบำบัดความหิว เพื่อบรรเทาพรหมจรรย์ ด้วยคิดเห็นว่าโดยอุบายนี้ เราจักกำจัด เวทนาเก่าเสียได้ และจักไม่ให้เกิดใหม่เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิต ความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เรา แล้วจึงบริโภคอาหาร^๖

^๒ สัมภาษณ์ พ่อกำพันธ์ ฮวดศรี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^๓ สัมภาษณ์ พ่อกำพันธ์ ฮวดศรี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^๔ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๕/๒๓๖.

^๕ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๔/๑๔๕.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๓/๒๓.

๒) การออกกำลังกาย ในการรักษาอุโบสถศีล มีการออกกำลังกายบ้างเป็นบางครั้ง เช่น การเดินจงกรม การเดินจงกรมเป็นการเดินโดยมีสติกำกับ ถือได้ว่าเป็นการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้เข้ามารักษากุโบสถศีล เพราะเป็นการขยับเขยื้อนเคลื่อนไหวร่างกายที่ไม่โลดโผนจนเกินงาม ทั้งยังสามารถนำการเดินจงกรม มาใช้ประกอบความเพียรเพื่อเผากิเลสได้เช่นกัน^๓ พระพุทธองค์ตรัสถึงคุณประโยชน์ (อานิสงส์) ของการเดินจงกรมไว้ว่ามี ๕ ประการ คือ

- ๑) เป็นผู้มีความอดทนต่อการเดินทางไกล
- ๒) เป็นผู้มีความอดทนต่อการบำเพ็ญเพียร
- ๓) เป็นผู้ที่มีอาหารน้อย
- ๔) อาหารที่กิน คิม เคี้ยว คิมแล้วย่อยได้ง่าย
- ๕) สมารถที่ได้เพราะการเดินจงกรมตั้งอยู่ได้^๔

นอกจากคุณประโยชน์ของการเดินจงกรม ๕ ประการข้างต้นแล้ว พบว่าการเดินจงกรมยังมีประโยชน์ เป็นการออกกำลังกาย เผาผลาญพลังงานส่วนเกิน ที่สะสมจนเกิดเป็นโรคอ้วน และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ดังนั้นการเดินจงกรมเป็นการบริหารร่างกาย ช่วยลดน้ำหนักส่วนเกิน ลดความอ้วน ทั้งยังช่วยลดอาการเจ็บป่วยให้ทุเลา

การสัมภาษณ์ผู้รักษากุโบสถศีล ยังสอดคล้องกับ พระโพธิญาณเถร(หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ได้แสดงพระธรรมเทศนาไว้ตอนหนึ่งว่า“การที่อุบาสกอุบาสิกาที่วัด ก็เพราะมีเหตุต้องมา เช่น บางคนมีกิจธุระจำเป็นบางอย่างก็มาวัด บางคนมีความสุขใจก็มาวัด บางคนมีความทุกข์ใจก็มาวัด เป็นประเพณีของคนไทย และถึงจะจนก็นึกถึงการทำบุญ จะรวยก็นึกถึงการทำบุญ ทุกอย่างล้วนแต่เป็นการทำบุญ อันเป็นส่วนหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้มารักษากุโบสถศีล ซึ่งเป็นศีลพิเศษ เป็นศีลที่มีข้อวัตร มีชุดกฎวัตรที่ละเอียดอ่อน เป็นวันอุโบสถพร้อมด้วยการภาวนา เช่น ไม่ทานข้าวเย็น ทำให้หมดภาระไป ความปลื้มโสมนัสของอุบาสกอุบาสิกา มันก็น้อยลง ข้อวัตรปฏิบัติก็จะดีขึ้น อันนี้เป็นศีลอันยิ่ง จะเป็นศีลอันยิ่งนั้น ขึ้นอยู่กับข้อวัตรปฏิบัติ ไม่ใช่อยู่ที่ชื่อของอุโบสถศีล การที่จะเป็นศีลอันยิ่งนั้นจะต้องปฏิบัติให้มันยิ่งขึ้น ให้มันดีขึ้นไป ให้มันประเสริฐขึ้น ชื่อของศีลจะเป็น ศีล ๕ ก็ตาม ศีล ๘ ก็ตาม ศีลอะไร ๆ ก็ตามมันดีทั้งนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติเป็นสำคัญ ไม่ใช่ถึงวันอุโบสถ เราได้มาสมาทานศีลอุโบสถแล้ว อาการกายวาจาของเรายังปฏิบัติหย่อนอยู่อย่างเก่า ก็ไม่จัดเป็นศีลอันยิ่ง บุญอันยิ่ง บุญอันประเสริฐ”^๕

^๓ สัมภาษณ์ พ่อพิมพ์ สอนภักดี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

^๔ อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๒๕/๔๑.

^๕ พระวิสุทธิสังวรเถร, มรดกธรรมเล่ม ๔๕ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ธรรมบรรยายชุด “เข้าวัดทำไม”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็น.พี.สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕ - ๘.

๔.๑.๒ ด้านวาจา

จากการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง ทำให้ชาวบ้านมีการพูดจาที่ดีเพิ่มขึ้น อันเนื่องมาจากการรักษาอุโบสถศีล ส่วนผู้ที่ไม่ได้รักษาอุโบสถศีลก็มีการใช้วาจาที่เป็นวจีทุจริตอยู่เหมือนเดิม แต่ผู้ที่รักษาอุโบสถศีลจะพูดจาไปในทางที่ดีที่เป็นมงคล

ดังนั้นการพูดคุยกุศลจะเป็นช่องทางการสื่อสารที่สำคัญประการหนึ่ง เป็นหนทางสื่อสารให้เข้าใจกัน คำพูดที่สื่อสารไปมีทั้งพูดไม่จริง ส่อเสียดหยาบคาย เป็นคำพูดที่เบียดเบียนผู้อื่น เรียกว่า “วจีทุจริต” ส่วนคำพูดที่ดีที่ไพเราะมีประโยชน์มีสาระ สร้างสรรค์ความสุขให้แก่ผู้อื่นเรียกว่า “วจีสุจริต”^{๑๑} บ่อยครั้งที่บางคนต้องพูดคำร้ายๆ ออกมา เพราะถูกความโลภ ความโกรธและความหลงครอบงำ ทำให้ไม่มีความเคารพ พูดนินทาว่าร้าย พูดให้แตกแยกกัน การเลือกพูดแต่ในสิ่งดีที่มีสาระ อันประกอบด้วยความหวังดี มีความเคารพนับถือ ความรัก ความสามัคคีและความรู้ดีงาม

วจีสุจริตกับวจีทุจริต มีผลต่างกันจากดีเป็นร้ายจากร้ายเป็นดีก็มี พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้พูดแต่ “วาจาสุภายิต” คือ มีวจีสุจริต ๔ ประการ พูดคำจริง พูดคำไพเราะอ่อนหวาน พูดสมานไมตรี และพูดสิ่งมีสาระ ในสังคมปัจจุบันยึดหลักวจีสุจริตเป็นเข็มทิศ แห่งการสื่อสาร สร้างสรรค์สังคมให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีงาม ได้หลายภาพลักษณ์ มีสันติภาพ ทรานซิปาร์ภาพ เอกภาพ สักยภาพ สุขภาพ คุณภาพ ฯลฯ บุคคลผู้พูดที่ดีใจดี ใช้วจีดีงาม ยิ้มให้กันในขณะพูด เป็นการสื่อสารด้านวจีที่ดีงาม ย่อมนำสุขมาให้ทั้งแก่ตนและคนอื่น^{๑๒}

๔.๑.๓ ด้านจิตใจ

การรักษาอุโบสถศีลย่อมให้ผลในส่วนทางด้านจิตใจ เมื่อเรารักษาศีลดีแล้วย่อมทำให้จิตใจของเราพัฒนามากยิ่งขึ้น การรักษาอุโบสถศีลเป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง สามารถต่อสู้กับบาปอกุศล หรือบาปทางใจ การทำใจให้เกิดความสำรวมด้วยดี เมื่อจิตใจสำรวมดีแล้วสามารถพ้นจากเครื่องผูกของมาร คือ กามคุณทั้งหลายได้ เพราะบุคคลที่สำรวมจิต ซึ่งมีธรรมชาติเที่ยวไปไกล เที่ยวไปดวงเดียวไม่มีรูปร่างอาศัยอยู่ในถ้าคือกายนี้ สามารถที่จะหลุดพ้นจากเครื่องผูกแห่งพญามารได้^{๑๓} การรักษาอุโบสถศีลย่อมอำนวยผลทำให้ผู้รักษาไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม และทำให้จิตใจอยู่เป็นสุขโดยไม่ต้องพึ่งวัตถุสิ่งของอะไรมากมาย

๑. การรักษาอุโบสถศีลจะฝึกฝนจิตใจของตนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความสุข ไม่ตกเป็นทาสแห่งวัตถุนิยมจะทำให้หลงมัวเมา เรื่องลาภ ยศ ตำแหน่ง โชควาสนาก็เช่นกัน ทำให้เกิดความสุขทางใจได้ไม่น้อย สิ่งที่ทำให้เกิดความสุขทางกายแล้วส่งผลให้เกิดความสุขทางใจมีอยู่อีกมากมาย

^{๑๑} สัมภาษณ์ พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พ่อบุญเลี้ยง เจริญ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕.

^{๑๓} สัมภาษณ์ แม่จิ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

หลายประการ^{๓๓} ยกตัวอย่าง การได้รับประทานอาหารที่เอร็ดอร่อยถูกใจ ถูกรสนิยม ได้ลิ้มรสอาหารที่แปลกใหม่ ได้ดื่มเครื่องดื่มที่ช่วยผ่อนคลายและเปลี่ยนแปลงอารมณ์ให้เกิดสุนทรียภาพ ได้แต่งกายด้วยชุดสวย ๆ งาม ๆ ราคาแพง แบบสไตล์ยุคใหม่ที่กำลังอยู่ในความนิยมของสังคมปัจจุบัน ได้เป็นเจ้าของบ้านเรือนสวยหรูราคานับล้าน เพียบพร้อมด้วยเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โชคดีได้รับปูนบำเหน็จรางวัล หรือได้โชคกลางลอยมหาศาลเป็นเงินนับแสนนับล้าน หน้าขึ้นตาบานอย่างบอกไม่ถูก หรืออาจได้รับข่าวดีการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น ดังที่กล่าวมานี้ คงทำให้มีความสุขได้ไม่น้อยทีเดียว เป็นความสุขที่ทุกคนพึงปรารถนาโดยทั่วกัน^{๓๔}

๒. การรักษาอุโบสถศีลทำให้ใจมีสุขโดยไม่อาศัยวัตถุ คือ ความสุขอันเกิดจากธรรมะ เป็นความสุขที่ไม่อิงอาศัยวัตถุ หรือสิ่งของมาอำนวยความสะดวก เป็นความสุขภายในจิตใจของตนเอง เพราะมีหลักประพฤติปฏิบัติ เพื่อพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ภายนอก^{๓๕} ยังมีความสุขอีกชนิดหนึ่งเป็นความสุขที่ไม่อิงอาศัยเครื่องล่อใจ เป็นความสุขที่เกิดผลแก่ใจโดยตรง ไม่ต้องแอบอิงอาศัยสิ่งภายนอก และเป็นความสุขถาวรชนิดที่ผู้ได้รับจะดื่มด่ำซาบซ่าน ยากที่จะถ่ายถอนออกจากใจได้ นั่นก็คือ ความสุขอันเกิดขึ้นจากธรรมะ ตรงกับคำพระบาลีที่ว่า โลกามิส ปชเห สนฺติเบโก โข แปลว่า ผู้มุ่งความสงบ (สุข) พึงละโลกามิสเสีย และพระบาลีที่ว่า นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ สุขอื่นยิ่งไปกว่า ความสงบสุขไม่มี^{๓๖}

เพราะฉะนั้นศีล ๘ หรืออุโบสถศีล เป็นวัตรคือข้อปฏิบัติยกจิตใจสูงขึ้น ท่านจึงเรียกว่าศีล ๘ หรืออุโบสถศีลว่า ศีลวัตร เมื่อศีล ๘ หรืออุโบสถศีลข้อใดข้อหนึ่งขาดไป ศีลก็ขาดหมด เพราะการสมาทานเป็นการสมาทานรวมที่เรียกว่า เอกัณณสมาทาน เมื่อศีลขาดก็ขาดด้วยกันหมด และเปิดทางให้กิเลสประเภทนิรวณฺ์ คือกามฉันทที่ไหลเข้ามาสู่จิตได้ง่าย เพราะศีล ๘ ที่นอกเหนือจากศีล ๕ ทุกข้อมุ่งยกจิตใจให้สูงขึ้น และป้องกันกามฉันทที่เป็นสำคัญ จะได้เบากายเบาใจ มีเวลาในการทำสมาธิอบรมจิตของตนได้มากขึ้น อุโบสถศีลจึงมีผลมากกว่าศีล ๕

๔.๑.๔ ด้านศีล

การรักษาอุโบสถศีลจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตทั้งของตน และคนหมู่มากในสังคมจะได้เกื้อกูลกัน ด้วยการมีสภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่จัดระเบียบไว้ด้วยดี เรียกว่าศีล การจัดระเบียบชีวิตและการร่วมกันให้เรียบร้อย รวมทั้งตัวระเบียบนั่นเอง เรียกว่าการพัฒนาตนด้วยศีลจึงหมายถึง

^{๓๓} สัมภาษณ์ พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๓๔} พระเทพวรคุณ,(สมาน สุเมโธ),“ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ”,ขอนแก่น: เอกสารประกอบการบรรยาย วัดป่าแสงอรุณ, ๒๕๕๒, หน้า ๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ แม่แดง บุญภา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๓๖} อ้างแล้ว, หน้า ๑ - ๒.

การพัฒนาตนให้เป็นผู้มีศีล มีอาจารย์งดงาม และผู้มีศีลย่อมมีชื่อเสียงที่ดี กล่าวหาญในการเข้าสู่บริษัทชื่อว่า มีกลิ่นหอมหวานทวนลมกว่ากลิ่นทั้งปวง^{๑๑} ผู้มีศีลงดงามมีความบริสุทธิ์หมดจดทางอาจารย์ย่อมทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้เป็นอย่างดี เพราะได้ฝึกฝนพัฒนาตนดีแล้ว

การรักษาอุโบสถศีลทำให้เกิดความหมจด หมายถึง การประพฤติงดเว้นความผิดทางกาย วาจา ได้แก่ รักษาศีลให้มั่นคง ละเว้นอกุศลกรรมอันชั่ว มีความสะอาดทางกาย วาจนั่นเอง ว่าเป็นผู้สะอาดหมดจด คือ ไม่มีสิ่งอะไรทำให้เศร้าหมองได้ ไม่มีบาปกรรมใดทำให้สกปรกได้ ทางกายก็สะอาด ทางวาจาก็สะอาด และทางใจก็สะอาด เพราะไม่ทำทุจริตทาง ๓ ทวาร ได้แก่ ไม่มีทุจริตทางกายทวาร คือ ไม่เบียดเบียนและไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ไม่ทำสิ่งที่จะให้เสียทางพรหมจรรย์ ไม่มีทุจริตทางวจีทวาร คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด และไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่มีทุจริตทางมโนทวาร คือ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่ปองร้ายเขา เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

การรักษาอุโบสถศีลเป็นกุศลกรรม เป็นการเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดี เริ่มตั้งแต่การไม่เบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น แก่สังคม ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่น ต่อสังคม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกาย วาจาของตนให้ประณีตอยู่เสมอ ปราศจากโทษก่อคุณประโยชน์ และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจ ปัญญาในยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๑๒} ดังนั้นการพัฒนาตนด้วยศีล หมายถึงการพัฒนาตนให้เป็นผู้มีศีล มีอาจารย์งดงาม และผู้มีศีลย่อมมีชื่อเสียงที่ดี กล่าวหาญในการเข้าสู่บริษัทชื่อว่า มีกลิ่นหอมหวานทวนลมกว่ากลิ่นทั้งปวง^{๑๓} ดังนั้นผู้รักษาอุโบสถศีลย่อมได้รับผลานิสงส์มาก ดังนี้

๑. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๑ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๒. กิตติศัพท์อันงามของบุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมขจรไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๓. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล จะเข้าไปยังบริษัทใด ๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตาม พรหมณ์บริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่แล้วกล้า ไม่เก้อเงินเข้าไป นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

๔. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไม่หลงลืมสติตาย นี้เป็นอานิสงส์ประการที่ ๔ แห่งศีลสมบัติของบุคคลผู้มีศีล

^{๑๑} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๑๒} สัมภาษณ์ แม่เหล่า สอนภักดี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๑๓} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๕๕/๔๔

๕. บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีล หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ นี้เป็น อานิสงส์ประการที่ ๕ แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล

เพราะฉะนั้นสังคมาที่มีผู้ปฏิบัติอุโบสถศีล ย่อมเป็นสังคมาแห่งการปลอดพ้นจากสิ่ง เลวร้าย ไม่ต้องหวั่นไหว หรือวิตกกังวลถึงอันตราย ไม่ต้องห่วงถึงความกังวลปลดปล่อยของบุตร หลาน ไม่ต้องมีการจัดระเบียบสังคมา เป็นสังคมาที่ปลอดจากมลภาวะที่เป็นพิษทางจิตใจ

๔.๑.๕ ด้านสมาธิ

การเข้ามรรักษายูโบสถศีลทำให้ผู้ที่เข้ามรรักษามีสมาธิที่ดีขึ้น เพราะในขณะที่รักษาย่อมไม่ มีความกังวลในเรื่องใด ไม่ต้องห่วงเรื่องอาหารเพราะทานเพียงเวลาเดียว จึงทำให้ตัดความกังวลใน ส่วนนี้จึงสามารถปฏิบัติสมาธิได้เต็มที่ ดังนั้นเมื่อรักษาศีลแล้วทำให้คนผู้รักษามีสมาธิที่แน่วแน่ ยิ่งขึ้น

เมื่อเราเข้ามรรักษายูโบสถศีลในวัด ย่อมที่จะมีการฝึกสมาธิในขณะที่เรารักษาศีลตลอด คตินหนึ่ง เมื่อเราปฏิบัติตลอดไปเราก็จะได้รับประโยชน์จากการฝึกสมาธิโดยเฉพาะผลที่ได้รับใน ชีวิตประจำวัน เช่น การทำงาน การพักผ่อน ฯลฯ ซึ่งเป็นประโยชน์และผลในเบื้องต้น หรือเป็น ประโยชน์พื้นฐานที่ได้จากสมาธิเพื่อมีความสุขในปัจจุบัน^{๒๐} การรักษายูโบสถศีลย่อมช่วย ส่งเสริมให้จิตมีสมาธิมีสุขภาพจิตที่ดี และอำนวยความสะดวกอื่น ๆ อีกคือ

ก. ช่วยทำให้จิตใจผ่อนคลาย หายเครียด จิตสงบ หายกระวนกระวาย ยั้งหยุดจากความ กัดกัดกั่มวิตกกังวล เป็นเครื่องพักผ่อนกาย ให้ใจสบายและมีความสุข เช่น ในขณะที่รักษาศีล บางท่านทำอาณานปานสติ (กำหนดลมหายใจเข้าออก) เมื่อเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันในเวลาที่เรา จำเป็นต้องรอคอยไม่มีอะไรที่จะทำ เวลานั้นติดอยู่ในรถประจำทางหรือปฏิบัติสลับแทรกในเวลา ทำงานใช้สมองหนัก เป็นต้น ย่อมที่จะมีผลทำให้เราเกิดความสุขสบาย

ข. ช่วยเป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพในการทำงาน การเล่าเรียน และการทำกิจการทุก อย่าง เพราะจิตที่เป็นสมาธิ แน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กำลังทำ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก ไม่เลื่อนลอย ย่อม ช่วยให้เราเรียน ให้คิด ให้ทำงานได้ผลดี การงานก็เป็นไปโดยรอบคอบ ไม่ผิดพลาด และปกป้อง อุบัติเหตุได้ดี เมื่อมีสมาธิก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย ที่เรียกว่าจิตเป็นกัมมณียะ แปลว่าควรแก่งาน หรือเหมาะแก่การใช้งาน

ค. ช่วยเสริมสุขภาพทางกายและใช้รักษาโรคได้ ร่างกายกับจิตใจอาศัยกันและมี อิทธิพลต่อกัน ปุณฺณชนทั่วไปเมื่อกายไม่สบาย จิตก็พลอยอ่อนแอเศร้าหมองขุ่นมัว ครั้นเสียใจ กำลังใจก็หมด ทำให้โรคทางกายทรุดหนักลงไปอีก ในเวลาที่ร่างกายเป็นปกติ พอประสบเรื่องราว

^{๒๐} สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

ให้เสียใจรุนแรง ก็ล้มป่วยเจ็บไข้ไปได้ หากมีกำลังใจที่เข้มแข็งทำให้โรคทางกายหายง่ายเร็วขึ้น หรือการใช้กำลังสมาธิระดับทุกขเวทนาทางกายไว้ก็ได้^{๒๑}

สรุปว่าเมื่อประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในอุโบสถศีลโดยครบถ้วนสมบูรณ์ดีแล้ว ก็ย่อมที่จะทำให้เรามีจิตที่ดีสามารถปฏิบัติสมาธิได้ อย่างแน่วแน่ไม่คลอนแคลนหวั่นไหว เมื่อสามารถปฏิบัติสมาธิได้ด้วยศีลที่บริบูรณ์ ทำให้เห็นผลประโยชน์ คือ ทำให้จิตผ่อนคลาย การทำงานในด้านต่างๆ ก็มีประสิทธิภาพ และยังเป็นสิ่งที่บรรเทาโรคและรักษาโรคได้

๔.๑.๖ ด้านปัญญา

การรักษาอุโบสถศีลทำให้มีความฉลาด มีสติปัญญา เบื้องต้นต้องหาผู้แนะนำสั่งสอน พอเป็นที่ปรึกษาเสียก่อน สิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งชักจูงและกระตุ้นให้เกิดปัญญาได้ การฟัง การสนทนา ปรีชา ชักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อที่เป็นประโยชน์ เรียกว่าองค์ประกอบภายนอกที่ดี ดังนั้นผลของการรักษาอุโบสถศีล ทางด้านปัญญามีดังนี้

การรักษาอุโบสถศีลทำให้รู้จักทางแห่งความเจริญ คือ รู้ว่าอะไรเป็นเหตุ เป็นผล แห่งความเจริญรุ่งเรือง ผู้ที่มีความฉลาดสามารถนำมาเป็นบทเรียนสอนตนเองได้ เช่น เห็นคนที่ขยันทำงาน ในหน้าที่อาชีพที่ตนมีอยู่ ไม่มีข้ออ้างใด ๆ ทำงานด้วยความเต็มใจ ไม่คำนึงถึงความหนาว ความร้อน ทำงานเป็นนิสัยติดตัว หวังผลงานที่ตนทำลงไป เป็นรางวัลอันสูงค่าที่ตนจะพึงได้รับเป็นสำคัญ ก็ย่อมได้ทรัพย์สมบัติที่ตนต้องการ^{๒๒} แม้ในงานอื่นๆ ที่สูงขึ้นไป เช่น งานราชการ ขสตาบรดาศักดิ์ รวมไปถึงการทำความเพียรเพื่อเผาผลาญกิเลสอันจะเป็นที่พึงแก่ตนด้วย ล้วนมีความขยันหมั่นเพียรเป็นเหตุเบื้องต้นทั้งสิ้น จึงจะได้รับประโยชน์ที่มุ่งหมายได้ในส่วนที่เป็นผล เมื่อเห็นคนอื่นที่อยู่ดีกินดีมีทรัพย์สินมากมายสมบูรณ์พูนสุขด้วยปัจจัย ๔ คือ เจริญด้วย ขส ตำแหน่งหน้าที่การงาน มีมิตรบริวารมากมาย ก็ทราบได้ทันทีว่า ผู้ที่ได้รับผลดีเช่นนี้ ที่นิยมเรียกกันว่า อิฏฐารมณ์ โลกธรรมฝ่ายเจริญ ซึ่งทุกคนปรารถนา ก็สืบเนื่องมาจากเหตุดี แต่เบื้องต้นเช่นกัน^{๒๓}

การรักษาอุโบสถศีลทำให้รู้หนทางแห่งความเสื่อม คือ รู้ว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผล ในทางเสื่อม เรียกว่า อปายโกศล อธิบายว่า สิ่งที่เป็นเหตุและผลแห่งความเสื่อม มีให้เห็นเพื่อศึกษา อย่างคายนั่น ทั้งวัตถุและบุคคลเป็นอุทาหรณ์อยู่ทั่วไป เช่น คนเกียจคร้าน ซึ่งชอบอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก เวลาเย็นแล้ว ยังเข้าอยู่ หิวนัก ทรายนัก ทราบได้ทันทีว่าผู้เช่นนี้ หากความเจริญไม่ได้เป็น

^{๒๑} สัมภาษณ์ พ่อนุญเลี้ยง เณียง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๒๒} สัมภาษณ์ แม่หนา เณียง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๒๓} พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมโธ), “ความฉลาด ๑ อย่าง”, แสงอีสาน, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗ (ธันวาคม ๒๕๔๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗) : ๒๒.

การขุดหลุมฝังตัวเองทั้งเป็นเหตุให้ได้รับความพินาศฉิบหาย ดังพระพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า ประโยชน์ทั้งหลายย่อมล่วงเลยคนผู้ทอดทิ้งการทำงานโดยอ้างว่า หนาวนัก ร้อนนัก เย็นนัก^{๒๔} ในฝ่ายผล เมื่อเห็นบุคคลผู้สิ้นเนื้อประดาตัว ฟังตนเองไม่ได้ อาศัยผู้อื่นเป็นอยู่ ดำรงชีวิตอย่างหมดความหมายเหมือนตายทั้งเป็น ทำให้หมองเห็นถึงเหตุ เช่น เผลอผลาญทรัพย์ด้วยการเล่นพนัน เป็นนักเลงดื่มสุรา เมากิเลสตัณหาหมักหมมในกามคุณ มีเพื่อนชั่วสนับสนุนส่งเสริม^{๒๕}

การรักษาศูโอบสกลศีลทำให้รู้ในอุบาย คือ ให้นำตนเข้าไปสู่ทางเจริญ รอดพ้นจากทางเสื่อม เรียกว่า อุบายโกศล อธิบายว่า ตัวอย่างทั้งฝ่ายดีทั้งฝ่ายชั่ว ทั้งโดยเหตุโดยผล ตามที่แสดงมาแล้วนั้น มีปรากฏอยู่ให้เห็นเป็นประจักษ์อยู่ทั่วไป แต่ก็ยังมีคนเกียจคร้าน คนติดการพนันชนิดถอนตัวออกไม่ได้ ก็เพราะขาดอุบายโกศล คือ ขาดวิธีที่จะนำตนเข้าไปสู่ความเจริญ รอดพ้นจากทางเสื่อมอันเป็นความฉลาดระดับที่ ๓ นั่นเอง ฉะนั้น ความฉลาดรอบรู้ในข้อนี้ จำต้องรู้เหตุแวดล้อมเป็นต้นว่า รู้เหตุ รู้ผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักประชุมชนหรือหมู่คนที่เกี่ยวข้อง รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีความรู้เหตุแวดล้อมต่าง ๆ^{๒๖} ดังกล่าว จึงจะสามารถตัดสินใจได้ว่า จะควรเรียน หรือให้เรียน อะไรแค่ไหน ควรทำงานอะไร เมื่อเรียนและเมื่อกระทำไปแล้ว จะเกิดความสำเร็จและความเจริญ นี้แหละ คือ อุบายโกศล^{๒๗}

สรุปว่าการมารักษาศูโอบสกลของชาวบ้านโนนเมืองการที่เข้ามารักษาก็มีความปรารถนาให้ตัวเองมีสุขภาพแข็งแรง ได้ฟันทุกซี่ มีดวงตาเห็นธรรม มีจิตใจเบิกบาน ตายไปขอให้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ หากต้องเกิดอีกขอได้เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา และขอให้เกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย และขอให้ครอบครัวประสบแต่ความสุขความเจริญ ลูกหลานว่านอนสอนง่าย ไม่ถูกคนอื่นเบียดเบียน กิจการงานเจริญก้าวหน้ามั่นคง ร่ำรวย และสุดท้ายขอให้บ้านเมืองสงบสุข และอุโอบสกลยังเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น สำหรับการพัฒนากาย วาจาและจิตใจ ให้เรียบร้อยและประณีตยิ่งขึ้นไป

๔.๒ ผลทางด้านครอบครัว

ชาวบ้านโนนเมืองส่วนใหญ่ผู้รักษาศูโอบสกล มักปรารถนาให้ทุกคนในครอบครัวของตนเองได้รับความสุขทั้งทางกาย และใจ ให้ลูกหลานว่านอนสอนง่ายเป็นเด็กดี เรียนเก่ง ประสบความสำเร็จในชีวิต มีครอบครัวที่สมบูรณ์ มีการงานที่มั่นคง อุทิศส่วนบุญกุศลนี้ให้แก่บิดามารดา

^{๒๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕

^{๒๕} สัมภาษณ์ แม่หล้า สอนักคิด, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๒๖} สัมภาษณ์ แม่น้อย ดาวเรือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๒๗} พระเทพวรคุณ, (สมาน สุเมธ), “ความฉลาด ๓ อย่าง”, แสงอีสาน, หน้า, ๒๓.

ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวร และทำความปรารถนาอย่างยิ่ง ๓ ประการ ของตนให้ประสบผลสำเร็จ คือ

๑) ความปรารถนาในเบื้องต้น (เป้าหมายในชาตินี้)

- ๑.๑ ขอให้ตนมีสุขภาพแข็งแรง และครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข
- ๑.๒ ขอให้ตนมีสติปัญญาสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และดับทุกข์ได้
- ๑.๓ ขอให้ตนได้รักษาอุโบสถศีล เป็นอุบาสก อุบาสิกาที่ดี
- ๑.๔ ขอให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน การเงิน^{๒๘}

๒) ความปรารถนาระดับกลาง (เป้าหมายในชาติหน้า)

- ๒.๑ ขอให้ตนได้เกิดเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา
- ๒.๒ ขอให้ตนได้ดวงตาเห็นธรรม มีจิตใจเบิกบาน ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงในตนเอง^{๒๙}

๒.๓ ขอความเห็นผิดอย่าได้เกิดขึ้นแก่ตน ขอให้ตนจงตั้งมั่นอยู่ในทานศีล ภาวนา

๒.๔ ขอให้ตนเจริญรุ่งเรืองในบวรพระพุทธศาสนาตลอดกาลเป็นนิตย์

ความปรารถนาของอุบาสกอุบาสิกาทั้งสองระดับข้างต้น เป็นความปรารถนาแบบโลกิยะ มัวแต่ปรารถนาวิภวัญจะเท่านั้น คือเป็นความปรารถนาที่ยังข้องอยู่ในโลก เป็นไปเพื่อเพิ่มพูนกองกิเลส ที่พวกคนเขลาหมกอยู่ แต่ผู้รู้(บัณฑิต) หาข้องอยู่ไม่ ความปรารถนาในวิภวัญจะ (พระนิพพาน)ไม่มี

๓) ความปรารถนาสูงสุด (เป้าหมายสุดท้าย)

- ๓.๑ ขอให้ตนพ้นทุกข์ ได้บังเกิดในภพภูมิที่ดี
- ๓.๒ ขอให้ได้เกิดในยุคของพระศรีอริยเมตไตรย
- ๓.๓ ขอให้ตนได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า หรือพระอรหันตสาวก
- ๓.๔ ขอให้ตนได้รู้แจ้งในธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๓๐}

คุณค่าของอุโบสถศีล นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตของตนครอบครัว และสังคม ตลอดเป็นพื้นฐานในการศึกษาปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป จนก่อให้เกิดปัญญาขั้นปฏิเวธหรือวิมุตติ คือการหลุดพ้นจากอภายภูมิแน่นอน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของอานิสงส์ที่ได้รับ จากการรักษาอุโบสถศีล มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เกิดความเดือนร้อนใจ เพราะมิได้กระทำความป ย่อมกำราบกิเลสทั้งหลายไว้ได้ เป็นที่รักเป็นที่พอใจของมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ทรัพย์มั่นคงเพราะมีรายจ่าย

^{๒๘} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ สุวงศ์สา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๒๙} สัมภาษณ์ พ่อคำพันธ์ ฮวดศรี, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๓๐} สัมภาษณ์ พ่อจรัญ คูเมือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

น้อยลง กิตติศัพท์อันดีงามว่าเป็นผู้มีสติฟังขจรไป ย่อมมองอาจแก้วักล้ายามเข้าสู่สังคม ประสบความสุขยิ่งกว่าได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ย่อมก้าวหน้าในคุณธรรมชั้นสูงยิ่งขึ้น ทำให้อายุยืน เป็นผู้ไม่หลงตาย และเมื่อตายแล้วไปเกิดในสวรรค์ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาทั้งหลาย

มนุษย์ผู้ปฏิบัติรักษาศีลในเพศฆราวาสเป็นเรื่องลำบาก เพราะอยู่ในเพศที่ปฏิบัติได้ยาก ต้องประกอบการทำงานเป็นเรื่องลำบากที่จะมารักษาศีล ถึงรู้ว่าเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ๆ หากพิจารณาการปฏิบัติตามแต่ละข้อของศีล จะเห็นว่ามิคุณค่ามาก ทั้งต่อส่วนตนครอบครัว และสังคม^{๓๑} ดังนั้นการรักษาอุโบสถศีลย่อมที่จะได้อานิสงส์มาก ซึ่งผลของการรักษาอุโบสถศีลทางด้านครอบครัวพอประมวลสรุปได้ ดังนี้ คือ

เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ทำให้ครอบครัวมีการพุดจาที่ดีต่อกัน การพุดจาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถ้ามีวิธีพุดจาที่ดีปัญหาก็ไม่ใหญ่โต ขณะเดียวกันถ้าเราปล่อยให้ปัญหาใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เราก็จะพุดจากันไม่ได้ เวลาเราพุดกัน สื่อสารกันทางลบ เราจะรู้สึกที่เราไม่มีค่า เมื่อรู้สึกเช่นนั้นความผูกพันจะลดลงวิธีที่จะสื่อสารที่ดีที่สุด คือ การบอกเจตจำนงตัวเองอย่างตรงไปตรงมา หรือบอกความต้องการของเรา^{๓๒} คือ เริ่มต้นจากตัวเรา ฉะนั้นอยากให้ ก็อยากให้อีกฝ่ายอยากให้อีกฝ่ายจะรู้สึกว่าคุณค่า ตรงกันข้ามจะรู้สึกว่าคุณค่าตัวเองได้รับเกียรติ เพราะว่าเขาขอความช่วยเหลือ^{๓๓}

เมื่อครอบครัวมีการรักษาอุโบสถศีล ทำให้ระบบครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เวลาฝ่ายหนึ่งเปลี่ยน อีกฝ่ายหนึ่งก็จะเปลี่ยนตาม ไม่จำเป็นว่าทั้งสองฝ่าย พร้อมกัน แล้วจะต้องนัดแนะกันเปลี่ยนว่า ตั้งแต่พรุ่งนี้เป็นต้นไป ๘ โมงเช้า เราต้องเปลี่ยนมาพุดอย่างนี้ แต่เกิดจากการที่ว่าต้องมีฝ่ายริเริ่มว่า คุณเป็นฝ่ายหญิงเราริเริ่มก่อนก็ได้ ถ้าคุณเป็นฝ่ายชายริเริ่มก่อนก็ได้ พอริเริ่มแล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็จะเห็นเอง แล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็จะเปลี่ยนด้วย หากยังมีการพลั้งเผลอ พุดแบบด้านลบออกไปบ้าง วิธีแก้ไข คือ ขอโทษ บางคนอาจจะบอกว่าไม่ขอโทษ ก็ฉันไม่ผิดนี่จริง ๆ^{๓๔} แล้วการขอโทษเป็นสิ่งสำคัญ เวลาที่เราทำแล้วเขา^{๓๕}รู้สึกไม่ดี ไม่จำเป็นที่ต้องเป็นความผิดก็เป็นเรื่องที่เขาขอโทษได้ เหมือนกับเวลาเราขอโทษคนอื่น ไม่ใช่เพราะเราเจตนาทำผิด แต่ผลที่ออกมาไม่ดี เราก็สามารถขอโทษได้ เรามักขอโทษคนอื่นได้ แต่เราไม่ค่อยขอโทษคนภายในครอบครัว แล้วเวลาขอโทษก็ควรขอโทษอย่างจริงใจ ไม่ใช่ “เออ ขอโทษก็ขอโทษ” อย่างนี้อีกฝ่ายหนึ่งเขาก็ไม่รู้สึกว่าคุณขอโทษให้^{๓๕}

^{๓๑} สัมภาษณ์ แม่บุญสงค์ ลีดอกไม้, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๓๒} สัมภาษณ์ แม่สังเวช หงส์สอ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๓๓} สัมภาษณ์ แม่สงวน บุคระธรรม, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๓๔} สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๓๕} สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

การพูดจาที่ดีต่อกัน ไม่ใช่หมายถึงการใช้คำพูดอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการใช้ภาษาท่าทางอีกด้วย เช่น เราตะโกนบอกว่า “วันนี้คุณอย่ากลับบ้านดึกนะ” นี่เป็นวิธีการพูดที่ไม่ดีเลย เพราะเป็นการตะโกนและไม่ได้พูดกันต่อหน้า ทางที่ดีก่อนที่เขาจะออกจากบ้าน เราพูดกับเขาต่อหน้า มองตาเขา แล้วบอกว่า “วันนี้ฉันอยากให้คุณกลับบ้านแต่วันหนอยได้มั๊ยคะ”ไม่ว่าน้ำเสียง หรือระยะห่างที่พูดกัน เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ในการปฏิเสธก็เช่นกัน ไม่ควรปฏิเสธด้วยน้ำเสียงแบบแสดงความไม่พอใจ ซึ่งจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน การปฏิเสธด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล จะทำให้ความรู้สึกเข้าใจกัน หรือไม่เข้าใจกัน ไม่เกิดขึ้น^{๓๖}

การรักษาอุโบสถศีลทำให้เป็นคนพูดมีเหตุผล เกิดความขัดแย้งสามารถที่จะพูดให้ดีขึ้นได้ คนเราจะต้องเอาชนะกันด้วยเหตุผล การมีเหตุผลทำให้ทุกคนต่างก็ชนะ แต่ครอบครัวเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ควรมีการเอาชนะ เพราะคนที่แพ้ก็รู้สึกว่ามันแพ้ ก็ไม่มีใครอยากแพ้ และก่อเป็นความขุ่นข้องหมองใจต่อกัน ฉะนั้นเวลาที่ขัดแย้งกันอย่าเอาชนะด้วยเหตุผล พยายามพูดความรู้สึกตัวเองดีกว่า เวลาเราอยากขอความร่วมมือ หรืออยากได้อะไรสักอย่างในครอบครัว ก็บอกเจตจำนงตรงไปตรงมา อย่าพยายามเอาชนะด้วยเหตุผล เช่น การซื้อของ ก็ไม่ต้องไปเถียงกันว่าของแพง ขณะที่อีกคนบอกว่าสวย แต่บอกไปตามตรงเลยว่า “พูดตรง ๆ เลยนะ ถ้าคุณไม่ถามผม ผมก็ไม่ว่าอะไร แต่ถ้าคุณถาม ผมรู้สึกว่าคุณไปสำหรับรายได้ที่เรามีอยู่” ฉะนั้นพอเราบอกว่าเป็นความรู้สึกของเรา อีกฝ่ายจะหาทางประนีประนอม การบอกด้วยความรู้สึกทำให้อีกฝ่ายรู้ถึงความเข้าใจที่ดีต่อกันจะดีกว่า^{๓๗}

การรักษาศีลอุโบสถทำให้ยอมรับความเป็นตัวของตัวเองของทั้ง ๒ ฝ่าย เราต้องคิดง่าย ๆ ว่า การที่เราเป็นครอบครัวกัน เราต้องมีสองส่วน คือ ในส่วนที่เราต้องมาปรับเข้าหากัน และใน ส่วนที่เราต้องเป็นตัวของเราเอง ซึ่งอีกฝ่ายก็ควรคิดเหมือนกัน เราจะหวังว่าทุกสิ่งเป็นอย่างที่เราต้องการไม่ได้ แต่ละคนก็คงไม่สามารถเปลี่ยนชีวิตให้เป็นไปตามที่เราต้องการได้ ทุกคนต้องมีศักดิ์ศรี ความเป็นตัวของตัวเอง ตรงนี้สำคัญ ซึ่งเรามักจะลืม บางทีเราหวังดี เราอยากให้อะไรอย่างนั้นทำอย่างนี้^{๓๘} เช่น ผู้หญิงถูกสอนมาอย่างหนึ่งในเรื่องการดูแลตัวเอง ว่าแต่งตัวแบบนี้ ใส่รองเท้าแบบนี้ เราก็มักนึกไปว่าสามีควรต้องเป็นอย่างนี้ด้วย แต่ปรากฏว่าคุณค่าของเขาอาจไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านั้น ผู้ชายก็เหมือนกัน ส่วนใหญ่ผู้ชายถูกสอนมาเรื่องประโยชน์ใช้สอย เวลาซื้ออะไรต้องดูความคุ้มค่า แต่ผู้หญิงเขามองคุณค่าบางอย่างที่แตกต่างออกไป

^{๓๖} สัมภาษณ์ พ่อประดิษฐ์ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๓๗} สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๓๘} สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

การรักษาอุโบสถศีลทำให้สร้างกฎกติกา มารยาทในครอบครัวที่ดีได้ การที่มีใครบอกว่าครอบครัวไม่มีความขัดแย้งคงเป็นไปได้ คนสองคนอยู่ด้วยกัน ต้องมีความขัดแย้งกัน จะรักกันแค่ไหนก็ตาม แต่ประเด็นสำคัญ คือ เราแก้ไขความขัดแย้งได้ดีแค่ไหน ในทางปฏิบัติเราอาจต้องมีกฎเกณฑ์ หรืออาจจะเรียกว่า กฏกติกา มารยาทของครอบครัว กติกาเหล่านี้มาจากประสบการณ์ที่ทั้งสองคนขัดแย้งกัน แล้วทั้งสองฝ่ายก็ค่อย ๆ หาทางออก บางทีอาจไม่ได้พูดกัน แต่เป็นสิ่งที่เรตกลงกัน โดยไม่รู้ตัว หรือว่าเราจะตกลงกัน โดยเรารู้ตัวก็ได้^{๘๕} เช่น เราจะไม่ทะเลาะกันต่อหน้าลูก เต็ดขาด เวลาทะเลาะกันเราไม่เอาเรื่องไปบอกญาติ เวลาเราโมโหกันเราจะไม่พูดกัน จนกว่าเราจะมาพูดกัน การมีกติกาพวกนี้ จะช่วยลดความขัดแย้ง แต่ละครอบครัวอาจจะมิกติกาไม่เหมือนกัน และต้องอยู่บนพื้นฐานที่ยืดหยุ่นกันได้ ไม่จำเป็นต้องตายตัว บางครั้งอาจจำเป็นต้องออกไปนอกกติกาบ้าง บางครั้งเราต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวช่วยให้ครอบครัวจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น การตั้งกติกาทุกครอบครัวต้องพึงสังวรไว้ว่าต้องมาจากประสบการณ์ จะให้แต่งงานปั๊บแล้วตั้งกติกาอันเลขยกลำบาก แต่จะมาจากประสบการณ์แง่มุมต่าง ๆ ที่ผ่านมาในช่วงชีวิตของการครองคู่

การรักษาอุโบสถศีลทำให้ครอบครัวเป็นสุข ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในครอบครัว ล้วนแล้วเป็นผลมาจากวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของคน ๒ คน คือ สามีและภรรยา เมื่อถึงช่วงเวลาของการมีทายาท มาร่วมเป็นบุคคลที่ ๓ หรือ ๔ ของครอบครัว ถึงตอนนั้นทั้งสามีและภรรยาจะต้องผนึกความคิดและกำลังใจกันยิ่งขึ้น ในการดูแลสมาชิกใหม่ของครอบครัวให้เขาก้าวเดินเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ แม้สังคมปัจจุบันหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีการแก่งแย่งแข่งขันกันสูง และค่านิยมในการดำรงชีวิต ก็แปรเปลี่ยนไปเน้นวัตถุกันมากขึ้น^{๘๖} ส่งผลกระทบและเขย่าเสถียรภาพของครอบครัวพอสมควร แต่เราเชื่อมั่นว่า หากทุกคนในครอบครัวดำรงความเป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน และแผ่ขยายไปสู่ครอบครัวอื่น ชุมชนอื่น และสังคมอื่น คำว่า “ครอบครัว คือ รากฐานที่มั่นคงของสังคม” คงเป็นเพียงคำขวัญที่บันทึกไว้บนแผ่นกระดาษเท่านั้น^{๘๗}

ตัวอย่างหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดคือในครอบครัวใด หากสามีหรือภรรยาคนใดคนหนึ่งนอกใจกัน หรือคนหนึ่งดื่มเหล้าทุกวัน หรือคิดการพนัน ก็จะทำให้ครอบครัวไม่สงบสุข เพราะศีลไม่เสมอกัน ครอบครัวที่ทุกคนมีศีลเสมอกัน ก็จะทำให้ครอบครัวเป็นสุข เพราะมีความละเอียดต่อบาป^{๘๘}

^{๘๕} สัมภาษณ์ พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๘๖} สัมภาษณ์ แม่สำนวน แสงสัย, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

^{๘๗} สัมภาษณ์ แม่จี ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๘๘} สัมภาษณ์ แม่หนา เจริญ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

ถ้าภรรยาและสามีหวังจะพบกันและกัน ทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ ไซ้ ทั้งสองเที่ยวพึงเป็นผู้ มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน ภรรยาและสามีทั้งสองนั้นย่อม ได้พบกันและกันทั้งในปัจจุบัน ทั้งในสัมปรายภพ

ผลทางด้านครอบครัวพอสรุปได้ว่า ผู้ที่มีศีลมีครอบครัวที่ดีได้ เป็นผู้ปฏิบัติไม่บกพร่อง ในสามิธรรม ๔ ประการ คือ ๑. บำรุงบิดามารดา มีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่ เลี้ยงดูปรนนิบัติท่าน ให้ได้รับความสุขสบาย ๒. เลี้ยงดูบุตร รู้จักวิธีเลี้ยงดูให้ลูกเป็นคนดี เป็นลูกแก้ว นำชื่อเสียง เกียรติภูมิมาสู่พ่อแม่ วงศ์ตระกูล ๓. สงเคราะห์ภรรยา (สามี) สามีภรรยาจะต้องรู้จักวิธีปฏิบัติตัวต่อกัน มีความเกรงอกเกรงใจเคารพให้เกียรติกัน ไม่นอกใจกัน เป็นการสร้างสายสัมพันธ์ของคนใน ครอบครัวให้อบอุ่นแน่นแฟ้น ครอบครัวจะมีแต่ความร่มเย็นเพียงเท่าเข้าบ้านก็มีความสุขใจ เข้า บ้านเหมือนขึ้นสวรรค์ ๔. ทำงานไม่คั่งค้าง ต้องทำงานไม่คั่งค้าง เพราะครอบครัวก็ต้องมีค่าใช้จ่าย จะเลี้ยงพ่อแม่เลี้ยงแม่ เลี้ยงลูก เลี้ยงภรรยา ก็ต้องใช้สตางค์ทั้งนั้น เราจึงมีหน้าที่ก่อสร้างตัวด้วยการ ทำงานไม่คั่งค้าง ต้องทำให้เสร็จ ทำให้สำเร็จ จะได้สร้างฐานะความเป็นปึกแผ่นแก่ตนเองและ ครอบครัวได้ปฏิบัติได้ครบ ๔ ข้อนี้ ครอบครัวนั้นจะมั่นคงมีความสุข

๔.๓ ผลทางด้านสังคม

การรักษาอุโบสถศีลย่อมมีผลต่อทางด้านสังคมเป็นอย่างมาก ผู้รักษาอุโบสถศีลส่วน ใหญ่มุ่งว่า การรักษาอุโบสถศีลนั้น เป็นการช่วยให้สังคมสงบสุขได้ เพราะการรักษาอุโบสถศีลนั้น งดเว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่วนมากจึงมักอธิษฐานให้บ้านเมืองสงบสุข ประเภทของ อุโบสถศีลที่มีผลทางด้านสังคม อุโบสถศีล เป็นศีลเพื่อเสริมสร้างความ ดีงามของชีวิตและสังคม คือ หมายถึงวินัยของคฤหัสถ์ เป็นศีลสำหรับประชาชน มี ๒ ระดับ มีดังนี้

๑. ธรรมขั้นศีล คือ ศีลในแง่ธรรม หมายถึง หลักความประพฤติระดับกายวาจาและ อาชีวะที่นำมาแนะนำสั่งสอน โดยเน้นที่ปัจเจกชนเป็นสำคัญ ในขั้นนี้ มีความหมายไปถึง อธิศีล สิกขา ซึ่งหมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ ได้แก่ รวมเอาองค์มรรค สัมมวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ เข้ามาว่าโดยสาระก็คือ การดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบทางสังคมให้ถูกต้อง มีความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ดีงามเกื้อกูลประโยชน์ ช่วยรักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อม^๓ ในทางสังคมอยู่ในภาวะ เอื้ออำนวยสามารถดำเนินชีวิตที่ดีงาม ปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธองค์มีอธิศีลสิกขาเป็นเบื้องต้น

^๓ สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

คือ การประพุดิในด้านศิลปะให้ยิ่ง ตามพุทธพจน์ที่แสดงเรื่องศิลปะ สำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่แสดงถึงบทบาทของบุตรธิดาต่อบิดามารดา ดังนี้

“บุตรธิดาที่สามารถยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้เป็นผู้ทรงศีล ผู้ไม่มีศรัทธาให้ตั้งมั่นในศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาได้ การกระทำอย่างนั้น ชื่อว่า บุตรได้ตอบแทนคุณแก่มารดาบิดา”^{๔๔}

๒ วินัยที่เป็นศีล คือ ศีลในแง่ที่เป็นวินัย หมายถึง กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายเฉพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และผู้ฝ่าฝืน ต้องได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชน หรือ สังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง ต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ นั่นคือ วิธีฝึกคนให้มีศีล ซึ่งเป่าหมายของวินัยที่เป็นศีล^{๔๕} ได้แก่ ศีลระดับสังคมสงฆ์ มีเป่าหมายที่สำคัญอยู่ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ ความผาสุกแห่งสงฆ์ กำราบคนหน้าด่าน ไม่รู้จักอาย ความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม ปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน บำบัดความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ยังไม่เลื่อมใส ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนผู้เลื่อมใสแล้ว ความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม และส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อยสนับสนุนวินัยให้หนักแน่น^{๔๖} ส่วนในอังคุตตรนิกาย ได้เพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อ คือ เพื่อเอื้ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ทั้งหลาย และเพื่อตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาชั่วร้าย^{๔๗}

อุโบสถศีลสร้างความปลอดภัยแก่มนุษย์ อุโบสถศีลนั้นสร้างความปลอดภัยแก่มนุษย์ได้ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในอภิธรรมสูตร อัญญกนิบาต อังคุตตรนิกาย^{๔๘} มีความว่า

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในศาสนาี้ ละปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต ละอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน ละกามเมสุ มิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากกามเมสุ มิจฉาจาร ละมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท ละสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน ชื่อว่า เขาได้ให้ความไม่มีภัย ความไม่มีเวร และความไม่เบียดเบียน แก่สัตว์ทั้งหลาย หาประมาณมิได้ ตัวเขาเองมีส่วน (ได้รับ) ความไม่มีภัย

^{๔๔} อจ.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๗๘

^{๔๕} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๔๖} อจ.ทสก.(บาลี) ๒๔/๓๑/๗๔

^{๔๗} อจ.ทุก.(บาลี) ๒๐/๔๓๖/๑๒๓

^{๔๘} อจ.อญฺญก.(ไทย) ๒๓/๓๕/๒๕๕-๓๐๑.

ความไม่มีเวร และความไม่ถูกเบียดเบียนด้วย ทานทั้งห้านี้ เป็นมหาทาน รู้กันว่าเป็นเลิศ (กว่าทานทั้งหลาย) รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นวงศ์ (ของอริยะ) เป็นของเก่า อันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนไม่คัดค้านไม่ลบถ้าง

การบริโภคอาหารมือเดียว ทำให้ร่างกายสุขสบาย โรคภัยไข้เจ็บมีน้อย ร่างกายเบาสบายมีกำลัง และคล่องตัว การเว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรีและการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล เว้นขาดจากการตัดทรงตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอมเครื่องประพินพิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว การเว้นขาดจากที่นอนสูงใหญ่สองข้อสุดท้ายเป็นการละกิเลส ราคะมานะ ที่แข่งกันมี แข่งกันประดับโอ้อวด ปัญหาการแข่งชิงแข่งขันก็ไม่เกิดขึ้น จึงทำให้ไม่มีภัยไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกัน อนึ่งแม้บุคคลผู้อำนวยความสะดวก และให้การสนับสนุนผู้รักษาศีล ด้วยการให้อาหารเป็นต้น ก็ย่อมได้ผล ได้อานิสงส์ ได้ความรุ่งเรือง และความเจริญแผ่ไพศาลมากเช่นเดียวกัน^{๔๕}

ผู้วิจัยเห็นว่าในหมู่บ้านใดหรือเมืองใดมีผู้รักษาศีล ย่อมทำให้หมู่บ้านนั้นเมืองนั้นอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบกัน ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงกันและกัน เพราะอุโบสถศีลเป็นไปเพื่อทำให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง ทำให้คนที่เข้ารักษาศีลเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพราะเล็งเห็นว่ามิใช่ประโยชน์มากมายมหาศาล เช่นชาวบ้านโนนเมืองที่รักษาศีลทำให้หมู่บ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุขมากขึ้น ปัญหาทางครอบครัวก็ไม่มี ปัญหาทางสังคมก็ไม่มี^{๔๖} ดังนั้นอุโบสถศีลจึงมีผลดีต่อสังคมอย่างมาก

สรุปว่า การเข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้น ผู้เข้าจำไม่ว่าจะเป็น กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร เทวดา มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมได้รับประโยชน์สุขตลอดกาล ทั้งชาตินี้และชาติหน้า เหมือนกันเท่าเทียมกันไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ หรือสภาวะที่แตกต่างกันของสัตว์ โดยมีที่เจตนาเป็นที่ตั้ง

๔.๔ ผลทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อชาวบ้านโนนเมืองรู้จักการรักษาศีลแล้ว นำเอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันก็ทำให้เรารู้จักคำว่าพอเพียง ไม่ใช่สิ่งของที่ฟุ่มเฟือยเกินไป ดังนั้นเมื่อเรารู้ว่าการรักษาศีลทำให้เรารู้จักพอเพียง ผลก็ทำให้เรารู้จักการพอเพียงที่จะใช้จ่ายสิ่งของ พออธิบายได้ดังนี้

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้อง มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง

^{๔๕} ที.สี. (ไทย) ๘/๑๐/๔.

^{๔๖} สัมภาษณ์ แม่เน้อย ดาวเรือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

ภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและพร้อมต่อการรองรับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^{๕๐}

แนวปฏิบัติในการนำอุโบสถศีลมาประยุกต์ใช้ในด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัว มีดังนี้

(๑) มีจริยธรรมแบบเศรษฐกิจพอเพียง เช่น มีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต มีสติ ปัญญา เมตตา กรุณา เป็นต้น

(๒) แสวงหาความรู้และอบรมสมาชิกในครอบครัวให้มีความรู้มีคุณธรรม

(๓) มีวินัยในการใช้จ่าย

(๔) เคารพกฎกติกาทางสังคม

(๕) มีความสำนึกและรับผิดชอบต่อส่วนรวม

แนวทางการปฏิบัติระดับครอบครัวดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะแบบองค์รวมต้องประกอบ กับไปด้วยความพอประมาณ มีเหตุผลที่และมีภูมิคุ้มกันที่ดี^{๕๑}

การรักษาอุโบสถศีลเป็นการสร้างเสริม และสนับสนุนให้คนในหมู่บ้านมีความ รับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยการหลีกเลี่ยงไกลจากอบายมุข^{๕๒}

อบายมุข คือ ช่องทางแห่งความเสื่อมซึ่งเป็นที่ให้เสียทรัพย์^{๕๓} ฉะนั้น ถ้าบุคคล หลีกเลี่ยงจากอบายมุข ถือว่าเป็นผู้มีส่วนในการรับผิดชอบต่อศีลธรรมทางเศรษฐกิจ ดังพระพุทธ องค์กร์ตรัสแสดงไว้ในสังคาลสูตรว่า

(๑) การหมกมุ่นในการเสพของมีนเมา คือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท มี โทษ ๖ ประการนี้ คือ ๑. เสียทรัพย์ทันตาเห็น ๒. ก่อการทะเลาะวิวาท ๓. เป็นบ่อเกิดแห่งโรค ๔. เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง ๕. เป็นเหตุให้ไม่รู้จักอาย ๖. เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา^{๕๔}

(๒) การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืนมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ ๑. ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาดน ๒. ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาบุตรภรรยา ๓. ชื่อว่าไม่คุ้มครอง

^{๕๐} สัมภาษณ์ แม่น้อย ดาวเรือง, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๕๑} วันนร จະນຸ, รายงานผลการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะจริยศาสตร์และปรัชญาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๕๒} สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕๐.

^{๕๔} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๓.

ไม่รักษาทรัพย์สินสมบัติ ๔. เป็นที่สงสัยของคนอื่นด้วยเหตุต่าง ๆ ๕. มักถูกใส่ร้ายด้วยเรื่องไม่เป็นจริง ๖. ทำให้เกิดความลำบากมากหลายอย่าง^{๕๖}

(๓) การเที่ยวคุมหรสพ มีโทษ ๖ ประการ ๑. มีการรำที่ไหน (ไปที่นั่น) ๒. มีการขับร้องที่ไหน (ไปที่นั่น) ๓. มีการประโคมที่ไหน (ไปที่นั่น) ๔. มีเสภาที่ไหน (ไปที่นั่น) ๕. มีการบรรเลงที่ไหน (ไปที่นั่น) ๖. มีเถิดเทิงที่ไหน (ไปที่นั่น)^{๕๗}

(๔) การหมกมุ่นในการเล่นการพนัน อันเป็นเหตุแห่งความประมาท มีโทษ ๖ ประการนี้ คือ ๑. ผู้ชนะข่มก้อเวร ๒. ผู้แพ้ย่อมเสียขายทรัพย์สินที่เสียไป ๓. เสียทรัพย์สินทันตาเห็น ๔. ถ้อยคำที่เป็นพยานในศาล ก็เชื่อถือไม่ได้ ๕. ถูกมิตรอำมาตย์ดูหมิ่น ๖. ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายผู้นี้เป็นนักเลงการพนัน ไม่สามารถจะเลี้ยงดูภรรยาได้^{๕๘}

(๕) การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตรมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ ๑. เขามีนักเลงการพนันเป็นมิตรสหาย ๒. เขามีนักเลงเจ้าชู้เป็นมิตรสหาย ๓. เขามีนักเลงเหล้าเป็นมิตรสหาย ๔. เขามีคนหลอกลวงเป็นมิตรสหาย ๕. เขามีคนโกงเป็นมิตรสหาย ๖. เขามีโจรเป็นมิตรสหาย^{๕๙}

(๖) การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการนี้ คือ ๑. มักอ้างว่า “หนาวเกินไป” แล้วไม่ทำงาน ๒. มักอ้างว่า “ร้อนเกินไป” แล้วไม่ทำงาน ๓. มักอ้างว่า “เวลาเย็นเกินไป” แล้วไม่ทำงาน ๔. มักอ้างว่า “เวลายังเช้าเกินไป” แล้วไม่ทำงาน ๕. มักอ้างว่า “หิวเกินไป” แล้วไม่ทำงาน ๖. มักอ้างว่า “กระหายเกินไป” แล้วไม่ทำงาน^{๖๐}

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าทุกชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสูงส่งไม่ควรที่จะให้เสื่อมเสียไปกับสิ่งที่หาสาระไม่ได้ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐสุด ควรที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีงามเข้ามาพอกพูนให้ชีวิตมีความสุขมีสาระ และเป็นแก่นสารถึงที่สุดมุ่งสอนให้รู้จักการควบคุมดูแล ในการใช้จ่ายที่เกิดประโยชน์ว่าส่วนใดไว้เลี้ยงตนเอง เลี้ยงครอบครัว และเป็นสาธารณะประโยชน์แก่ส่วนรวม ทั้งยังต้องพิจารณาในการเสพ ในการบริโภคใช้สอยทรัพย์สินเงินทองในแต่ละครั้ง^{๖๑} โดยรู้จักมีความอดทนหาทรัพย์สิน ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย หรือท้อใจ รู้จักวิธีแสวงหาทรัพย์สินโดยชอบธรรม รู้จักรักษาทรัพย์สินที่หามาได้นั้น รู้จักสันโดษใช้จ่ายพอดีแก่ฐานะของตน จึงจะมีความสุข เพราะการใช้จ่ายทรัพย์สิน และประกอบด้วย พลธรรม ๕ อย่าง คือ ศรัทธาพละ วิริยพละ สติพละ

^{๕๖} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๕/๒๐๓.

^{๕๗} คุรยละเอียดใน ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๐/๒๐๓-๒๐๔.

^{๕๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๑/๒๐๔.

^{๕๙} คุรยละเอียดใน ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๒/๒๐๔-๒๐๕.

^{๖๐} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕.

^{๖๑} สัมภาษณ์ แม่เน้อย ดาวเรือง ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

สมาธิพละ และปัญญาพละ เพื่อความสำเร็จในการสร้างฐานทางเศรษฐกิจตามหลักพระพุทธศาสนา^{๖๒}

สรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์ผลของการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต การรักษาอุโบสถศีลทำให้เรามีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ทั้งยังทำให้ครอบครัวของเรามีความสุขเพราะอุโบสถศีลเป็นไปเพื่อการกำจัดกิเลสตาม ถ้าสังคมเราสามารถรักษาอุโบสถศีลได้ทั้งหมดย่อมที่จะเป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมืองและเศรษฐกิจ คนก็จะไม่มีความโลภไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน และผู้คนที่จะไม่หลงอยู่ในอบายมุขทั้งปวง

ดังนั้นการรักษาอุโบสถศีลยังได้ประโยชน์สุข ๓ ประการ คือ ๑. ทิฏฐธรรมมิกัตถ-ประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ และความสุขในโลกนี้ คือความสุขในปัจจุบัน คือ ตัดความกังวลวุ่นวายในภารกิจงานเสียได้ เปิดโอกาสให้ตนได้ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจด เพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ตน ลด ละ เลิก กิเลสในตนให้เบาบาง ได้รับความบันเทิงใจ ว่าตนได้ทำความดี และได้รับยกย่องจากคนทั่วไป ๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ในโลกหน้า และความสุขในโลกหน้า คือความสุขในโลกสวรรค์ ๓. ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์สูงสุด คือพระนิพพาน และความสุขอันสูงสุด คือความสุขอันเกิดแต่ะนิพพาน ปรมัตถ-ประโยชน์ คือการดับทุกข์โดยไม่เหลือ ถือเป็นประโยชน์อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาตน ผู้รักษาอุโบสถศีลแม้ไม่อาจที่จะบรรลุได้ในชาตินี้ แต่หากหมั่นประกอบความดี ฝึกฝนอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา อย่างไม่ย่อท้อ ย่อมสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดนี้ได้

^{๖๒} สัมภาษณ์ แม่ยอด วงศ์อามาตย์, ชาวบ้านโนนเมือง, วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาอุโบสถศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า อุโบสถศีลมีและเกิดขึ้นมาก่อนพุทธกาล คือเกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ ผู้บำเพ็ญบารมีกระทำความดีต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต และฆราวาสผู้ครองเรือนปฏิบัติรักษาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

การรักษาอุโบสถศีลยังสามารถแบ่งตามระยะเวลาที่เข้าจำได้เป็น ๓ ประเภท คือ (๑) ปกติอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษาในวันที่กำหนดไว้ตามปกติตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่ง ในวันขึ้นหรือแรม ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ (๒) ปุจฉาครุอุโบสถ หมายถึงวันที่รักษาอุโบสถศีลที่พิเศษขึ้นไปอีกกว่าปกติ คือรักษา ๓ วัน เรียกว่าวันรับ วันรักษาและวันส่ง (๓) ปาฏิหาริย์ปักขอุโบสถ คืออุโบสถที่ฟังนำไป คือให้เป็นไปตามกำหนดเป็นประจำในแต่ละปี หมายความว่าในแต่ละปีมีช่วงเวลาที่กำหนดไว้เฉพาะที่จะรักษา เช่น รักษาตลอด ๓ เดือน ในกาลเข้าพรรษา ถ้าไม่อาจรักษาได้ตลอด ๓ เดือน ก็ให้รักษา ๑ เดือน หรือครึ่งเดือนในเขตการแสวงหาภินิหารของพระภิกษุ

อุโบสถยังแบ่งประเภทของผู้รักษาอุโบสถได้ ๓ ประเภท คือ (๑) โศปาลกอุโบสถ คืออุโบสถศีลของบุคคลผู้รักษาเหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโค สักแต่ว่าสมาทานศีลแล้วทนคอยรักษาไม่ให้ขาดเพียงให้พ้นวันหนึ่งคืนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใส่ใจฝึกฝนอบรมตนในการบำเพ็ญกุศลให้ยิ่ง ๆ ขึ้น (๒) นิคคณอุโบสถ เป็นการรักษาอุโบสถของพวกนอกศาสนาคือพวกนิครนถ์ ที่ถืออุโบสถแบบตั้งเจตนางดเว้นมีเขตจำกัด เลือกรักษา ไม่งดเว้นทั้งหมด (๓) อริยอุโบสถศีลได้แก่อุโบสถที่อุบาสกอุบาสิการักษาอย่างประเสริฐ เมื่อสมาทานแล้วตั้งใจระจิตของตนให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มีการเจริญสมถและวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระลึกถึงอนุสติ ๖ คือ พุทธานุสติ ธัมมานุสติ สังฆานุสติ สีลานุสติ จาคานุสติ และเทวดานุสติ อยู่เสมอ

การศึกษาวิธีการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง พบว่าส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลที่ยังไม่ชัดเจน ไม่ทราบถึงการรักษาอุโบสถศีลให้พิเศษยิ่ง ๆ ขึ้น นั้นว่ามีการรักษา ๓ อย่าง คือ ปกติอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษากันเฉพาะวันที่กำหนด ปุจฉาครุอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษากันครั้งละ ๓ วัน ปาฏิหาริย์ปักขอุโบสถ คืออุโบสถที่รักษากันเป็นประจำ ปัจจุบันนี้อุบาสกอุบาสิกานิยมรักษาอุโบสถศีล ในวันพระช่วงเข้าพรรษาเพียงเดือน

ละ ๔ ครั้งในวันพระคือในวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำหรือ ๑๕ ค่ำ ขึ้น ๘ ค่ำและขึ้น ๑๕ ค่ำ พอออกพรรษาแล้วผู้รักษาศีลอุโบสถก็ลดน้อยลง

วิธีการรักษาศีลอุโบสถศีล ส่วนใหญ่ไปสมาทานขอศีลกับพระที่วัด เพราะที่วัดสะดวกกว่า การรักษาศีลอุโบสถปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดกำหนดไว้ โดยเริ่มจากในตอนเช้าชำระร่างกายให้สะอาด แต่งกายด้วยชุดขาว หรือชุดสุภาพ นำภัตตาหารมาร่วมทำบุญที่วัด ทำวัตรสวดมนต์ประกาศวันอุโบสถ สมาทานอุโบสถศีล รับประทาน ๘ มารักษา เมื่อถึงเวลาที่ทางวัดกำหนดก็จะร่วมกันปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น ซึ่งวิธีดังกล่าวนี้นิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในสังคมปัจจุบัน การรักษาศีลอุโบสถศีลนั้นไม่เคร่งครัดในการสำรวมระวังกาย วาจา ใจ ไม่ได้อธิษฐานจิตตั้งความปรารถนาในการรักษาเพื่อวัตถุประสงค์อันยิ่งใหญ่

การวิเคราะห์การรักษาศีลอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมืองที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่าส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านสุขภาพของผู้ปฏิบัติเองที่แก้ตัวลงทำให้ ปวดขาปวดเข่า ยืน เดิน นั่ง นอนไม่สะดวก สถานที่วัดไม่เอื้ออำนวย ไม่สะดวกสัปปายะ ผลทางด้านต่าง ๆ ของผู้รักษาศีลอุโบสถศีล มีความปรารถนาให้ตัวเองมีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจเบิกบานได้ผลานิสงส์ มีการสะสมบุญ เมื่อตายไปขอให้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ หากต้องเกิดอีกขอได้เกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา และได้เกิดทันศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย และขอให้ครอบครัวประสบแต่ความสุขความเจริญ ลูกหลานว่านอนสอนง่าย ไม่ถูกคนอื่นเบียดเบียน กิจการงานเจริญก้าวหน้ามั่นคง ร่ำรวย และสุดท้ายขอให้บ้านเมืองสงบสุข อันเป็นความปรารถนาทางโลกียะมากกว่าโลกุตระ

การรักษาศีลอุโบสถศีลทำให้เรามีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง ทั้งยังทำให้ครอบครัวของเรา มีความสุข ยังได้ประโยชน์และสุข ๓ ประการ คือ ๑. ทัศนคติมีกตัญญูประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในโลกนี้ และความสุขในโลกนี้ คือความสุขในปัจจุบัน คือ ตัดความกังวล วุ่นวายในการกิจการงานเสียได้ เปิดโอกาสให้ตนได้ชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจด เพิ่มพูนบุญกุศลให้แก่ตน ลด ละ เลิก กิเลสในตนให้เบาบาง ได้รับความบันเทิงใจ ว่าตนได้ทำความดี และได้รับยกย่องจากคนทั่วไป ๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์เบื้องต้น ประโยชน์ในโลกหน้า และความสุขในโลกหน้า คือความสุขในโลกสวรรค์ ๓. ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์สูงสุด คือ พระนิพพาน และความสุขอันสูงสุด คือความสุขอันเกิดแต่निพพาน ปรมัตถประโยชน์ คือการดับทุกข์โดยไม่เหลือ ถือเป็นประโยชน์อันสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ผู้รักษาศีลอุโบสถศีลแม้ไม่อาจที่จะบรรลุได้ในชาตินี้ หากหมั่นประกอบความดี ฝึกฝนอบรมตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ไปเรื่อยๆ ย่อมสามารถที่จะบรรลุประโยชน์สูงสุดได้

การรักษาศีลอุโบสถศีลย่อมมีผลทางด้านสังคมเป็นอย่างมาก ผู้รักษาศีลอุโบสถศีลส่วนใหญ่มองว่า การรักษาศีลอุโบสถศีลนั้น เป็นการช่วยให้สังคมสงบสุขได้ เพราะการรักษาศีลอุโบสถศีลนั้นงด

เว้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่วนมากจึงมักอธิษฐานให้บ้านเมืองสงบสุข ประเภทของอุโบสถศีลที่มีผลทางด้านสังคม อุโบสถศีล เป็นศีลเพื่อเสริมสร้างความดีงามของชีวิตและสังคม อานิสงส์ของการรักษาอุโบสถศีล เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล หมายความว่า ใครรักษาศีลได้ ครบบริบูรณ์ ผู้นั้นย่อมได้รับอานิสงส์ดังกล่าว ซึ่งเกิดผลเฉพาะตัวแก่ผู้ปฏิบัติ แต่ถ้าบุคคลหมู่คณะใด เมืองใด ประเทศใด พร้อมใจกันระมัดระวังมิให้การรักษาศีลขาดตกบกพร่อง อานิสงส์ย่อมเกิดขึ้นครอบคลุมทั้งแผ่นดิน เมื่อนั้น ประเทศนั้น จะมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่ดีกินดี

ฉะนั้น การที่รักษาอุโบสถศีลเพียงชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่ง พร้อมน้อมระลึกว่า "แม้เราจะรักษาอุโบสถศีลจนตลอดชีวิตอย่างพระอรหันต์ไม่ได้ ก็ขอดำเนินรอยตามท่านด้วยการรักษาอุโบสถศีลอันมีองค์ ๘ ประการนี้ ชั่ววันหนึ่งคืนหนึ่ง" เพียงเท่านี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า การรักษาอุโบสถศีลของผู้นั้นย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก แม้พระราชเจ้าผู้ทรงเป็นใหญ่ใน ๑๖ แคว้น ยังไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ เพราะศีลนั้นทำให้บังเกิดในสวรรค์

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการรักษาอุโบสถศีลที่นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้มองเห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อเป็นการแก้ไขปรับปรุงต่อการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. สถาบันสงฆ์ ควรให้การส่งเสริมในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ในการรักษาศีลอุโบสถให้แก่ชาวพุทธ ด้วยการจัดกิจกรรมในวันพระ และวันสำคัญทางพุทธศาสนาให้มากขึ้น เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปปฏิบัติเป็นชีวิตประจำวัน จนไปสู่การปฏิบัติในทางธรรม

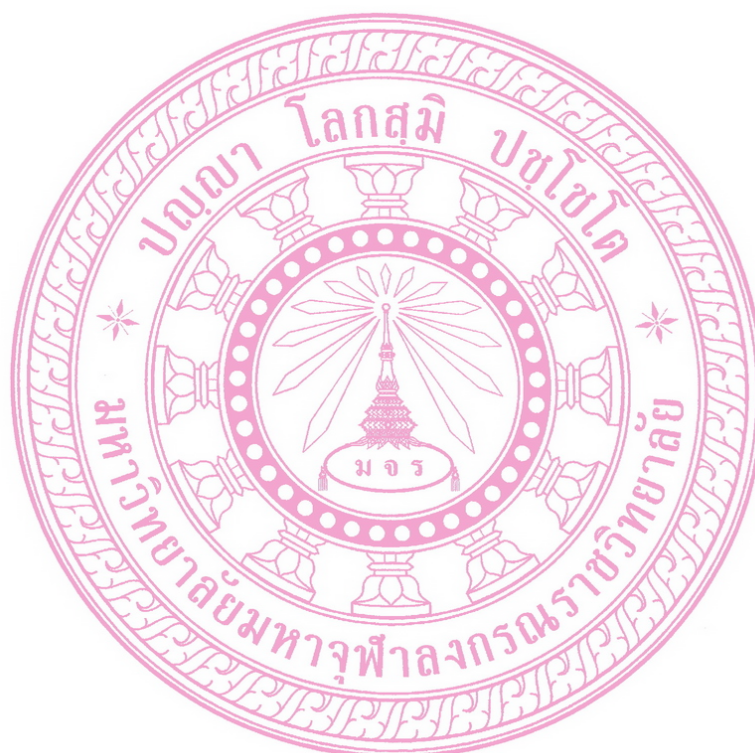
๒. สถาบันครอบครัว ควรมีการปลูกฝังหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้แก่บุตรหลาน ในข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับเรื่องประเพณีการรักษาอุโบสถศีล มีการงดบริโภคอาหารในตอนบ่ายและค่ำ เป็นการฝึกตนให้คุ้นเคยกับชีวิตที่อดอยาก เมื่อประสบกับความขัดสนจริงๆ จะได้ไม่ลำบากเรื่องการบริโภค ให้ความสำคัญต่อการรักษาคุณค่าทางจิตใจ เพื่อให้เกิดการสำรวมตนไม่ฟุ้งเพื่อรู้จักการประหยัด และเป็นการฝึกให้เป็นคนที่มีจิตใจที่เข้มแข็งอดทน

๓. สถาบันการศึกษา ควรจัดเรียนการสอนเกี่ยวกับการถืออุโบสถศีลไว้ในหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง เพื่อให้นักเรียนเยาวชนได้เรียนรู้ในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ว่ายังมีหลักปฏิบัติที่เป็นทางเลือกในการขัดเกลาจิตใจตน เพื่อการเป็นอยู่อย่างสุขสงบ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง ที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในขณะที่ดำเนินการวิจัยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจดังนี้

๑. การศึกษาการรักษาอุโบสถศีลกับการแก้ปัญหาสังคมไทยในมิติต่าง ๆ
๒. ศึกษาเปรียบเทียบการรักษาอุโบสถศีลของชาวพุทธในสังคมเมืองกับสังคมชนบทที่มีต่อพฤติกรรมส่วนบุคคล

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี -ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

..... อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

..... ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

..... ปกรณ์วิเสศภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณ์วิเสศ. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. มลिनทปัญหา พิมพ์เป็นงานอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธิวงศาจารย์

(สูง ธนบุญโภ). พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๓๕.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง ชรรวมวิภาค น.ธ. โท ฉบับมาตรฐาน กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๕.

ชนิด อยู่โพธิ์ อานิสงส์อุโบสถศีล พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร,

๒๕๒๓).

..... อานิสงส์ไตรสรณคมน์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร,

๒๕๒๕.

ประยูรท์ หลงสมบุญ, พันตรี. คู่มือเบญจศีลเบญจธรรม และ อุโบสถศีลฉบับธรรมเจดีย์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ม.ป.ป.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘. ราชบัณฑิต). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์

ชุดศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๑๑

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

_____ . ธรรมนุญชีวิต(ฉบับปรับปรุง-เพิ่มเติมใหม่) พิมพ์ครั้งที่ ๖๐ กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๗.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระราชนิพนธ์ พระอุโบสถสี่ลกลา. กรุงเทพมหานคร :

ม.ป.ท., ม.ป.ป..

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระภัทรมุณี(เสรี ธรรมเวที). พระธรรมเทศนาอาหุเนยatikถา ในพระธรรมเทศนา รวบรวมและ

จัดพิมพ์โดย พระกิตติสารเมธี. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๓๐.

พระมหาทองมั่น สุทฺธจิตฺโต. ศิลปเป็นอารมณ์อันประเสริฐ. กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์,

๒๕๕๑

พระมหาสมปอง มุทิตฺโต. คัมภีร์ อภิธานวรรณนา. กรุงเทพมหานคร :

บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูญา โณ). นิเทศธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร :

ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๗.

พระวิสุทฺธิสังวรเถร. มรดกธรรมเล่ม ๔๕ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท) ธรรมบรรยาย

ชุด “เข้าวัดทำไม”. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็น.พี.สกรีนพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘.

วันนร จะนุ. รายงานผลการวิจัยเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะจริยศาสตร์และปรัชญาสังคม.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๖.

สถยภูฏี สิทธิเดช. ความมหัศจรรย์แห่งอุโบสถสี่ล สาระธรรมจากพระไตรปิฎก กรุงเทพมหานคร :

บริษัทศิลป์สยามและบรรจุกิจการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สุเชาว์ นพอลชุม. สารานุกรมพระพุทฺธศาสนา ประมวลจากพระราชนิพนธ์ สมเด็จพระมหา

สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส.กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สมเด็จพระวันรัต(แสง เขมจารี). สมันตปาสาทิกา วิสุทธิมคค์ และอภิธัมมัตถวิภาวินี. พระนคร :

พระจันทร์, ๒๔๘๕.

แสง จันทร์งาม. พุทธศาสนวิทยา พิมพ์ครั้งที่ ๔ กรุงเทพมหานคร : ธีระการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ลำลี รักสุทฺธิ. ศิลปศุดยอดวินัยของพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๕.

(๒) บทความ :

พระเทพวรคุณ. (สมาน สุเมโธ). “ความฉลาด ๓ อย่าง”. แสงอีสาน. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๗
ธันวาคม ๒๕๔๖ - กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

ดวงกมล ทองคนารักษ์. “บทบาทและความสำคัญของอุบาสกในพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระมหาถวิล เตชะคำ. “อุบาสกในพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

รังมี สุทนต์. “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของอนาถบิณฑิกอุบาสกที่ปรากฏ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔

ศุภาภรณ์ พงษ์แพทย. “ศึกษาแรงจูงใจในการถือศีลอุโบสถของพุทธศาสนิกชน : กรณีศึกษา

วัดสังฆทานและวัดปทุมวนาราม”. วิทยานิพนธ์วิทยาลัยศาสนศึกษา

มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘

สุนทร สุริยะรังมี. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษา

เฉพาะกรณีอุบาสกผู้ได้รับเอตทัคคะ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

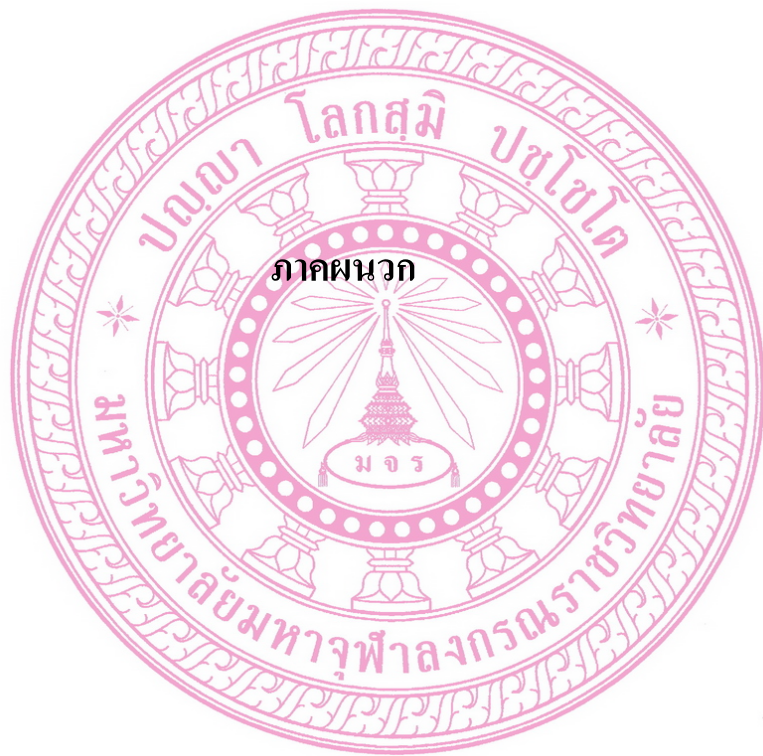
พระเทพวรคุณ. (สมาน สุเมโธ). “ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ”. ขอนแก่น :

วัดป่าแสงอรุณ, ๒๕๔๒. เอกสารประกอบการบรรยาย.

(๕) รายชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์ มีทั้งหมด ๒๘ รูป/คน มีดังนี้

(๑) พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์, ชาวบ้านโนนเมือง

- (๒) นายวินัย เพิ่มพูล, ผู้ใหญ่บ้าน โนนเมือง
- (๓) พระมหาวิท ปิยธมฺโม, เจ้าอาวาสวัด โนนเมือง
- (๔) นางบุญเรือน วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๕) นางหนูกัน ปาโส, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๖) พ่อสมศรี วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๗) พ่อพิมพ์ สอนภักดี, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๘) พ่อสุบรรณ วงศ์อินตา, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๙) แม่แดง บุญภา, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๐) แม่ทองคำ เข็นศิริ, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๑) แม่เหลือ พนมเขต, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๒) แม่เหล่า สอนภักดี, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๓) พ่อเลิศ มะลิมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๔) พ่อบุญเลี้ยง เถนียง, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๕) แม่หนา เถนียง, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๖) แม่น้อย คาวเรือง, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๗) แม่เขียน จันทะโสสม, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๘) แม่ยอด วงศ์อำมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๑๙) แม่ทองคำ สว่างค์สา, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๐) พ่อคำพันธ์ ฮวดศรี, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๑) พ่อจรัญ คุ้มเมือง, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๒) แม่มะลิ เพิ่มพูล, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๓) แม่บุญสงค์ ลีดอกไม้, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๔) แม่สังเวช หงส์สอ, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๕) แม่สงวน บุคระธรรม, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๖) แม่คำลวน แสงสัย, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๗) แม่จี ชนิดพจน์, ชาวบ้าน โนนเมือง
- (๒๘) พ่อประดิษฐ์ มะลิมาตย์, ชาวบ้าน โนนเมือง

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ผลการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมืองที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

- ๑.๑ ชื่อ.....สกุลเพศ.....อายุ..... ปี
 ๑.๒ ที่อยู่ปัจจุบัน
- ๑.๓ การศึกษา
- ๑.๔ อาชีพ
- ๑.๕ วันที่เก็บข้อมูล

๒. แบบสอบถาม

ตอนที่ ๑ ทศนะเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนา

- ๑.๑ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลในพระพุทธศาสนาอย่างไร
 ๑.๒ ท่านได้ศึกษาเรียนรู้ หรือทราบเกี่ยวกับการรักษาอุโบสถศีลอย่างไร
 ๑.๓ อะไรคือเหตุผลหรือแรงจูงใจที่ทำให้ท่านรักษาอุโบสถศีล
 ๑.๔ อะไรคือเป้าหมายสูงสุดของท่านในการรักษาอุโบสถศีล
 ๑.๕ พระสงฆ์มีส่วนในการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางรักษาอุโบสถศีลแก่ท่านอย่างไรบ้าง

ตอนที่ ๒. วิธีการ และการปฏิบัติในการรักษาอุโบสถศีล ของชาวบ้านโนนเมือง

- ๒.๑ ท่านมีวิธีการในการรักษาอุโบสถศีลอย่างไร
 ๒.๒ ท่านมีหลักปฏิบัติในการรักษาอุโบสถศีลอย่างไร
 ๒.๓ ท่านมีความพึงพอใจในวิธีการปฏิบัติในการรักษาอุโบสถศีลอย่างไร
 ๒.๔ ท่านมีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้างขณะรักษาอุโบสถศีล

ตอนที่ ๓. ผลที่จะได้รับจากการรักษาอุโบสถศีลของชาวบ้านโนนเมือง

- ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองได้แก่อะไรบ้าง
- ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัวมีอะไรบ้าง
- ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมส่วนรวมมีอะไรบ้าง
- ประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่เศรษฐกิจมีอะไรบ้าง

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะในการรักษาโรคไตของท่านมีอะไรบ้าง

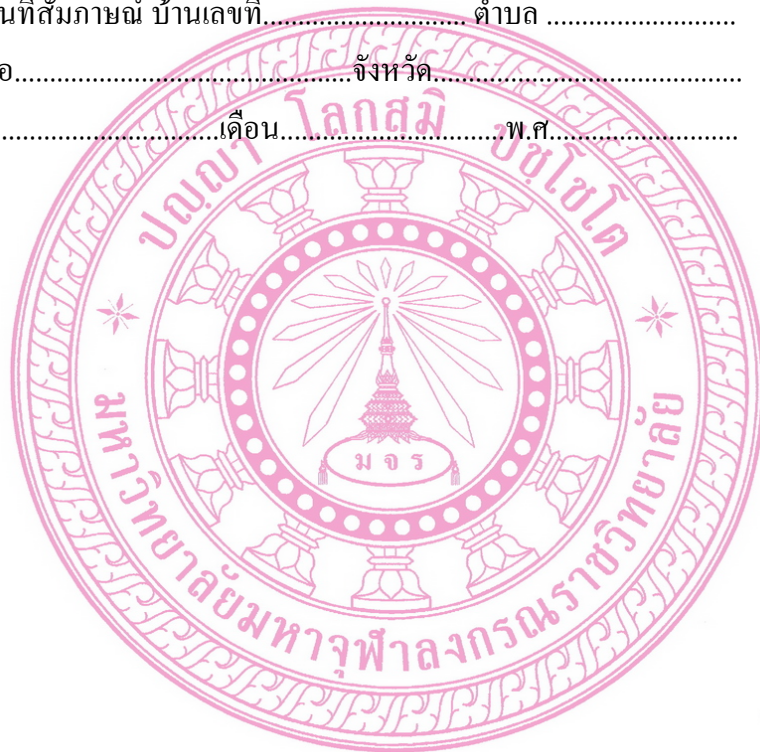
.....
.....

พระมหารชนพัฒน์ ฐิตสารโร(สีหนาม) ผู้สัมภาษณ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่สัมภาษณ์ บ้านเลขที่..... ตำบล

อำเภอ..... จังหวัด.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

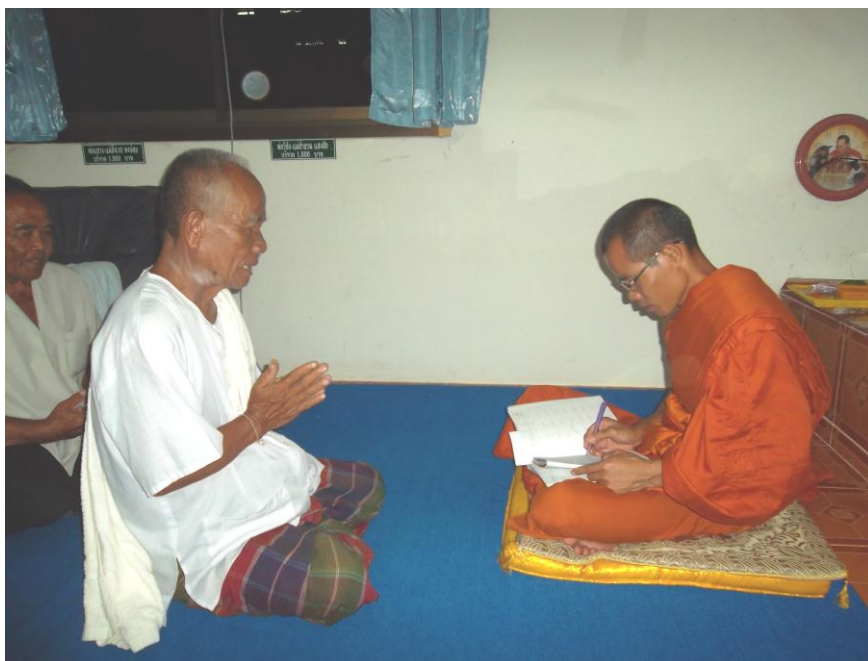

สัมภาษณ์ พ่อสุวรรณ ชนิดพจน์ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พ่อพิมพ์ สอนภักดี ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พ่อสมศรี วงศ์อามาตย์ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พ่อเลิศ มะลิมาตย์ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พ่อประดิษฐ์ มะลิมาตย์ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ พ่อคำพันธ์ สวดศรี ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่ทองคำ เข็นศิริ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่เจียน จันทะโสม ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

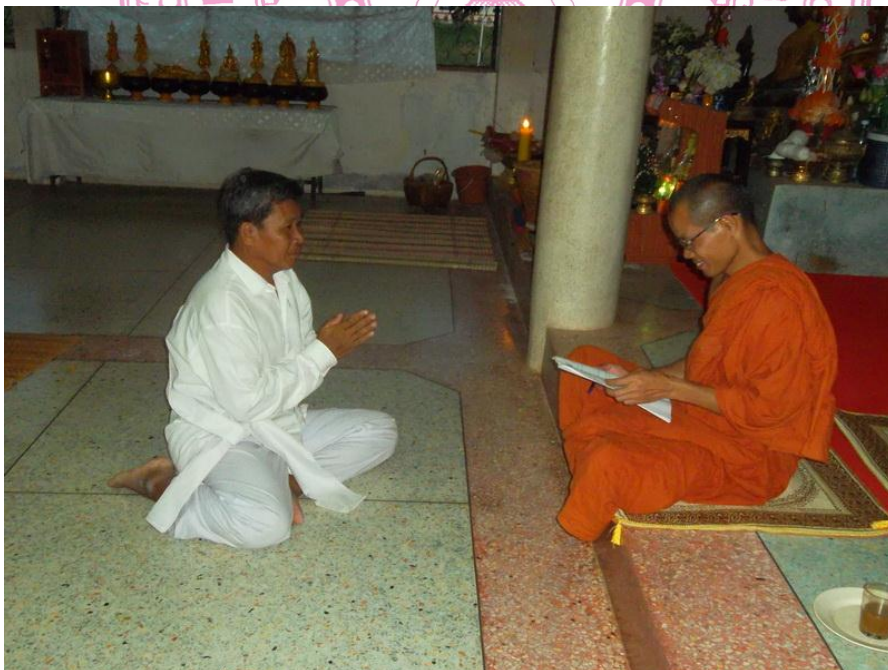
สัมภาษณ์ นางหนูกัน ปาโส ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๕

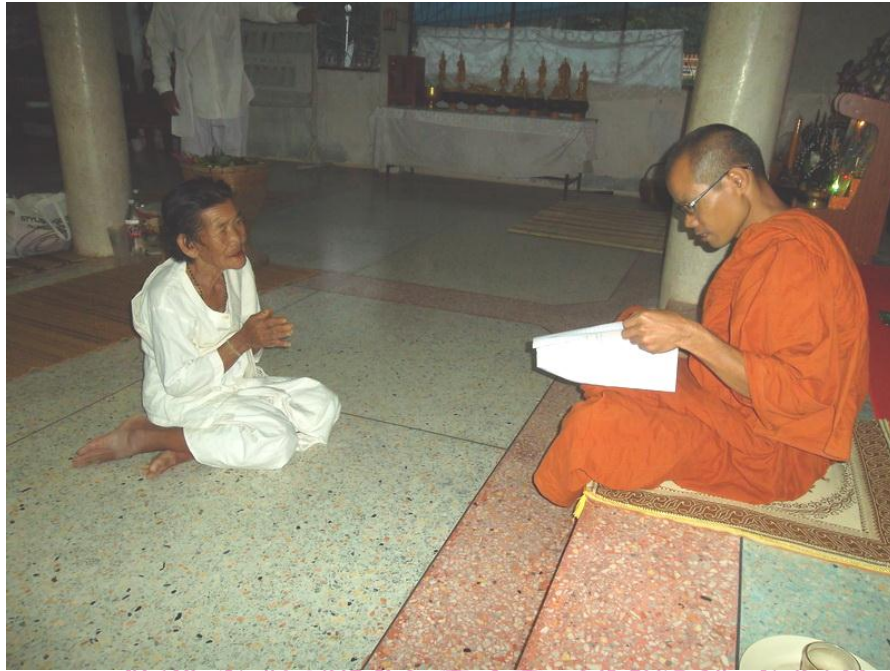
สัมภาษณ์ แม่แดง บุญภา ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

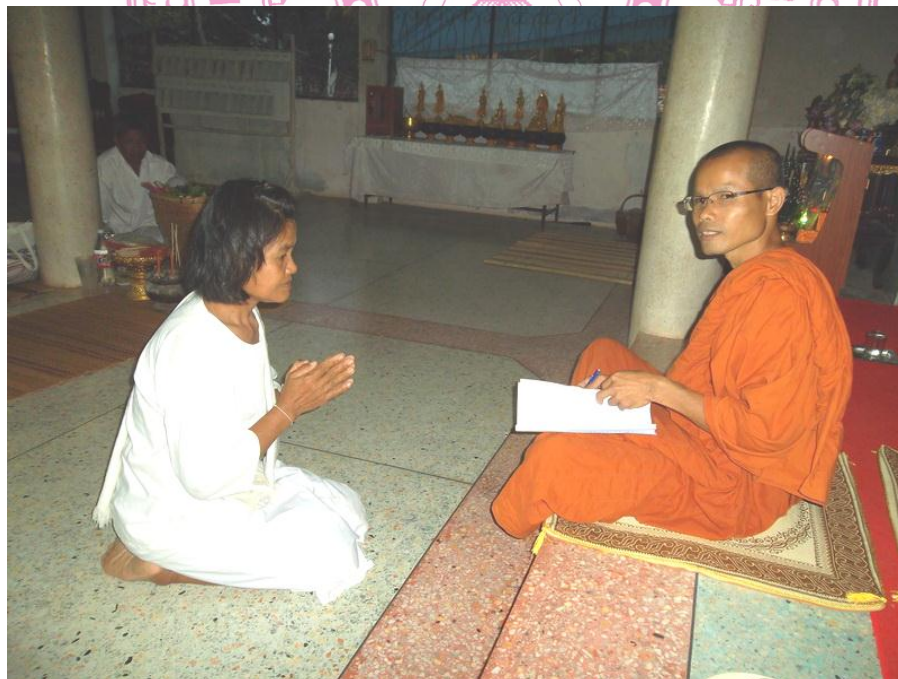
สัมภาษณ์ แม่ทองคำ สว่างค์ตา ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

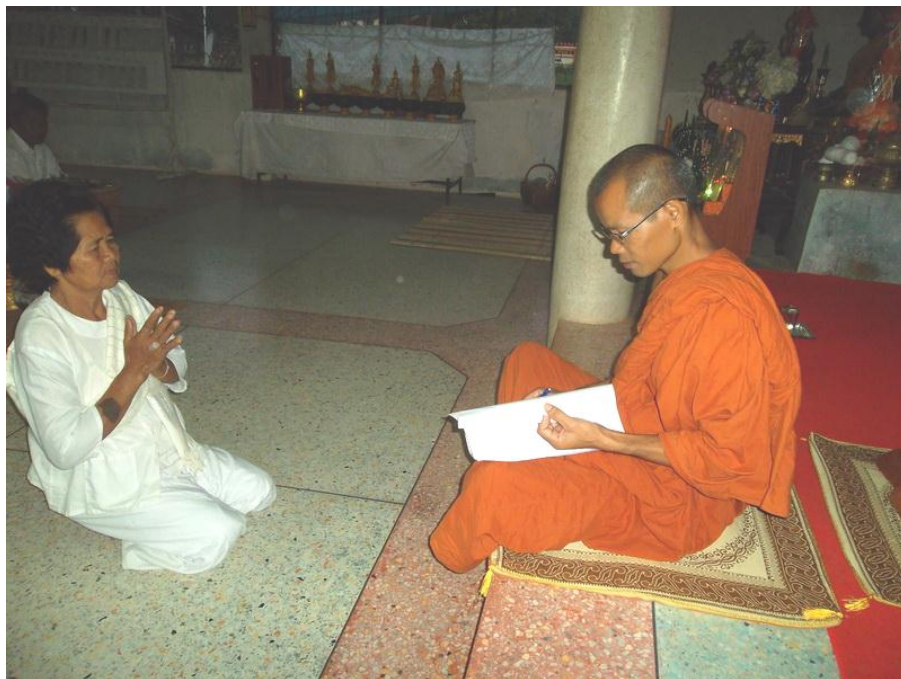
สัมภาษณ์ นายวินัย เพิ่มพูล ผู้ใหญ่บ้านโนนเมือง วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

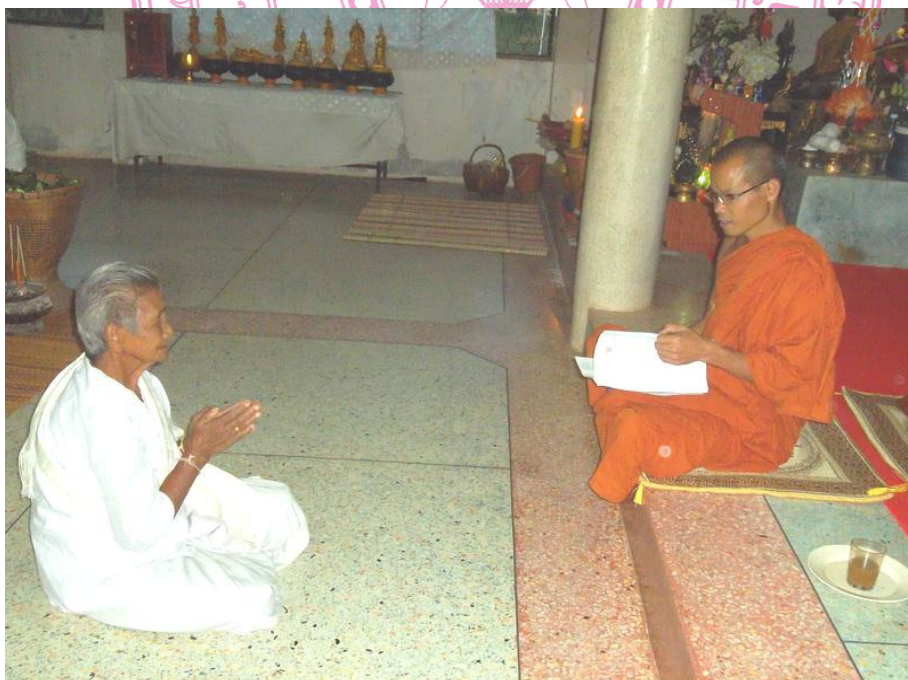
สัมภาษณ์ นางบุญเรือน วงศ์อมาตย์ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่เหลื่อ พนมเขต ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่สงวน บุคะธรรม ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

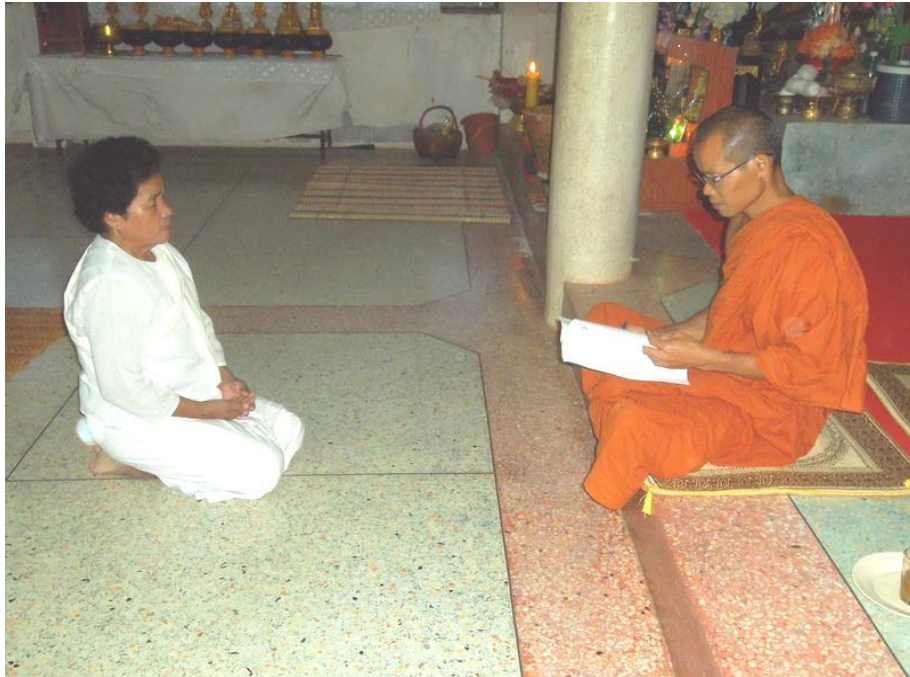
สัมภาษณ์ แม่สำลวน แสงสัย ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่บุญสงค์ ลีดอกไม้ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่เหล่า สอนภักดี ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่สังเวช หงส์สอ ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

สัมภาษณ์ แม่มะลิ เพิ่มพูล ชาวบ้านโนนเมือง วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๕

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาชนพัฒน์ ฉายา จิตสาโร (สีหानาม)
- เกิด : วันพุธ ที่ ๑๔ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๕๘ หมู่ที่ ๗ ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี
จังหวัดอุดรธานี
- การศึกษา : จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดอุดรธานี
จบมัธยมศึกษาชั้นเอก เปรียญธรรม ๓ ประโยค จากสำนักวัดอุดมพิชัย
ตำบลคองกลาง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดร้อยเอ็ด
จบปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา วิทยาเขตขอนแก่น
ห้องเรียนร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รุ่นที่ ๕๖ พ.ศ. ๒๕๕๔
- อุปสมบท : วันที่ ๒๕ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๗
- สังกัด : วัดคอนแวน หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน
จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ ๔๕๑๘๐
- เข้าศึกษา : ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดโนนเมือง หมู่ที่ ๑๑ ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน
จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ ๔๕๑๘๐ โทร. ๐๘๓๓๕๕๔๖๕๗